

АФ(ФИН)
S92

SUOMEN KANSAN.

MUINAISIA

TAIKOJA.

II.

KALASTUS-TAIKOJA.

HELSINGISSÄ, 1892.

(II 13850K)

SUOMALAISEN

KIRJALLISUUDEN SEURAN

TOIMITUKSIA.

IL.
76 OSA.

KALASTUS-TAIKOJA.
II.

SUOMEN KANSAN

MUINAISIA

TAIKOJA.

II.

KALASTUS-TAIKOJA.

HELSINGISSÄ,

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN KIRJAPAINOSSA,

1892.

ИФ
592

1992 г.

1973 г.

SUOMEN KANSAIN

MUNIAISIA

Esipohja

TAIKOJA

II

KALASTUS-TAIKOJA

II 13850K

БИБЛИОТЕКА
Петрозаводского
института ЯЛИ
АН СССР

Esipuhe.

Toisena vihkona „Suomen kansan Muinaisia Tai-koja“ ilmestyvät nyt tässä „Kalastus-Tai'at“, nekin, vaikka tosin vähempi-lukuiset kuin „Metsästys-Tai'at“, puolestaan todistamaan sen henkisen aarteiden suurta rikkautta, joka Suomen kansalla on tämänkin kansan-runouden lajin alalla.

Se suosiollinen tunnustus, jonka muutamat kansanrunouden-tutkijat ovat lausuneet ilmoittaessaan „Metsästys-Tai-koja“, on minua rohkaissut tässä vihossa noudattamaan aineiden järjestelyssä samaa periaatetta ja aineen osittelemis-tapaa kuin „Metsästys-Tai'oissakin“. Tämöisen ja'oittelun soveltamiseen ovat „Kalastus-Tai'oissakin“ yhtyneet samat edut ja vaikeudet kuin „Metsästys-Tai'oissa“ oli. Enempi tutustuminen taikojen luontoon ja niiden syntymiseen on tehnyt minut vielä entistä varovammaksi niiden käsittelemisessä. Kalastusta, samoin kuin metsästys-täkin, koskevilla tai'oissa on useita, joita toisintoihin verraten voi pitää yhdistettyinä eri tai'oista. Varsinkin monet Venäjän-Karjalasta ja jotkut Pohjanmaalta saadut tai'at ovat semmoisia, ja juuri niitä on tässä vihossa käsitelty vähän toisin kuin edellisessä. Jos on ollut tämmöisessä tapauksessa riittävä määrä yksin-kertaisia tai-koja käytettävänä, on ne soviteltu, kukin eri taikana, pää-tai'oiksi, ja taas taika, joka on näistä yhdistetty, pantu toisintoihin, ilmoittamalla, mihin pää-taikoihin se kuuluu. Siten ovat syntyneet ryhmät semmoiset kuin 292—293 § ja 329—330 §, jättääkseni muut pienemmät mainitsematta. Muissa kohdin olen tämän vihon järjestys-työssä noudattanut aivan tarkoin samaa suunnitelmaa kuin „Metsästys-Tai'oissa“. Tähän vihkoon on jumalais-tarullisten y. m. tai'oissa tavattavain nimien ja nimitysten tutkimisen helpottamiseksi, liitteeksi lisätty luettelo, joka sisältää „Metsästys- ja Kalastus-Tai'oissa“ tavattavat tämmöiset nimet ja nimitykset.

Aine-kokoelmana on tähän, samoin kuin edelliseenkin vihkoon, käytetty pää-asiallisesti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Arkistossa löytyviä, ennen julkaisemattomia käsi-kirjoituksia. Erittäin onnellisena seikkana on minun mainittava, että H. Meriläisen Lapista keräämä kokoelma tuli Seuralle niin hyvään aikaan, että sen

ottaminen tähän vihkoon on ollut mahdollista. Kokoelma, joka on tässä merkitty M. III., on sisällyksensä puolesta sangen merkillinen ja valaiseva.

Monet suotuisat asian-haarat ovat tehneet sen, että olen paljon yhtä-jaksoisemmin kuin ennen saanut omistaa aikani tämän vihon toimitus-työhön, ja siten saanut tehtäväni johdon-mukaisemmin suoritetuksi, vaikka sittenkin on työni puutteellisuus ensinnä itseni tunnustettava. Toimitus-työssäni on minulla ollut onni yhä jatkumiseen saada käyttää hyväkseni entisten ohjaajaini ystävällisiä neuvoja, ja pyydän heille, sekä kaikille muille, jotka tavalla tai toisella ovat minua työssäni auttaneet, täten saada lausua sydämmelliset kiitokseni.

Helsingissä 26 p. Lokakuuta 1891.

Matti Varonen.

Sisällys. (Contenu).

Esipuhe. (Préface.)

Lyhennyksiä. (Abréviations.)

	Sivu.
A. Vedenhaltijat. (Les divinités des mers.)	1.
1. Kalastajan suhde Vedenhaltijoihin. (Les relations du pêcheur avec les divinités des mers.)	1.
2. Vedenhaltija lahjotaan, lyylitellään ja lepytellään. (Le dieu des mers apaisé et gagné à force de sacrifices.)	2.
3. Vedenhaltijaa puhutellaan. (L'évocation du dieu des mers.)	6.
4. Vedenhaltija saadaan muuttamaan, ja viemään kalat järvestä toiseen. (Le dieu des mers changeant de demeure et transplantant les poissons d'un lac dans un autre)	6.
5. Kala-vala. (Le serment de pêche.)	8.
6. Kalastus-uhreja. (Les sacrifices offerts au départ pour la pêche.)	8.
7. Kalastajan nuotio. (Le bivouac du pêcheur.)	9.
 B. Kalavesi. (La pêche.)	 10.
1. Kalat saadaan hyvin sikiämään. (La pisciculture.)	10.
2. Kalavesi varataan pilautumista vastaan. (La pêche mise à l'abri des sorts ennemis.)	10.
3. Kalavesi pilataan toiselta pyytäjältä ja kalat tuodaan omille pyyntipaikoille. (Un sort est jeté sur la pêche d'autrui. Le pêcheur emportant les poissons à sa pêche à lui.)	11.
4. Kalavesi parannetaan. (Le moyen de rendre meilleure la pêche.)	13.

5. Kalaveden pilaaja rikotaan ja päästetään rikkeistä.
(Un sort est jeté sur celui qui a détruit la pêche-
rie par un sortilège; ce sort est conjuré.) . . . 17.

C. Kalansaalis-onni. (La fortune de la pêche.) 18.

1. Kalanpyytö-aika. (L'époque fixée pour la pêche). 18.
2. Kalansaalis-onnen enteet. (Les augures pour la for-
tune de la pêche.) 19.
3. Hyvä kala-onni saadaan. (Les moyens de rendre
favorables les chances de la pêche.) 20.
4. Hyvä kalansaalis-onni säilytetään. (Le moyen de
fixer le bonheur à la pêche.) 22.
5. Huono kala-onni. (La mauvaise chance à la pêche). 23.
6. Hyvä kala-onni häviää. (Le bonheur à la pêche
s'est perdu.) 23.
7. Kalansaalis-onni varataan silmäyksiä vastaan. (Le
bonheur à la pêche est mis à l'abri du mauvais
oeil.) 24.
8. Kalansaalis-onni pilataan. (Le bonheur à la pêche
est détruit par un sortilège.) 26.
9. Kalansaalis-onni päästetään silmäyksistä. (On con-
jure le sort, jeté sur le bonheur à la pêche). . . 26.

**D. Kalanpyytö kudusta. (Les poissons pris au temps du
frai.) 26.**

1. Kutu-aika. (Le temps du frai.) 26.
2. Hyvä saalis-onni kudusta. (La réussite de la pêche
faite au temps du frai.) 27.
3. Kalat saadaan tulemaan kutupaikkaan. (Les pois-
sons viennent à la frayère.) 27.
4. Kalat saadaan muuttamaan kutupaikkaa. (Les pois-
sons changent de frayère.) 28.
5. Kalan-kutupaikka pilataan. (Un sort est jeté sur
la frayère.) 29.
6. Kutupaikka päästetään pilauksista. (Le sort, jeté
sur la frayère, est conjuré.) 29.

E. Kalamies. (Le pêcheur.) 30.

1. Kalamiehen varaus pilaamista ja kateita vastaan.
(Le pêcheur s'armant contre le mauvais oeil.) . . 30.
2. Kalamies pilataan. (Le pêcheur est rendu incapable
par un sortilège.) 31.
3. Kalamies pääsee pilauksista. (Le sort, jeté sur le
pêcheur, est conjuré.) 31.

F. Kalan-pyydykset. (Les engins de pêche.)	32.
1. Hyvä onni kalan-pyydyksille. (La fortune de la pêche au moyen des engins.)	32.
2. Kalan-pyydyksen pilaaminen. (Un sort est jeté sur les engins de pêche.)	33.
3. Kalan-pyydykset päästetään pilauksista. (Le sort, jeté sur les engins de pêche, est conjuré.)	34.
4. Onki. (Articles de pêche à la ligne.)	34.
a. Ongen aine ja tekeminen. (Les matières et la fabrication des articles de pêche.)	34.
b. Onki hankitaan varastamalla. (On se procure les articles de pêche par un vol.)	36.
c. Onki ostetaan. (Les articles de pêche sont achetés.)	36.
d. Onkea puretaan käärmeellä. (Les articles de pêche mordus par un serpent.)	36.
e. Onki toisen ihmisen suuhun. (Les articles de pêche dans la bouche d'une autre personne.)	37.
f. Onki pidetään liesiporossa. (Les articles de pêche dans la cendre du fourneau.)	37.
g. Onki kuolleen suuhun, kantapähän. (Les articles de pêche dans la bouche, au talon d'une personne morte.)	37.
h. Onki kirkon-seinän raossa, rappujen alla, alttari-vaatteessa. (Les articles de pêche dans une fente à la muraille de l'église, sous l'escalier, dans la nappe d'autel.)	37.
i. Onkia taotaan uudelleen. (Les articles de pêche reforgés.)	37.
j. Ongen-siiman punominen. (Le retordement de la ligne à pêcher.)	38.
k. Ongen-painon laatiminen. (La fabrication du plomb.)	38.
l. Onki-vapa. (La canne à pêcher.)	38.
5. Onkiminen. (La pêche à la ligne.)	38.
a. Onkimis-aika. (L'époque favorable pour la pêche à la ligne.)	38.
b. Valmistus ongelle lähtöön. (Les préparations pour la pêche à la ligne.)	39.
c. Onkimaan meno. (Le pêcheur se rendant pour la pêche à la ligne.)	39.
d. Riipan järveen laskeminen. (Le plomb enfoncé dans le lac.)	40.
e. Onkimatojen ottaminen. (Le pêcheur se fournissant de vers pour la pêche.)	40.

- f. Syötin paneminen ongen-koukkuun ja ongen ve-
teen heittäminen. (la ligne amorcée et plon-
gée dans l'eau.) 40.
- g. Onkima-onnen varaus silmäyksiltä. (La fortune
de la pêche à la ligne, mise à l'abri du mau-
vais oeil.) 42.
- h. Toisen onkima-onni otetaan itselleen. (Le pê-
cheur s'emparant de la fortune d'autrui.) . . . 42.
- i. Hyvä onkima-onni pilautuu. (La fortune de la
pêche à la ligne est détruite par un sortilège.) 42.
- j. Huono onkima-onni. (La mauvaise chance pour
la pêche à la ligne.) 43.
- k. Onkima-onni päästetään piljoista. (Le sort, jeté
sur la pêche à la ligne, est conjuré.) . . . 43.
- 6. Koukut ja koukuilla pyytäminen. (Les hameçons
et la pêche à l'hameçon.) 43.
- a. Hyvä saalis-onni koukuille. (La fortune de la
pêche à l'hameçon.) 43.
- b. Kalat eivät katkaise lankoja eikä koukkuja. (Les
poissons ne rompent pas la ficelle ni les
hameçons) 45.
- 7. Uistin. (La traîne.) 45.
- a. Hyvä onni uistimelle. (Le moyen de donner à
la traîne la chance à la pêche.) 45.
- α. Uistimen-aineet ja teko-aika. (Les matières
et l'époque de la fabrication de la traîne.) 45.
- β. Uistin pistetään suuhunsa. (On se met la
traîne dans la bouche.) 46.
- γ. Uistin puhdistetaan, hangataan ja savustel-
laan. (La traîne nettoyée, frottée et fumée.) 46.
- δ. Uistin kirkon kynnykselle. (La traîne sous
le seuil de l'église.) 47.
- ε. Uistin sakastiin. (La traîne dans la sacristie.) 47.
- b. Uistimen pilaus. (La traîne détruite par un
sortilège.) 47.
- c. Uistimen parantaminen ja päästö pilauksista.
(Le sort, jeté sur la traîne, est conjuré.) . . 47.
- d. Uistamis-aika. (L'époque fixée pour la pêche
à la traîne.) 48.
- 8. Nuotta (ja verkko). (La seine [et le filet].) . . . 48.
- a. Hyvä onni nuotan-vetäjälle. (Le pêcheur à la
seine obtient la bonne chance.) 48.
- b. Nuottamiehen varaus silmäyksiltä. (Le pêcheur
à la seine s'armant contre le mauvais oeil.) 49.
- c. Hyvä onni nuotan-vedolle. (La réussite de la

- pêche à la seine.) 50.
- d. Huono nuotanveto-onni. (La mauvaise chance à la pêche à la seine.) 50.
- e. Huonon nuotanveto-onnen välttäminen. (Le moyen d'éviter la mauvaise chance à la pêche à la seine.) 51.
- f. Toisen nuotanveto-onni otetaan itselleen. (Le pêcheur à la seine s'emparant de la bonne chance d'un autre pêcheur à la seine.) . . . 51.
- g. Nuotanveto-onnea ei saa toinen itselleen eikä silmätyksi. (Le pêcheur ne peut pas s'emparer de la bonne chance d'un autre pêcheur ni la détruire par un sortilège.) 51.
- h. Kalat hyppivät pois apajasta. (Les poissons se sauvent de la seine.) 52.
- i. Kalat eivät hypi pois apajasta. (Les poissons ne peuvent pas se sauver de la seine.) . . . 52.
- j. Nuotta (rysät, verkot) ei repiä. (La seine [la nasse, les filets] ne se déchirent pas.) . . . 53.
- k. Hyvä saalis-onni nuotalle (ja verkoille.) (Le moyen de donner à la seine [et aux filets] la chance à la pêche.) 54.
- α. Verkkolangan kehruu. (Le filage du fil à faire des filets.) 54.
- β. Nuotan-(verkon-) kutomisen alotus. (On se met à faire la seine [les filets].) 54.
- γ. Nuotan aineet ja kutominen. (Les matières et la fabrication de la seine.) 55.
- δ. Nuotta taiotaa valmiiksi saatua. (L'ouvrage fini, la seine est ensorcelée.) 56
- l. Nuotta varataan silmäyksiltä. (La seine mise à l'abri du mauvais oeil.) 57.
- α. Nuotan aineet ja teko. (Les matières et la fabrication de la seine.) 57.
- β. Pujotteleminen ja savusteleminen. (On fait passer la seine par toutes sortes d'objets. On fume la seine.) 57.
- γ. Erilaisia aineita nuottaan. (On met diverses matières dans la seine.) 59.
- m. Nuotta (verkko) pilataan. (La seine [le filet] détruits par un sortilège.) 59
- n. Nuotta päästetään pilauksista. (Le sort, jeté sur la seine, est conjuré.) 61.
- o. Kosto nuotan pilaajalle. (La vengeance que subit celui qui à jeté un sort sur la seine.) 66.

8. Verkko. (Le filet.) 67.
 - a. Hyvä onni verkolle. (Le moyen de donner la bonne chance au filet.) 67.
 - b. Saalis-onni otetaan toisen verkoista itselleen. (On s'empare de la bonne chance des filets d'un autre pêcheur.) 69.
 - c. Verkot varataan silmäyksiltä. (Le filets mis à l'abri du mauvais oeil.) 69.
 - d. Verkot pilataan. (Un sort est jeté sur les filets.) 69.
 - e. Verkot päästetään pilauksista, ja pilaaajalle kostetaan. (Le sort, jeté sur les filets, est conjuré. On se venge de celui qui a jeté ce sort.) 70.
 - f. Verkot taiotaan kalan-varkaita vastaan. (Les filets mis à l'abri des voleurs de poissons.) 71.
9. Merta. (La bire.) 71.
 - a. Hyvä kala-onni merralle. (Le moyen de donner la bonne chance à la bire.) 71.
10. Rysä. (La nasse.) 72.
 - a. Hyvä onni rysä-pyydölle. (Le moyen d'obtenir la bonne chance pour la pêche à la nasse.) 72.
 - b. Rysä varataan pilausta vastaan. (La nasse mise à l'abri des sorts ennemis.) 73.
 - c. Rysäpyytö-onni korjataan entiselleen. (Le moyen de rendre plus favorables et de fixer les chances pour la pêche à la nasse.) 73.
11. Katiska. (La bordigue.) 74.
 - a. Hyvä kala-onni katiskalle. (Le moyen de donner la bonne chance à la bordigue.) 74.
 - b. Huono onni on kastikalla. (La mauvaise chance à la bordigue.) 74.
12. Tuulastaminen. (La pêche avec la foëne.) 74.
13. Kalan-varas. (Le voleur de poissons.) 75.
 - a. Kosto kalan-varkaalalle. (La vengeance que subit le voleur de poissons.) 75.
 - b. Kalan-varas päästetään rikkeistä. (Le sort, jeté sur le voleur de poissons, est conjuré.) 78.
- G. Kalavene ja venekalut. (Les bateaux de pêche.) 78.
 1. Kalavene. (Le bateau de pêche.) 78.
 - a. Kalavene saadaan hyvä-onniseksi. (Le bateau de pêche portant bonheur.) 78.
 - b. Kalavene pilataan. (Le bateau de pêche détruit par un sortilège.) 79.
 2. Mela. (La rame à conduire) 79.

H. Kala-astiat. (Le seaux de poissons.)	79.
1. Kala-astiat hyvä-onnisiksi. (Les seaux de poissons portant bonheur.)	79
2. Silmänteet eivät pysty kala-astioihin. (Les seaux de poissons mis à l'abri du mauvais oeil.)	80.

Toisintoja. (Variantes.)	81.
Sana- ja asia-luettelo. (Table de matières.)	105.
Jumalais-tarullisten y. m. nimitysten luettelo. (Table des noms mythologiques etc.)	121.
Oikaisuja. (Corrections.)	124.

Lyhennyksiä.

a. Maakuntain nimet toisoinnoissa.

a. Varsinais-Suomi.	i. Itä-Karjala.
b. Satakunta.	j. Pohjois-Karjala.
c. Uusmaa.	k. Etelä-Pohjanmaa.
d. Etelä- ja Keski-Häme.	l. Keski-Pohjanmaa.
e. Pohjois-Häme.	m. Itä-Pohjanmaa.
f. Etelä-Savo.	n. Pohjois-Pohjanmaa.
g. Pohjois-Savo.	o. Ruotsi ja Norja.
h. Etelä-Karjala.	p. Venäjän-Karjalan murteen alue

b. Kerääjään ja kokoelman nimiä.

A. = Aalto.

Et. Pohj. Nuor. = Etelä-Pohjanmaan Nuoriso-seura.

F. = Forsberg.

G. & R. = Gummerus ja Ranni.

K. = Kinnunen.

Kok. Hämeenl. Vank. = Hämeenlinnan Läänin-vankilasta lähetetty kokoelma.

Kr. = Krohn.

L. = Lång.

M. = Meriläinen.

M.-T. = Metsästys-tai'at.

Mustak. = Mustakallio.

Mökinm. = Mökinmies.

N. = Nurmio.

O. = Ollinen.

Savok. Osak. = Savo-Karjalainen Osakunta.

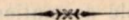
Savok. Osak & Hels. Alk. = Savo-Karjalainen Osakunta ja Helsin-
gin Alkeis-opiston konventti.
Vi. = Vidbom.

c. Muita lyhennyksiä.

M. 40 v. = Mies, 40 vuotta vanha.

V. 30 v. = Vaimo, 30 " "

t., tois., = toisinto.

Lyhennyksiä

A. Vedenhaltijat.

1. Kalastajan suhde Vedenhaltijoihin.

1 §. Kalastajan ja Vedenhaltijan väli näyttää, Suomen kansan kalastus-tai'osta päättäen, esi-isiemme käsityksen mukaan olleen hyvinkin ystävällinen. Kalastaja puhutteli Vedenhaltijoita monenlaisilla ylistys- ja hyväily-nimillä, niinkuin: „Ve'en Ahti armollinen, Ve'en kultainen kuningas“, „Merren Ukko ruokorinta“, „Ve'en-isäntä, Ve'en-emäntä“ j. n. e., lyylitteli ja lepytteli heitä, toimitti heille uhreja ja sai palkinnoksi tästä hyvän kala-onnen. Vaikka tai'oissa ei ole nimetty useampia vedenhaltijoita, niin kuitenkin oli niitä suuri joukko olemassa, (ks. esm. KALEVALA 2 r. 105 ja 106 v. y. m. m.). Uimatai'oissa hyvin yleisesti mainitaan Vedenhaltijana myöskin Näkki. Häntä ei pidetty minäkään hyvänsuopana vedenhaltijana, vaan luultiin hänen ikipäiviksi vetävän puoleensa kaikki hukkuneet, vieläpä houkuttelevankin ihmisiä ja eläimiä veteen, ne sitte sinne hukuttaaksensa (vert. HYLÉN-CAVALLIUS, *Värend och Virdarne I*, ss. 258—266). Tämän haltijan nimi on selvä laina ruotsinkielisestä nimityksestä ja se lienee riittävästä todistuksesta siitä, että nimeen liittyvä taika-usko on saatu lännestä päin. Tähän otettu muistiinpano olkoon todistamassa, kuinka kaukana idässä mainittu taika on ollut tavattavana. „Näkki hevosia järvestä syöpi ja ihmisiä. Kun kuoli veteen, niin sanottiin, jotta: se on Näkki 'ottanut'“.

1 §. *Ilomantsi*, Pohjois-Karjala (Kr. 8166 a. M. 45 v.)

2 §. Vedenhaltijalla, niinkuin tulen- metsän- y. m. haltijoilla, oli tarkoin määrätty vaikutus-alansa ja piirinsä ja siinä hän ei suvainnut toisia haltijoita. Jos niiden väki tieto- neuvoilla siirrettiin hänen alallensa, niin syntyi siitä tora. Semmoisessa tapauksessa, ja joskus muulloinkin, saattoi tietäjä esiytyä haltijoiden asettajana. Kalastus-tai'osta tulee monesta kohti näkyviin, että metsänväkeä käytettiin järven pilaamiseen y. m. taikoihin, jotka olivat Vedenhaltijan alaan koskevia, ja päinvastoin (ks. esm. 12 § ja M.-T. 107 §). Tämä voi antaa aihetta Veden- ja Metsän-haltijan väliseen riitaan, ja se oli tietäjän (kalastajan tai metsästäjän) asetettava¹. Jos Vedenhaltija ja Metsänhaltija ovat riitautuneet keskenään, niin Juhannus-yönä sidotaan ruumiin luut ympärilleen ja mennään metsän läpi pohjoiseen päin juoksevan kosken partaalle, niin koskesta tulee haltija, joka sanoo, mistä riita on tullut ja mitä on tehtävä, jos mieli päästä Metsän rauhaan. Sitte ne ruumiin luut päästellään päältään ja viskataan koskeen, niin Vedenhaltija menee matkoihinsa. Katso myöskin 15, 35, 41 ja 43 §.

2. Vedenhaltijat lahjotaan, lyylitellään ja lepytellään.

3 §. Metsämiehen tai kalamiehen tulille jos tulee Metsän- tai Vedenhaltija, niin pitää ottaa hattunsa päästään, ja jos ne ovat koristuksissa, näyttävät lempeitä kasvoja, niin ovat mielissään ja heti seuraa hyvä saalis, mutta jos ovat kolkon-näköisiä, eikä vaatteissa näkyne hopea-siloja, niin saa pahaa peljätä, on usein tapaturmakin tarjona. Silloin on paras luvata joku uhri.

4 §. Jos kalamies oli päässyt Vedenhaltijan kanssa oikein hyvään sovintoon, niin oli koko hänen pyydettyänsä

2 §. *Lappi* (M. III 239. M.) — 3 §. *Koutokeino*, *Lappi* (M. III 32. V. 68 v.) — 4 §. *Pielisjärvi*, *Pohjois-Karjala* (Kr. 8993. M. 46 v.) —

oleva kalavesi yksin hänen vallassaan¹. Ennen aikaan olivat lammekin lyylittäneet, jotta ei toinen 'kalamies' saanut muuten, kuin meni 'kalastamaan' salaa tai kovalla Jumalan-ilmalla. Kun meni lammelle ongelle ja pääsi hyvin salaa, kenenkään tietämättä, niin jos sitte sattui matkamies näkemään, katkesi 'kalan-saanti' kuin raudalla.

5 §. Järvi lahjotaan, jotta ei toinen saa siitä järvestä, 'sitte', että otetaan¹ elävää hopeata ja kierretään kolmasti vastapäivään järven ympäri. Kiertämään lähdetään 'joka kerta' yhden puun kohdalta ja 'sitte' kierretään neljäs kerta takaisin päin. Elävä hopea pannaan sitte 'sen' puun kuoren alle.

6 §. 'Vaikka Vedenhaltija olisikin ollut kalastajalle kuinka suosiollinen hyvänsä, niin ei kalamies saanut, enempää kuin metsämieskään, pyydystää pyhänä, muutoin kuin eri lyylityksen (= uhrin) tehtyensä (ks. tois.)¹.

Jos järvestä tai lammessa on oikullinen haltija, ett'ei anna kaloja¹ kaikkina aikoina, niin, keväällä kun ensin ruvetaan pyytämään, toisesta järvestä pyydetty kala viedään elävänä siihen järveen ja sitte vasta pannaan pyydykset. Ensimmäiset kalat kun saadaan, niin ne keitetään ilman yhtään ruotaa murtamatta. Sitten erotetaan kala ruodasta niin taitavasti, ett'ei katkeile ruodot, ja sitte ne ruodot kokonaisina viedään siihen järveen, niille tienoille, josta kalat saatiin, ja vuollaan kolmen kuninkaan kolmesta rahasta kolme silua aina kappaleesta. Ruotien viejän pitää olla alasti ja pestynä puhtaaksi, paras kaikista, jos olisi nuori tyttönen, niin silloin tulee järven haltija niin hyväksi, että saa pyytää vaikka kuka, muulloin, vaan ei pyhänä.

7 §. Vedenhaltija lepytellään niin, että verkkoon tahi nuottaan, veteen laskiessa, kiinnitetään punaista villalankaa Vedenhaltijalle sukkalangaksi.

5 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12225.) — 6 §. *Koutokeino*, Lappi (M. III 25. V. 68 v.) — 7 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 272. M. 21 v.)

8 §. Nuottamiehet kuin menevät ensi kerran vesille, niin ottavat koskesta kolme kiveä, ne pujottavat perän läpi sillä paikalla, josta lähdetään laskemaan nuottaa järveen. Pujottaessa sanotaan:

„Ve'en on kultainen kuningas,
Ve'en Ahti armollinen,
Nosta ruotoinen rovelo,
Kanna kalainen karja
Kalaisesta kaartehesta,
Tuo'os erät tuonnempata,
Kala-erät kauvempata,
Ei katehen kattilasta,
Vihansuovan sormen päästä!
Lasken verkkoni vesille,
Hau'in-saajan saamahille.
Tuo'os aika ahvenia,
Kyllin kylmyniskaisia,
Päivän paistamattomia,
Hiekan hieromattomia!“

Sitte ne kivet heitetään järveen uhriksi Vedenhaltijalle, niin tulee olemaan mielissään Vedenhaltija.

9 §. Ongella kun oltiin, niin annettiin tupakkaa Vete-hiselle, että hän antoi hyvin isoja kaloja.

10 §. 'Erittäin tarkan ja varuillaan tuli kalastajan olla tekemisissään Vedenhaltijan kanssa, ett'ei hän jollakulla ymmärtämättömällä teolla vihastuttanut häntä. Jos se oli ta-pahtunut, oli kalansaa-lis-onni mennyttä, ja Vedenhaltijan le-pyttäminen sen vasta saattoi ennelleen¹.

Nuottamies jos näkee apajassaan kaloja hyppivän tahi pistelevän 'vedenpinnalla', niin ei saa käsillään osotella, muu-ten menevät kalat yli aivan pois apajasta eli nuotasta (vert.

8 §. *Jyskyjärvi*, Vienan lääniä (M. II 781. M. 80 v.) — 9 §. *Suistama*, Itä-Karjala (Kr. 5526 a. V. 70 v.) — 10 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 28).

260 §), eikä kaloja saa kantaa säkillä tai muulla vaatteella, Vedenhaltija vihastuu siitä. Kiehumaan tai paistumaan ei saa panna kaloja, ennenkun on pantu vähän suoloja, eikä valkeata saa kuljettaa tuiman (= suolaamattoman) kalaastian päällitse, eikä saa kädestään antaa kalaa toinen toiselleen perkatessa, eikä kahden hengen saa perkata yhtä kalaa. Näistä kaikista on Vedenhaltija hyvin vihainen, eikä ole vielä sillä hyvä, jos ei antaisi kaloja, vaan puuttaa (tartuttaa kiinni) nuotan, ja se on raskas vetää, tai tekee minkä hyvänsä, että nuottamiehet ovat pääsemättömissä, eikä 'häntä' voi sinä kesänä saada lepytetyksi.

11 §. Järvestä tahi lammesta kuin otetaan 'vettä' kattilalla tahi millä keitto-astialla hyvänsä, niin kalat laihtuvat ja Vedenhaltija vihastuu, ett'ei tahdo antaa kaloja, jos ei anneta lahjaa. Lahjaksi vuollaan kultaa ja hopeata veteen, kun mennään pyydyksiään panemaan eli pyytämään kaloja (vert. 24 §.)

12 §. 'Jos vedenväkeä (Vedenhaltijan apua) käytettiin taikoessa, niin oli siitä annettava korvaus, välttääkseen Vedenhaltijan vihastumista'. Jos kalavesi on pilautunut siitä syystä, että Vedenhaltija on suututettu joko siten, että siitä järvestä on otettu ilman lunastamatta vedenväkeä jotakuta puoskiimaan avukseen tahi metsänpalon sammutukseen, eikä ole tuotu takaisin eikä maksettu mitään, niin, kun saadaan teeren pesä, jossa on yhdeksän munaa, ja se viedään (hukutetaan) siihen järveen munineen päivineen, niin sillä leppyy Vedenhaltija.

13 §. 'Kalavettä ei myöskään saanut saastuttaa eläimiä hukuttamalla, se ei ollut Vedenhaltijan mieleen, vaan lepytys oli tässäkin tarpeen'. Nuotta-apaja pilautuu, kun koira hukutetaan apajan kohdalle, mutta jos keskelle järveä hukutetaan, niin se sen parempi, se ajaa kalat rannoille apajavesille. Jos vielä pannaan hopeaa koiran suuhun ja huku-

11 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 259). — 12 §. *Pistojärvi*, Vienan lääniä (M. II 325 M. 62 v.) — 13 §. *Pistojärvi*, Hirvisalmen kylä Vienan lääniä (M. 1200. M. 56 v.)

tetaan keskelle järveä, niin on sekin parempi, sen pitää Vedenhaltija erittäin hyvänä. Vert. 53 §.

Katso vielä 49 §.

3. Vedenhaltijaa puhutellaan.

14 §. 'Omien neuvojen puutteessa saattoi kalamies saada niitä Vedenhaltijalta itseltään kutsumalla hänet puhuteltavaksensa'. Kun järvi pilautuu, ett'ei kaloja saa, niin pitää 'saada' hylkeen pääluu ja pitäisi Turusta noutaa sitte kirkkomaasta multaa kolmen haudan päältä ja heittää pantit sitte ja sanoa: „Iäksi minä tämän vien, en minä tätä ajaksi vie“. Sitte pitää, kun mennään järvelle — se saa olla jään aikana — tehdä ahvento (avanto) järveen ja sitte paiskata se hylkeen pää ja multa pään sisällä järveen ja sanoa: „Mikä tällä järvellä on, kun ei tämä anna kaloja, minä tahdon tstä pyytää kaloja“. Sitte tulee sieltä ukko semmoinen, jotta se on hirveän näköinen ukko, eikä sille ensimmäiselle 'saa' hiiskua mitään. Kun sitte odottaa vähän aikaa, niin sitte tulee toinen ukko, vaan ei sillekään pidä hiiskua. Sitte kolmannelle pitää puhua, että: „mikä tällä järvellä on, kun se ei 'anna' kaloja?“ niin sitte se selvittää, mitä sille pitää tehdä. Katso myöskin 47 §.

4. Vedenhaltija saadaan muuttamaan ja viemään kalat järvestä toiseen.

15 §. Vedenhaltija lähtee toisesta järvestä toiseen siten, että hakataan yksikantaisesta lepästä pölikkä ja sen sisään tehdään ontelo ja sinne pannaan kolme suomu-kalaa elävänä ja elävän puun pakkulaa, ukon kivistä silu ja vanha tulirauta, ja se pannaan virran niskalle järveen, että virta

14 §. *Lestijärvi*, Etelä-Pohjanmaa (Kivijärvi) (Kr. 3492. M. 68 v.) — 15 §. *Kuusamo* (Suomi) (Oulangansuu, Vienan lääniä) (M. II 1034. M. 64 v.)

nielee mukaansa ja sitte pannaan järveen elävää hopeata, niin silloin lähtee Vedenhaltija ja viepi kalat mukansa. Jos kaivos-ojaa myöten pannaan menemään, niin silloin viepi vedenkin aivan kuivaksi koko järven, ja jos se pölikkä ei asetu toiseenkaan järveen, vaan menee virran mukana vielä edelleen, niin se Vedenhaltija menee jälessä ja viepi kuivaksi vielä senkin toisen järven. Mutta jos eivät haltijat sovi hyvästi siinä järvessä, johon 'se' asettuu, niin ei saada kaloja, apajavedet tulevat puuttoisiksi ja monta muuta kiusaa 'syntyy'. Vedenhaltijoille silloin pitää tehdä palveluksia, että lepyvät ja sopivat toistensa kanssa.

16 §. Kalat menevät järvestä toiseen, jos otetaan vanhat tulukset, joiden tekijätä ei tiedetä, ja niihin pannaan elävää hopeata, elävän puun pakkulata, mustan koiran karvoja, lepän kuoria ja käärmeen pää ja niiden tuluksien kanssa kierretään järvi, heitetään keskelle järveä ne tulukset ja sanotaan, että: „Pois entiset eläjäät uusien tieltä!“ niin silloin Vedenhaltija suuttuu ja menee toiseen järveen sekä viepi karjansa mukanaan, eikä saa muuten 'kalavettä' paranemaan, jos ei niitä tuluksia oteta pois ja hetteestä tuoda uutta haltijaa. Se kyllä on parempi entistä.

17 §. 'Kun' noudat hylkeen pään meren rannasta ja panet kolme viikatetta siihen hylkeen päähän lujasti kiinni ja lasket siihen järveen taikka siihen veteen, josta ai'ot haltijan ajaa pois, kaikkein syvimpään paikkaan, etkä saa sen veteen vietyäsi katsoa taaksesi, niin haltija lähtee pois.

18 §. 'Kun' otat vettä sellaisesta lähteestä, joka ei juokse ulos, otat kolme yksivuotista pajun vesaa ja sekoitat niillä 'sen veden', otat 'sitä' pulloon puolillensa ja panet elävää hopeata (vrt. 15, 16 ja 43 §) siihen sekaan ja menet kaikkein syvimpään paikkaan ja kaadat siitä pullosta, niin että vaan vähän jääpi jäljelle, ja mistä ai'ot panna veden ulos menemään, niin kaivat rautarassilla syvät lävet ja kaadat siitä pullosta niihin

16 §. *Kiestinki*, Kokkosalmen kylä Vienen lääniä (M. II 1043. M. 80 v.) — 17 §. *Hämeenlinna*, Etelä-Häme (Kok. Hämeenl. Vank. 1.) — 18 §. *Hämeenlinna*, Etelä-Häme (Kok. Hämeenl. Vank. 6.)

läpiin, niin kyllä menee vesi pois siitä järvestä. Ks. myös-
kin 48 §.

5. Kala-vala.

19 §. Kun joku tahtoo saada paremman kala-onnen, tekee hän kala-valan. Se tapahtuu siten, että tekijä kastaa kolme kertaa päänsä järveen ja lausuu 'joka kerralla': „Kalat minun, minä pirun“.

Katso vielä 167 § *d* ja 201 § *k*.

6. Kalastus-uhreja.

Vedenhaltijalle tehdyn kalastus-uhrin, samoin kuin muillekin haltijoille toimitettujen uhrien, tarkoituksena oli koettaa saaliin saatua edelleenkin pysyttää haltijata lepytettynä. Kalastajan tuli vastalahjaksi saaliistansa uhrata keväällä osa ensimmäisistä kaloista taikka myöskin rahaa tai jotakin metallia, ennen kaikkia hopeata, jota näytään, arvatenkin kullan puutteessa, pitäneen tehokkaimpina haltijain lepyttely-neuvona.

20 §. Ensimmäiset kalat kun keväällä saapi, niin pitää keittää niistä rantakala heti maalle tultua. Kun se on valmis, pitää itsensä lähteä pois kattilalta ja lähtiessä sanoa:

„Ve'en isäntä, ve'en emäntä,

Ve'en kuuluisa kuningas,

Ve'en Hippa halliparta,

Ve'en ainoa asukas

Tule syö kevätkaloja !“

21 §. Kun mentiin äkki järveen, jossa ei ole sillä nuotalla sinä kesänä vedetty, niin (minä näin K:n emännän ka-

19 §. *Tyrvää*, Satakunta (Oukari 57. M. 20 v.) — 20 §. „*Laa-
tokka*“ (Tohmajärvi) (Hakulinen 1. M. 73 v.) — 21 §. *Kaavi*, Pohjois-
Karjala (Kr. 12556 a. M. 44 v.)

lanpöytä-taikkaa tekevän) sitte se vesti tervas-pilkkeet tervaskannosta ja sitte rikitti tulen elävän puun taulaan ja pujoteli sen nuotan perän läpi sitä tultaan kahdesti myötäsukaan ja yhden kerran vastahakaan. Kun sitte lähdettiin vetämään ja vedettiin ja kun ensimmäisestä apajasta kaloja saatiin, niin 'mentiin' siitä keittämään keitto, ja sitte kun rannalla keitettiin se kalakeitto, otti sitte padasta sitä vaahtoa, mitä tulee kiehuessa päälle. Teki sitte liuhan lepän-kuoresta ja sitte pani siihen keittoansa, kalaa ja lientä, sitä vaahtoa, mikä oli keiton päällä, ja sitte kun rantahako on kohona vähän, niin sen rantahaon alle pani sen 'lepänkuori'-liuhan. Totta lienee Veden-emännälle laatinut. (Vert. M.-T. 15 §.)

22 §. Ensimmäisen kalan kun saivat, niin keittäneet ja pään vieneet järveen takaisin, että ei se 'Vedenhaltija' moiti, kun ei hänelle osaa anneta, ja itse ei saanut syödäkään niinkauvan, kun sen vei järveen.

23 §. Kalastaessa pitää antaa uhriksi ensimmäinen kala ja „jos et anna kalaa, niin anna rahaa“.

24 §. Kun ensimmäinen kala saatiin järvestä keväällä, sitte hopeata vuoltiin ja kultaa, 'ja sanottiin':

„Anna kullat kullistani,
Hopeat hopeistani!“

25 §. Nuotanvedon loputtua pidetään sompiaiset.

7. Kalastajan nuotio.

26 §. Nuottamiehen ei 'pidä' tehdä valkeata petäjäpuun juurelle, jossa on iso kuiva roso toisella puolella, muuten halkeaa pata, ja silloin jäävät nuottamiehet keitotta.

22 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15847 b. M. 60 v.) — 23 §. *Ilmajoki*, Etelä-Pohjanmaa (Pirilä 201.) — 24 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 10899. M. 15 v.) — 25 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 125.) — 26 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 110 M. 65 v.)

27 §. Metsämies tai kalamies jos pitää asentoa jonkun puun juurella, niin ensimmäisten kalain tai lintujen luut kokonaan haudataan sen puun juuren alle. Sillä puulla on haltija ja sitä ei saa hakata, muutoin siitä seuraa onnettomuus.

B. Kalavesi.

1. Kalat saadaan hyvin sikiämään.

28 §. Kalat sikiävät järviin, joissa niitä ei ole, kun heti nuotan-perästä kalat vesineen lasketaan vaski-astiaan, yhdeksän poikalapsen isältä sidotaan silmät villahuivilla, annetaan astia sen käteen, talutetaan järven eli lammin rannalle luodepuolelle, pyöritetään siinä yhdeksän tai kolme kertaa yhdeksän 'pyörähdystä' ympäri ja otetaan huivi silmiltä, ja hän sitte laskee kalat veteen niin, että painaa astian veden sisään ja kääntää sen ylös-alaisin.

2. Kalavesi varataan pilautumista vastaan.

29 §. Kun elävää hopeata pannaan vesilinnun kynään ja se kynä pannaan virtaan, niin, mihin järveen se joki laskee, sitä järveä ei voi pilata kukaan, niin ett'ei se saisi kaloja, joka sen elävähopea-kynän laittoi ja pani virtaan. Muille siitä ei ole hyvää.

30 §. Jos järvellä kiroillaan tai riidellään, niin pitää sille kohdalle vuolla hopeata lahjaksi, muutoin pilautuu kalavesi, Vedenhaltija hierautuu. Katso myöskin 60 §.

27 §. *Koutokeino*, Lappi (M. III. 55. V. 68 v.) — 28 §. *Piek-sänmäki* Etelä-Savo (Vi. 227. M. 22 v.) — 29 §. *Kainulaisjärvi*, Lappi (M. III 106. M. 68 v.) — 30 §. *Lappi* (M. III 320. M.)

3. Kalavesi pilataan toiselta pyytäjältä ja kalat tuodaan omille pyynti-paikoille.

31 §. Kalavesi pilataan siten, että yksikantaisesta lepästä tehdään onsi kotelo, siihen pannaan kolme kalaa elävänä ja pannaan järveen takaisin, niin siitä suuttuu Vedenhaltija eikä anna kaloja.

32 §. Kalavesi pilataan siten, että otetaan toisen pyydyksestä kala varkein ja isketään tuli elävän puun pakkulaan ja pannaan sen kalan suuhun ja päästetään menemään, niin pilautuu 'vesi', ett'ei saa kalaa nähdäkseenkään.

33 §. Pitää tehdä kalan kuva tervaksesta, ja sitte kun panee sen järveen, ja sanoo: „Niin kauan kun tämä märkänemättä on, ei pidä tästä järvestä saada tätä (= tämän lajista) kalaa“, niin sitä ei saa sitte kuin suuren vahingon edellä.

34 §. Kalavesi pilautuu, jos keväällä ennen käen kukumaa ottaa elävän käärmeen ja ranta-pajuista kuorineen olevia juuria, tekee niistä juurista nuoran ja käärii niillä juurilla sen käärmeen siihen nuoraan kiinni ja soutaa sen käärmeen siinä nuorassa mihin asti tahtoo, niin kaikki kalat tulevat perästä niille paikoin, johon se käärme kytketään kiinni. Mutta sitä käärmettä soutaessa pitää olla soutajalla vaate silmien edessä ja perämies ei saa katsoa jäljelleen.

35 §. Kalavesi pilautuu, jos ristimatön metsähierin laitetaan haraksi siten, että varteen sidotaan nuora ja kiviriippa laitetaan hierimeen, että se kulkee pohjaa myöten, ja sillä vedetään järvi ristiin siten, että siitä nuorasta pidetään ja soudetaan yli järven ristiin, niin että se pohjaa myöten kulkee kuin pieni hara, ja sitte hukutetaan keskelle järveä, niin ei saada kaloja siitä järvestä. Sillä hierimeellä kun vedetään ristiin, niin tulen- ja metsän-väki tulee haltijaksi siihen jär-

31 §. *Oulangansuu*, Pontsenensuun kylä Vienan lääniä (M. II 1033, M. 64 v.) — 32 §. *Pistojärvi*, Suvannon kylä Vienan lääniä (M. II 324 a. M. 62 v.) — 33 §. *Rutakko*, Pohjois-Savo (Nilsä) (Kr. 14128 b. M. 53v.) — 34 §. *Leppävirtain p.*, Pohjois-Savo (Rytkönen 45. M. 30 v.) — 35 §. *Kiestinki*, Valasjoen kylä Vienan lääniä (M. II 172 a. M. 68 v.)

veen, niin kalat eivät tule apajille, eikä ole rauha tulla, kun haltijat riitelevät.

36 §. Toisen kalaveden saa pilatuksi, kun sinne vie ketun pään kalaveteen.

37 §. Kun vie jäniksen kápälän ja vähä hevosen lantaa siihen paikkaan, jossa sen talon, jonka kalavettä tahtoo pilata, on tapana onkia tahi muuten kalastaa, niin ei siitä enää saada kaloja.

38 §. Kun aikoo pilata toisen kalaveden, niin pitää ostaa kaupungista rienen-rasvaa ja panna se yökön kanssa yhteen pussiin ja se sitte viedä toisen kalaveteen, niin kyllä pilautuu.

39 §. Kalavesi pilautuu, kun nakataan järveen kolme semmoista piitä, joista ei tiedetä, ken niillä on tulta iskenyt. Piit pitää olla kaikilta puolilta isketyt niin paljon, että ovat tylsäksi menneet.

40 §. Kun tervahaudan pohjaa vie toisen kalaveteen, niin ei siitä paikasta enää ikänä kaloja saada.

41 §. Vanha uuniluuta kun hukutetaan järveen, niin pilautuu kalavesi, Vedenhaltija suuttuu, kun tulenväki tulee hänen karjalleen kiusaksi. Vaan jos sen uuniluudan saisi pois, niin paraneisi 'kalavesi' entistään paremmaksi. Se uuniluuta pitäisi viedä Ukkosen repimän puun alle metsään.

42 §. Kun ruumiin — — panivat pesuvastan sisään ja sillä vetivät lahden tai joen poikki, niin ei noussut kala apajalle, sillä kalavesi pilautui.

43 §. Kalavesi pilautuu, kun pannaan elävää hopeata järveen, Vedenhaltija ei kärsi elävää hopeata, se on Tulenhaltijan tavaraa.

44 §. Kun heittää veteen suolaa, niin kalavesi pilautuu.

36 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (N. 266. M. 21 v.) — 37 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 352. M. 48 v.) — 38 §. *Hankasalmi*, Pohjois-Häme (N. 806. M.) — 39 §. *Kainulaisjärvi*, Lappi (M. III 105. M. 68 v.) — 40 §. *Töysä*, Etelä-Pohjanmaa (N. 408. 'M' 76 v.) — 41 §. *Lappi* (Pistojärvi, Vienan lääniä) (M. II 1116. M. 68 v.) — 42 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 10725 a. M. 60 v.) — 43 §. *Kiestinki*, Suurijärven kylä Vienan lääniä (M. II 156 a. M. 60 v.) — 44 §. *Artjärvi*, Uusmaa (Uino 1. M. 26 v.)

45 §. Jos joku saa runsaasti kaloja, ja jos tahtoo sen saannin ehkäistä, niin pitää mennä ja alkaa väitellä sen kanssa kalavedestä, niin 'vesi pilautuu, että' se ei siitä paikasta enää milloinkaan saa kaloja.

46 §. Kalavesi pilautuu sillä tavoin, että joku kateellinen naapuri menee pyhinä kirkossa olon aikana kalastamaan, niin hänen kateutensa varmaan vaikuttaa sen, ett'ei toisella vuodella enää kaloja siitä kalavedestä saada.

4. Kalavesi parannetaan.

47 §. 'Kun kalavesi oli pilattu siten, että Vedenhaltijaa oli suututettu, niin tuli järveen tai lampiin *Painajainen* s. o. Vedenhaltija pidätti kalat, niin että ne eivät käyneet pyydyksiin¹. Painajainen ajetaan pois lammista niin, että 'kaloja' vedetään leppäisillä risuilla toisiin lampiin, joka lampi on likinnä 'parannettavaa' lampia, ja sitte hylkeen pää otetaan ja sillä kierretään kolme kertaa se lampi ympäri. Sitte tehdään valkea toiselle puolen lammen, kuin se 'kiertäjä' toisesta päästä lähtee menemään, ja pannaan sitte kuusta, honkaa ja tuonta palamaan. 'Kun' sitte hylkeen-pään luut lähättää sinne keskelle lampia, niin se nousee sitte se Vedenlempe sieltä sotimaan sen 'taikojan' miehen kanssa. Niin pitää varustaa valkea-kekäleet, joilla husii sitä, kun se päälle aikoo 'tulla', ja tehdä kolmesta puusta pannat, tuomesta tehdä panta ja lepästä ja kuusesta aina 'ottaa' oksa ja vääntää 'silmukka' vasemmalle kädelle, kolme 'silmukkaa pitää tehdä', yksi kuusesta ja yksi lepästä ja yksi tuomesta, ja panna yksi lenkki päähänsä niistä, kuusen lenkki, tuomen lenkki vyötäisen kohdalle ja lepän lenkki saappaidensa päälle polvensa kohdalle. Kun se sitte päälle aikoo tulla, niin 'pi-

45 §. *Evijärvi*, Keski-Pohjanmaa (N. 409. M. 30 v.) — 46 §. *Perniö*, Varsinais-Suomi (Hjort 56.) — 47 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3905. M. 34 v.)

tää¹ valkea-kekäleiden kanssa hujata. Pitää viskoa pienillä kekäleillä, mutta ei isoja kekäleitä panna, ett'ei lopu. Sitte se 'Painajainen' lähtee ja niin menee toiseen lampiin. Sitte pitää 'ottaa' yhdeksältä silakalta päät ja mätiä ja semmoista niskaa ja sitte potkea nuotta siihen lampiin ja viskata keskelle apajaa ne, niin sitte saa kaloja siitä lammista.

Kun se 'Painajainen' lähtee, niin pitää sanoa kekälettä heittäessään:

„Lähe nyt Hiisi hiihtämään,
Painainen pakenemaan,
Veden-lempo lentämään,
Ett'ei saa tässä nähä
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana!“

48 §. Kalavettä, joka elävällä hopealla pilataan (ks. 43 §), ei voi parantaa muuten kuin pitää hakea Vedenhaltija toisesta järvestä, paremmin umpilammista, niin silloin entinen haltija menee pois ja uusi ei tiedä, että on elävää hopeata pantuna, vaan jos entinen haltija on äkäinen, niin se viepi veden mukanansa, että jääpi järvi aivan kuivalle.

49 §. Kalavesi jos on pilattu kokonaisessa järvessä, niin, jos siitä järvestä lähtee koski tahi joki, Juhannus-yönä alasti otetaan kattilaan vettä sen lähtevän kosken niskalta ja kannetaan sen kosken niskaan, joka laskee siihen järveen. Siten muuttuu siihen uusi vesi, niin haltija leppy. Sitte kun ensimmäisiä pyydyksiä ruvetaan panemaan, niin vuolaan hopeata siihen veteen ja sanotaan, että:

„Ve'en Ahti vaahtipaita,
Meren Ukko ruokorinta
Anna mulle antimesi,
Vetisen pihan väkeä,
Alla aallon asuvia!“

48 §. *Kiestinki*, Suurijärven kylä Vienen lääniä (M. II 156 b. M. 60 v.) — 49 §. *Vuokkiniemi*, Latvajärven kylä Vienen lääniä (M. II 258. M. 100 v.)

En minä ilman taho,
 Kenkiksi en kuihuttele,
 Kullalla mie kuihuttelen,
 Hopealla houkuttelen,
 Antimillani anelen“,

niin leppyy Vedenhaltija.

50 §. Kalavesi jos on pilattu, niin vedetään toisesta järvestä yksi apaja ja kattilalla kannetaan sen apajan kalat siihen järveen veden kanssa, että pysyvät elävänä. Jos ne eivät mene yhdellä tai kahdella kertaa, niin niitä kannetaan niin monasti, että tulevat sen apajan kalat kaikki kannetuksi. Sitte savustetaan saunassa (vert. 281 § i) nuotta, lähdetään vetämään, vaan apajan perillä vuollaan hopeata järveen, ja luetaan uhri- ja kalastus-lukuja, niin sillä pääsee.

51 §. Kalavesi, 'joka on pilattu 32 §:ssä mainitulla tai'alla', paranee, kun jollakin lailla pyydetään kaikenlaisia kaloja, mitä siinä järvestä on. Niitä otetaan kolme kutakin lajia ja ne alakiven päällä poltetaan aivan karreksi. Sitte lähtee 'mies ja' vaimonpuoli veneellä soutelemaan ympäri järven. Mies panee vaimon päähineen päähänsä ja vaimo miehen päähineen ja sitte otetaan tyhmä poika veneeseen kolmanneksi. Sille pannaan päähine päähän ja sen annetaan kylvää ne kypenet sinne järveen, niin paranee 'kalavesi' entiselleen. Ne päähineet pitää vaihtettaa sen tähden, että jos pilaaja on ollut mies tahi vaimo, niin ei tarvitse sitä tietää, muussa tapauksessa pitäisi miehen ja vaimon tehdä se konsti erikseen, jos ei varmaan tietäisi, kuka on pilannut. Kaikissa puoskimisissa pitää olla miehisellä tietäjällä naisen päähine ja naisella miehen päähine, niin pääsee, olipa pilaaja mies tahi vaimo. Se on suurin ja tärkein ehto, jos sitä 'päähineiden vaihtamista' ei tiedä tietäjä, niin ei paraneminen ole taattu.

50 §. *Vuokkiniemi*, Latvajärven kylä Vienen lääniä (M. II 264. M. 90 v.) — 51 §. *Pistojärvi*, Suvannon kylä Vienen lääniä (M. II 324 b. M. 62 v.)

52 §. Kalavesi paranee, kun otetaan sian-luita ja merinorpan pää, ne Pääsiäis-yönä keitetään, se vesi viedään järveen, ja sitte ne luut jos poltetaan järven päällä kypeniksi ja ne kypenet kylvetään järvelle ympäri järveä, niin, mille rannalle keväällä tuuli painaa jäät, ja kun siihen paikoilleen sulavat, niin sillä rannalla saadaan kaloja, toisilta rannoilta ei tarvitse yrittääkään pyytämään, siellä on Vedenhaltija vihainen.

53 §. 'Ristimättömällä hierimellä pilattu kalavesi' (ks. 35 §.) paranee, jos otetaan se hierin pois. Katso myös 41 §.

54 §. Kalavesi, 'joka on pilattu kaloja varastamalla (ks. 32 §.)' pääsee pilauksista, kun otetaan kolme kolmihaarasta lepän oksaa ja kolme leppälastua, niihin tehdään viisikanta , ne kääritään punaisella langalla kiinni toisiinsa,

kuljetetaan kolmasti läpi muurahais-keosta ja viedään siihen kalaveteen, kivi sidotaan, että menee pohjaan, ja luetaan uhrilukuja, hopeata vuollaan ennenkun pyydyksiä pannaan, niin sillä selviää.

55 §. 'Jos kalavesi oli pilattu ruumiin pesu-vastalla (ks. 42 §.), niin se' päästettiin siten että kolme sian kärsää sidottiin punaiseen lankaan ja sillä soudettiin taas 'lahden tai joen poikki'.

56 §. Jos kalavesi on riitelystä pilautunut (ks. 45 §.), niin paranne se, kun otetaan vasta penikoinut koira, sen hantään sidotaan penikka ja uitetaan ristiin järvi ja sitte sen sokean koiran-penikan suuhun vuoltaan hopeaa kolmesta eri kuninkaan rahasta ja hukutetaan keskelle järveä. Se tehdään torstai-iltana auringonlaskun jälkeen ja sinä yönä ei saisi olla pyydyksiä siinä järvessä, vaan huomenna auringon noustua saa panna 'pyydykset'.

52 §. *Uhtua*, Vienan lääniä (M. II 947. M.) — 53 §. *Kiestinki*, Valasjoen kylä Vienan lääniä (M. II 172 b. M. 68 v.) — 54 §. *Vuokkiniemi*, Vuokinsalmen kylä Vienan lääniä (M. II 369 b. M. 60 v.) — 55 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 10725 b. 'M. 60 v.') — 56 §. *Pis-tojärvi*, Katoslammin kylä Vienan lääniä M. II 1115 b. M. 68 v.)

57 §. Kalavesi parannetaan 'sitien, että' Jouluaamuna otetaan kirkosta tuohus ja keväällä, kun jäät ovat lähteneet järvestä, eikä vielä pantu pyydyksiä, soudetaan kolmasti järven ympäri, ja se tuohus on palamassa veneen keulassa. Soutaessa luetaan kateen sanoja. Sitte soudetaan ristiin se järvi ja keskelle järveä hukutetaan se kyntteli. 'Kun' sitte ruvetaan panemaan pyydyksiä, 'niin' ensimmäisen pyydyksen sijalle vuolla hopeata ja luetaan uhrilukuja.

58 §. Jos järvi on pilattu, ett'ei anna kaloja, niin otetaan torstai-aamuna auringon-nousun aikana moni-mutkainen leppä, jonka mutkiin tehdään kolme reikää, kahteen reikään sidotaan kuumat kivet ja keskimmäiseen reikään kuuma viikate. Sitte sidotaan se leppä nuoraan ja veneen jälessä uitetaan ympäri sen järven ja ristiin. Ensi kerran kuin 'soudetaan ja' se leppä niine kivineen ja viikatteineen kuin viskataan järveen, niin sanotaan, että: „Kihiskööt kirot kiroojalla itsellään kuten nämä kivet tuossa järvestä“. Tämä tehdään kolmena torstaina aivan samalla tavalla, ja viimeisenä torstaina kuin on kaikki kierretty, niin hukutetaan se leppä kaikkine kivineen ja rautoineen keskelle järveä ja vuolaan hopeata vielä sijaan. Jos järvi on niin suuri, ett'ei voi kiertää ympäri, niin kierretään se paikka, millä alalla tahdotaan pyytää kaloja.

5. Kalaveden pilaaja rikotaan ja päästetään.

59 §. Jos on joku pilannut 'kalaveden', niin tehdään puusta kalan kuva, se pannaan koiran päluun sisään ja sen järven pohjasta harataan pohja-ryöniä ja niihin kääritään se päalu ja hukutetaan sen järven pohjaan, niin pilaaja kuolee ennen aamua. Pääsisi, jos otettaisiin se päalu pois, se ka-

57 §. *Jyskyjärvi*, Vienan lääniä (M. II 405. M. 68 v.) — 58 §. *Koutokeino*, Lappi (M. III 60. V. 68 v.) — 59 §. *Pistojarvi*, Vienan lääniä (M. II 325. M. 62 v.)

lan kuva poltettaisiin ja ne kypenet jos söisi, niin 'paraneisi', vaan ei kuitenkaan aivan terveeksi.

60 §. Kalaveden pilaajalta jos saadaan likaisesta (hiki-sestä) vaatteesta kappale, se sidotaan verkon-paulaan ja pannaan pyydykset järveen, niin ei haittaa pilaus mitään, vaan pilaaja saa kitumisen.

C. Kalansaalis-onni.

1. Kalanpyytö-aika.

61 §. Kalastusta näyttävät muinais-suomalaiset harjoittaneen pää-asiallisesti ainoastaan avo-vedellä, kevään, kesän ja alku-syksyn aikana. Nuotan-vetoa ja rysillä-pyytöä toimitettiin kuitenkin joskus jäältäkin käsin (ks. esm. 113 §). Muuten kului myöhempi syksy ja koko talvi metsästyksen, joka silloin antoi runsaamman elatuksen. Tällaista kalastuksen ja metsästyksen vuorottelemista todistavat m. m. muutamat sananlaskutkin, esm.: „Kurki suolla, hauki maalla Maariasta (= Maarian ilmestyksen päivä) viikon päästä viimeistäänkin“ ja „Jyrkinä jyräys kalamiehen kattilassa“, s. o. näinä määräpäivinä piti jo ensimmäiset kevät-kalat olla pyydettyinä. Syys-pyydön loppua merkitään taas sanomalla: „Marti maalla, karttu jäällä, paimenet kylän kululla, kalamiehet kan-kahalla“. Ensimmäinen kevät-kalan saanti oli kalastajalle varsin tärkeä tapaus. Miten hän sitä piteli, siitä saattoi riippua hänen vastainen kalansaalis-onnensa (ks. 73, 76 y. m. §§). Vieläpä muutakin onnea voitiin hankkia käyttämällä ensimmäistä kevät-kalaa taikaneuvona. Niin voitiin sillä parantaa maanviljelys-onnea, suojata omaa terveyttänsä eri kesälintujen, sammakon y. m. eläinten ensi kertaa näkemisestä tule-

60 §. *Koutokeino*, Lappi (M. III 59. V. 68 v.) — 61 §. † 'Etelä-Pohjanmaa' (Et. Pohj. Nuor. II 27.)

via vahingoita vastaan. Muutamain paikoin oli tapana sanoa: „Kun ensimmäistä tuoretta kalaa saadaan keväällä, silloin saadaan talven nahka pois seljasta“ †.

2. Kalansaalis-onnen enteet.

62 §. Talven aikana jo tarkasteli vanhan ajan kalamies muutamain merkkipäiväin ilmoja, arvataksensa niistä tulevan kesän kalan-saalista. Tämöisiä merkkipäiviä olivat Laskiainen ja Pääsiäinen¹. Tiedetään jo Pääsiäisenä ja Laskiaisena, saavatko meriläiset ja muut kaloja. Pidetään silmällä näitä päiviä, mistä silloin tuulee. Jos tuulee pohjoisesta, niin tulee huono kalavuosi, mutta jos tuulee etelästä ja muista ilman-suunnista, niin tulee hyvä.

63 §. Myöskin muutamien muuttolintujen tulosta voitiin keväällä ottaa merkkiä, minkälainen kalansaalis oli siksi vuodeksi tuleva¹. Kun hanhet keväällä tulevat kulman-muodostavassa rivissä, tulee maalle hyvä vuosi, jos maan-puolinen sivu on pitempi, mutta jos meren-puolinen on pitempi, tulee hyvä vuosi merellä (saadaan paljon kaloja).

64 §. Vielä eri eläinten ensimmäisestä näkemisestä keväällä voitiin ottaa kala-onnen merkkiä¹. Jos kalamies näkee keväällä ensiksi sammakon kuivalla maalla, niin tulee hänelle sinä vuonna huono kala-onni, mutta jos hän näkee sen vedessä, niin saa hän paljon kaloja.

65 §. Kalastus-matkoilla ollessaan voi kalamies siitä, mitä hän kuuli ja näki, arvata, millainen onni hänelle oli matkallaan tuleva¹. Jos kalastaja kuulee kalastamaan mennessänsä kakkurin laulun¹, on hänellä hyvä kala-onni.

66 §. Jos kalastamaan mennessä tulee huora tahi hevos-mies vastaan, niin silloin on hyvä kala-onni, jos kun-

62 §. Somero, Etelä-Häme (Pettersson 16 a.) — 63 §. Laihia, Etelä-Pohjanmaa (Kotkanen 177.) — 64 §. Noormarkku, Satakunta (O. 206. M. 47 v.) — 65 §. Noormarkku, Satakunta (O. 5 M. 39 v.) — 66 §. Veteli, Etelä-Pohjanmaa (L. 398. M. 29 v.)

non ihmisiä, niin on paras palata takaisin. Vertaa M.-T. 594 §.

67 §. 'Saalistansa tarkastamalla saattoi kalamies päättää, tuliko pyytö-onni pysymään ennellään vai oliko se muuttuva'. Muikkujen saanti loppuu, kun muikut suurenevät 'niin', ett'ei enää ole pieniä joukossa, kun niitä saadaan. Muikkujen saanti taas enenee, jos saadaan pieniä muikkuja.

Katso myöskin 320 ja 322 §.

3. Hyvä kala-onni saadaan.

68 §. Kun näkee vesikiehteellä puun semmoisen, joka on luoteeseen päin kaatunut, niin sen juurikkaan läpi 'pitää' pujottautua kolme kertaa, niin kalat kohoisivat vaikka maalle, niin ne ovat kesyt, kun koho-'pyydöllä' pyytää.

69 §. Kun kalan-pyytöön menevät, niin ottavat havuja yhdeksästä puusta ja yhdeksästä tervas-kannosta veistävät tervaksia, laativat tulen, savustavat itsensä ja kiertävät pyydokset. Metsän-käyntään kun rupeavat, 'niin tekevät' samalla lailla.

70 §. Kalastamaan on hyvä mennä merituulella (etelä-tuulella), niin silloin on hyvä kalastus-retki.

71 §. Jos hyvin sataa 'kalaan mennessä', niin ett'ei kukaan näe, on hyvä onni sitte.

72 §. Saa kaloja kovasti, jos tuhokselle mennessä astuu takaperin ruuheen.

73 §. Kun järvelle mennään, niin ei milloinkaan saa ruveta kulkemaan vastapäivään, kun rupeaa kalastelemaan (vert. 253 §.) Ja sitte, kun saa ensimmäisen kalan, niin ei

67 §. *Sääksmäki*, Etelä-Häme (A. 338.) — 68 §. *Säräisniemi*, Itä-Pohjanmaa (Kr. 964. M. 61 v.) — 69 §. *Ruskeala*, Itä-Karjala (Suistama) (Kr. 5691. M.) — 70 §. *Somero*, Etelä-Häme (Pettersson 17 b.) — 71 §. *Somero*, Etelä-Häme (Pettersson 18 c.) — 72 §. *Laihia* tai *Jurva*, Etelä-Pohjanmaa (Tarkkanen XXXVIII.) — 73 §. *Noor-markku*, Satakunta (O. 15. M. 39 v.)

sitä saa koskaan tappaa raudalla eikä muulla tavalla kuin puremalla.

74 §. Kun menee nuotalle, niin pitää ottaa elävä käärme veneeseen, niin saapi hyvästi kaloja.

75 §. Kun saa nuotalla ensimmäisen muikun, niin sillä hivauttaa huuliaan kolmasti, ja kun suuta sitte syyhyttää, niin sanovat vanhat ukot: „lähdetään nyt taas saamaan kaloja, nyt syyhytti suutani“.

76 §. Keväällä kun saa ensimmäisen kalan, niin se pitää syödä kohta ilman mitenkään valmistamatta, (ei saa panna veteen, ks. tois.), sitte saa hyvin kaloja.

77 §. Ensimmäinen kala pitää päästää menemään, niin tulee hyvä kala-onni.

78 §. Kun keväällä ensimmäisen kalan saa 'ongella', pitää se antaa kissalle, niin kalansaanti-onni paranee.

79 §. Kun ensi kerralla keväällä saadaan kaloja, niin nuottamiehet kastellaan niinkuin paimenetkin, että olisi hyvä kala-onni.

80 §. Kun kaloja tuodaan 'kotiin', heittää tuvassa oliaj suoloja kalamiesten konttiin tuvan ovelle.

81 §. Kun ensimmäiset kalat keväällä saadaan, niin ne pitää panna pataan hännät ylöspäin, niin tulee hyvästi kaloja. Niille 'kaloille' ei tupaan tullessa saa näyttää valkeata (vert. 87 §.)

82 §. Kun käydään syömään kalaruokaa, niin ensiksi pitää ottaa kala (ks. lisää tois.), että olisi hyvä kala-onni.

74 §. *Ulvila*, Satakunta, (F. 392. M.) — 75 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Kr. 16700. M. 60 v.) — 76 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (L. 396. M. 29 v.) — 77 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (N. 261. M. 21 v.) — 78 §. *Sysmä*, Keski-Häme (N. 260. M. 43 v.) — 79 §. *Virolahti*, Etelä-Karjala (F. 51. V. 39 v.) — 80 §. *Mäntyharju*, Etelä-Savo (Rakolainen 16.) — 81 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 55. 'M.' 35 v.) — 82 §. *Virolahti*, Etelä-Karjala (F. 52. V. 39 v.)

4. Hyvä kalansaaalis-onni säilytetään.

83 §. 'Siinä ei ollut kyllin, että kalamies hankki itselleen hyvän onnen, vaan hänen tuli pitää huolta sen säilyttämisestä vastaiseksikin'. Kun sattuu hyvin kaloja saamaan nuotalla, niin pitää yhdeltä kalalta leikata pyrstö ja heittää sitte se pyrstötön kala veteen ja sanoa samassa: „Mene hakemaan muitakin!“

84 §. Nuottamiehet kun olivat nuotalle lähteneet, niin, kun ne olivat saaneet ensimmäiset kalat, niin ne olivat ottaneet, kun on koho nuotassa tuohesta, siitä ottaneet sytty-
'neuvoja', ja sitte kun on lautakoho taas, niin siitä otettu kolme tikkua 'niiden' syttyjen kanssa palamaan, ja sitte kun on siihen muita puita lisäksi haettu ja kalakeitto saatu keitettyksi, niin sen nuotanhaltijan (omistajan) sitte piti ensi kerta pistää 'suuhunsa' siitä kalakeitosta, niin sillä pysyi sitte kala-lykky iän päivän. Katso myöskin M.-T 50 §.

85 §. Nuotalla kun käytiin ensi kerta, niin ensimmäiset kalat piti keittää siivoamatta suolineen päivineen (vert. 76 §), ja sitte kun syötiin sitä kalakeittoa, niin ei saanut käyttää lusikkata, vaan piti syödä särpämällä ja käsi-rysyllä. Jos lusikalla syötiin, niin nuotta tarttui puuttoon ja kalat hyppivät yli ainan pois apajasta (tois. kala-onni säilyy).

86 §. Vanhat miehet kun olivat syöneet ensimmäisen kalakeiton, niin sanoneet:

„Ahvenelta aitta paloi,
Kiiskiltä kivinen linna.
Söin kynteen söin k—ään,
Tein veteen velkaa“.

Sitte oli taas saanut keittääkseen kaloja.

87 §. Ei saa kala-astiata tulen yli kuljettaa (vert. 81 §), jos tahtoo kalastus-onnensa säilyttää.

83 §. *Nurmes*, Pohjois-Karjala (N. 1059. M. 29 v.) — 84 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16145. M. 15 v.) — 85 §. *Itä-Pohjanmaa*¹ (M. I 186 a.) — 86 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Kr. 16776. M. 60 v. — 87 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 353. 'M.' 47 v).

88 §. Kalan-luut takkaan, (linnun-luut ulos), että ei niiden pyytämis-onni pilautuisi.

89 §. Syötä kalojesi perkuut sialla, niin pysyy sinulla kalojensaanti-onni.

90 §. Kaloja kun lähdetään myömään, otetaan suomukset pois ja maahan kaivetaan ne, niin pysyy kala-onni. Vert. M.-T. 540 §.

5. Huono kala-onni.

91 §. Kun keväällä saa ensiksi maitikaloja, tulee huono onni koko kesäksi.

6. Hyvä kala-onni häviää.

92 §. Ei saa panna kuivaan koriin kaloja, sitte ei saa 'enäa' kaloja.

93 §. Kaloja ei saa tuoda jäisinä kotiin, 'muutoin' pilautuu kalan-saalis.

94 §. Keväällä jäiden aikana saadusta hau'ista ei saanut perkata suomuja pois (vert. 76 §, g), 'siitä' pilausi kala-lykky.

95 §. Älä syötä kalasi perkuuta eli roiskeita kissalla, menetät, jos sen teet, kalainsaanti-onnesi. Vert. 78 §.

96 §. Kalasta tultua ei saanut kaloja punnita eikä näköisällä puhdistaa. Muutoin meni kala-onni (vert. 104 §.)

97. §. Kaloja kun myödään, niin ei ostaja saa siihen keittoon voita panna eikä paistaa voin kanssa, se piljoontuu

88 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (L. 329. M. 56 v.) — 89 §. *Sääksmäki*, Etelä-Häme (A. 107.) — 90 §. '*Pohjanmaa*' (Mustak. 43 a.) — 91 §. *Iitti*, Etelä-Häme (Puttila 97.) — 92 §. *Virolahti*, Etelä-Karjala (F. 50. V. 39 v.) — 93 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 112.) — 94 §. '*Itä-Pohjanmaa*' (M. I 186 b.) — 95 §. *Sääksmäki*, Etelä-Häme (A. 108.) — 96 §. *Pälkijärvi*, Pohjois-Karjala (T. Könönen, Aarni III, Kuopio 1891. s. 185.) — 97 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15657. M. 40 v.)

jo silloin myyjän kalan-saalis. Jos syö, niin suustaan kakaisee pois, että ei syö sitä. Myyjä varoittaa, jotta ei niin pidä tehdä, eikä 'hän' itse pane 'voita'.

98 §. Veitsellä ei 'pidä syödä' (linnun lihaa, jotta katkaisee rihman, eikä) kalaa, jotta sitä ei saada.

7. Kalansaalis-onni varataan silmäyksiiä vastaan.

99 §. 'Jos kalastaja olikin saanut itselleen hankituksi hyvän saalis-onnen ja hoiteli sitä tarkoin, ett'ei millään varomattomuudellaan menettänyt, niin tuli hänen vielä myöskin olla varuillansa, ett'eivät kadehtijat sitä saaneet häneltä silmätyksi. Varsinkin saaliin saatuaan tuli kalamiehen olla hyvin varuillansa'. Kalamies kun saa metsikanan, niin siltä on elossa 'ollessa' otettu vasen silmä pois ja vasen jalka, ja ne on pidetty sitte taskussansa, jotta eivät silmäykset pysty.

100 §. Kalan-pyyntissä 'pitää olla' kukon häntäsulkia hatussa ja käärmeen nahkoja vyöllään, että eiv'ät' kiroukset pysty.

101 §. 'Kun' ennen epäiltiin, jotta liika on, kateus, 'niin', vanhat kalamiehet kun lähtivät vesiltä pyydyksiltä, ottivat melan olkapäilleen, eivät heittäneet veneeseen.

102 §. Kun sattuisi saamaan 'kalan', niin 'pitäisi' puhaltaa kolmasti sormiensa läpi henkeänsä siihen 'ihmiseen' päin, kun tulee semmoinen, jonka tietää, jotta „tuo on pahasilmäinen“ (vert. M.-T. 88 §) ja pistää suolaa kalan silmään (vert. M.-T. 534 §), niin eiv'ät' pysty 'silmäykset', vaikka kirkkovaen läpi menisi.

103 §. Silmäykset eivät pysty, kun vasemmalta puolelta venettä vasemmalla kantapäällänsä nostaa kolmasti

98 §. *Eno*, Pohjois-Karjala (Kr. 8295. M. 26 v.) — 99 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12983. M. 50 v.) — 100 §. *Pyhäjärvi*, Keski-Pohjanmaa (Kiuruvesi) (Kr. 14791. M. 63 v.) — 101 §. *Ilomantsi*, Pohjois-Karjala (Kr. 6805. M. 40 v.) — 102 §. *Nilsia*, Pohjois-Savo (Kr. 13444 b.) — 103 §. *Leppävirtain p.*, Pohjois-Savo (Rytkönen 46. M. 30 v.)

vettä kalain päälle veneeseen ja ottaa kolmesta ruhosta yhden solmun kustakin ruhosta suuhunsa ja sylkäisee kolmasti joka solmusta, yhdeksän kertaa yhteensä, niiden kalain päälle, niin eivät pysty kateellisten silmäykset.

104 §. Kun keväällä ensimmäisen kalan saa, niin sitä 'ei' pidä 'näyttää' kellenkään, sillä jos sattuisi kadehtija näkemään, niin pilautuisi saalis-onni (vert. 96 §), mutta jos kalastaja on saanut puhtaita suoloja kalan selkään, niin ei tarvitse peljätä pahan silmää.

105 §. Ensimmäisen kalan 'kun' saa keväällä, niin 'pitää' panna havu suuhun, eikä 'saa' näyttää sitä naapurille.

106 §. Kun ensi muikut saadaan, ett'ei kade pysty, niin kolmen muikun rinta rannalla auki puhkaistaan ja jätetään paikoilleen koloon ja viskataan hiekkaa kaloihin.

107 §. Kalamies kun saa ensimmäiset kalansa, niin, joka kerran kuin on kalalla, ensimmäistä kolmea kalaa pitää haavoittaa jo elävänä, että lähtee vertä, ja sitte pistää kieleensä siksi, että maun tuntee, niin ei voi kukaan kadehtia eikä silmännellä saaliita, jos vaikka kuin pahasilmäinen katseleisi, ja kuin joku tulee katselemaan kaloja, niin itseksään sanoo, että:

„Kultaiset sinun kulmasi,
Simaiset sinun silmäsi,
Mesimalja vyösi alla!“

niin se on sitäkin parempi, se tulee vaan siunaukseksi, 'jos' ken tahtoo kadehtia.

108 §. Kun tulee kalasta ja panee —nsä näköisälle ja vasenta nuttunsa hihaa kääräisee käärylle kaksin puolin, niin eivät tartu silmänteet. Vert. M.-T. 86 §.

104 §. *Laukaan p.*, (N. 351. 'M.' 48 v.) — 105 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 56 'M.' 30 v.) — 106 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 98.) — 107 §. *Jyskyjärvi*, Vienan lääniä (M. II 522. M. 68 v.) — 108 §. *Rautavaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 11306. M. 65 v.)

8. Kalansaaalis-onni pilataan.

109 §. 'Kalanpyytäjän, varsinkin nuotan-vetäjän, tuli olla hyvin varoillansa, ett'eivät kadehtijat saaneet hänen saalis-onneansa pilatuksi. Nuotta sekä muut kalastusneuvot olivat myöskin hyvin tarkoin varjeltavat¹. Nuotalla kulkiesansa ei saa jättää sompaa eikä lautoja veneen laidan ulkopuolelle, muuten kateen pilat pystyvät.

110 §. Yölepakko 'pitää panna' omaan nuottaan, niin toinen ei saa siltä apajalta kaloja, ennen kun vettä satoi.

111 §. 'Kun¹ sianlihaa 'pannaan¹ nuotan alaleukeeseen, 'niin¹ estää 'se¹ kalansaaliin toiselta 'nuotanutajältä¹.

9. Kalansaaalis-onni päästetään pilauksista.

112 §. Jos kalalykky on pilattu, niin pitää ottaa tuoreen koivun pakkula ja kierrättää se kolmasti itsensä ja pyydysten ympäri, sekä viskata pakkula jokeen, joka juoksee pohjoiseen päin.

D. Kalan-pyytö kudusta.

1. Kutu-aika.

113 §. 'Kalastajalle on kutu-aika keväällä paraan saaliin aika. Senvuoksi oli jo talven aikana erittäin huomattava määrätty merkki-ajat, joista saatiin tietoa, mihin aikaan ke-

109 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G & R. 105. M. 50 v.) — 110 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3996. M. 34 v.) — 111 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 91 b.) — 112 §. *Mikkelin p.*, Etelä-Savo (Vi. 144. M. 50 v.) — 113 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Mökinm. 27.)

väällä kukin kalalaji kuti ja miten suotuisat pyynti-ilmat silloin tuli. Millä aikaa kuuta matikka (made) kutee, sillä aikaa kutevat 'muut' kalat 'keväällä' järvessä ja 'sen mukaan' kalaa saapi (ks. tois.).

114 §. Miten on sää Laskiaisena, siten on sää särjenkudussa, sitä myöten saalis.

115 §. Silloin sanovat hau'in kutevan lammessa, kun haukirastas laulaa.

116 §. Käksi kun kukkuu, silloin on lahnan-kutu.

117 §. Silloin on paras lahnankutu-aika, kun katajat tuoksuvat.

118 §. Salakat kutevat, kun kirsi lähtee ja kun ruis hedelmöitsee.

2. Hyvä saalis-onni kudusta.

119 §. Kaloja saadaan 'kudusta', kun ensimmäinen kala saadaan, sitte pannaan leukapieli seinän-rakoon ja se annetaan olla sinne asti, kun kutu loppuu, sitte vasta sen ottaa siitä ja viskaa pois.

3. Kalat saadaan tulemaan kutupaikkaan.

120 §. Kutumurron aineet pitää hakata silloin, kuin kuu on ollut kolme vuorokautta kääntyneenä, silloin pitää kaataa yhdeksän puuta kirveellä, niihin käsin koskematta. Sitte ne pitää antaa olla yhdeksän vuorokautta metsässä niin kuin ne ovat kaatuneet. Kun niistä sitte tekee murron, niin kyllä siihen murtoon tulee kaloja kutemaan.

114 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Mökinm. 25.) — 115 §. *Ilo-mantsi*, Pohjois-Karjala (Kr. 8544. M. 64 v.) — 116 §. *Joroisten p.*, (K. 531. M. 35 v.) — 117 §. *Noormarkku*, Satakunta (O. 11. M. 27 v.) — 118 §. *Artjärvi*, Uusmaa (Uino 38. M. 73 v.) — 119 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12141. M. 20 v.) — 120 §. *Töysä*, Etelä-Pohjanmaa (N. 416. 'M.')

121 §. Kalan kutupaikka laitetaan siten, että minkä kalan kutupaikka tahdotaan laittaa, niin otetaan yksi mäti-kala niitä kaloja ja teeren-pesä munineen ja ne poltetaan yksinäisen vesikiven päällä ja ne kypenet kylvetään sille paikalle, mihin tahdotaan laittaa se kutupaikka, niin siihen tulevat ne kalat kutemaan. Vaan ensimmäisiä pyydyksiä kun rupeaa panemaan, niin pitää vuolla hopeaa ja lukea uhrilukuja Vedenhaltijaa miellyttääksensä. Vert. 12 §.

122 §. Yläkuulla kun laittaa tokeen kaloille havusta ja sitte ottaa hiilen-koukun, kerää vanhoista tokeista sitä roskaa siihen koukkunsa varteen ja soutaa siihen tokeeseensa, niin siihen tulevat kaikki kalat kutemaan.

123 §. Kun särkimättään tekee särjen-kudussa, niin pitäisi saada leviää, joita järvi on kuljetellut, ja joka leväpalli kulkee yli järven, niin sitä särjet seuraavat kutiessansa.

4. Kalat saadaan muuttamaan kutupaikkaa.

124 §. Isävainaja särjenkutu-paikan muutti toiseen kohti, kun suuttui naapurin miehen kanssa, 'siten', että otti ne tokeen havut, joissa oli mätiä, ja vei toiseen kohtaan rannalle ja sokeripalan viskasi siihen entiseen kohtaan ja elävätä hopeata tipautti siihen, johon havut pani. Sitte sai ensi kevännä kovasti särkiä, mutta se naapuri ei saanut siitä vanhalta paikalta mitään.

125 §. Särjen-kutua 'ovat' muuttaneet 'niin, että' ne ovat ottaneet päällimmäisiä havun oksia ja alimmaisista, kolme oksaa päältäpäin ja altapäin, siitä kutuhavusta ja sitte jäljestä kuljettaneet sinne, minne aikoneet muuttaa. Punaiseen lankaan 'oli' solmettu, ja 'oli' pitänyt soutaa veneen jäljestä.

121 §. *Jyskyjärvi*, Vienan läänä (M. II 363. M. 60 v.) — 122 §. *Keitele*, Pohjois-Häme (Kr. 15229 c. M. 64 v.) — 123 §. *Pielavesi*, Pohjois-Savo (Kr. 15132. M. 58 v.) — 124 *Suonenjoki*, Pohjois-Savo (K. Ekberg 11. M. 75 v.) — 125 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12672.)

126 §. Kalakudun muuttaa, kun ottaa levä-mättään ja veneellä soutaa toisen risun läpi, niin silloin jää toisen risu tyhjäksi ja toinen saa.

5. Kalankutu-paikka pilataan.

127 §. Pitää mennä pajaan ja kerätä nuohaa, raudan silua, ja panna semmoiseen pussiin, sitte pitää mennä saunaan ja saunasta ottaa semmoista pikku rupaa, joka on veden särkemätä saunan kiukaassa, sinne sekaan. Kun sitte on menty kutupaikalle, niin on sitä syydetty sinne järveen, niin 'kutu' pilautui.

128 §. Särjen-kutu pilataan, kun vaan mättääseen suoloja ropauttaa, särjenkutu-tokeeseen.

129 §. Jos kalankutu-paikalla on monta pyytäjää ja ne suuttuvat sitte keskenänsä, niin sitte se, joka suuttuu, pilaa sen kutupaikan. Se ottaa ukonkiveä ja hienontaa sitä semmoiseksi hienoksi ja pudottelee sitä paraaseen kutupaikkaan. Sitte kalat rupeavat kiertämään ei'vat'kä enää käy pyydyksiin.

130 §. Kalankutu 'pilautuu', kun k—ee vaan siihen, että sorot nousevat.

131 §. Piljo tarttuu, jos avojaloin käy kutupaikassa katsomassa.

6. Kutupaikka päästetään pilauksista.

132 §. Kalankutu-paikka kun pilautuu, niin 'pitää' auralla kyntää.

126 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15992. M. 66 v.) — 127 §. *Pyhäjärvi*, Keski-Pohjanmaa (Kr. 2159 a. M. 50 v.) — 128 §. *Pielavesi*, Pohjois-Savo (Kr. 15130. M. 58 v.) — 129 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 85. 'M.' 65 v.) — 130 §. *Keitele*, Pohjois-Häme (Kr. 15229 a. M. 40 v.) — 131 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 84.) — 132 §. *Rautavaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 10609. M. 45 v.)

E. Kalamies.

1. Kalamiehen varaus pilaamista ja kateita vastaan.

133 §. 'Kalamiehen ei ollut ainoastaan pidettävä huolta hyvän onnen hankkimisesta, sen säilyttämisestä ja suojelemisesta kateita vastaan, niinkuin myöskin kalastusneuvoistaan, vaan hänen tuli myöskin varoa omaa itseänsä kaikenmoisista pilauksista, joita voi tarttua elävästä luonnosta tai voivat niitä kadehtijatkin tuottaa. Luonnosta tarttuvia pilauksia voi kalastaja karttaa siten, että hän koetti keväällä päästä kalan-uutiseen, ennenkun hän oli joko kuullut tai nähnyt vissejä kevät-eläimiä. Kun keväällä¹ on päässyt kalan-uutiseen joko itse tai muiden kalastuksesta, niin ei kaakkuri p—nna sitte. Pidetään sellaista taika-¹luuloa¹, että jos kaakkurin äänen kuulee, eikä ole saanut kalaa syödä, silloin on kaakkuri p—nnut ihmisen.

134 §. Kaakkurin p—ma on huono kalamies.

135 §. Veres kala piti saada keväällä, ennenkun sammakko kutee (vert. tois.). Ne ovat hakeneet toisista kylistä, ett'ei saa sammakko p—ta. 'Sammakon pettamällä ei ollut yleensäkään onnea eikä terveyttä sinä vuonna¹.

136 §. 'Kalastajan, samoin kuin kaikkien muidenkin, oli helpoin puolustautua semmoisen kadehtijan suuteita vastaan, jolla oli luoma-vika. Tai'antekijässä ei yleensä saanut olla pienintäkään vikaa, silloin oli hänen tai'oillansa parempi tehovoima. Tietäjän esim. tuli olla „hammas-suu mies" s. o. hammas suussa syntynyt, tai hänellä piti olla vielä kaikki

133 §. *Somero*, Etelä-Häme (Pettersson 9 a.) — 134 §. *Noor-markku*, Satakunta (O. 209. M. 47 v.) — 135 §. *Nurmes*, Pohjois-Karjala (Kr. 9652. M.) — 136 §. *Mikkelin p.*, Etelä-Savo (Vi. 164 M. 50 v.)

hampaat terveet¹. — Ihminen, jolla on luomi näkyvällä paikalla, ei voi pilata toisen kalalykkyä, kun sen vastaan tullessa katsoo siihen kynsien¹sä¹ välitse.

137 §. 'Muita kateita vastaan oli pidettävä mukanaan joku taika-kalu¹. Korpista kun saisi valkean höyhenen (ks. M.-T. 165 §) ja sen pitää tuluksissa aina mukana, niin ei tarvitse pelätä noitia, ei metsästäissä eikä kalastaissa eikä missään matkatiessä, ei juohtomattoillakaan. Se höyhen vaan pitäisi niin saada, ett'ei kukaan sitä tietäisi.

138 §. Kalamiehen pitää padan sisässä tahi terärautain päällä panna kengät jalkaansa, niin ei voi jäljille tehdä pahaa kukaan, jos tekee, niin saa itsellensä.

2. Kalamies pilataan.

139 §. Kalamiehen jos tahtoo pilata, ett'ei saisi kaloja, niin otetaan kolmesta askeleesta maata ja ne pannaan kuivaan ja tyhjään pataan ja alasti keitetään, pannaan pieni tuli padan alle, siksi että vähän lämpimää, niin menevät kaikki kalat yli pyydyksistä, jos nuottaakin vedetään ja apajassa on kaloja, niin menevät kaikki yli ainan, vaan jos kalamies on tiennyt varansa pitää, niin pilaaaja saa kaikki itselleen.

140. Jos tekee kalamiehen kolmelle askeleelle tulen ja niistää niihin nenänsä, niin ei hän saa kaloja.

3. Kalamies pääsee pilauksista.

141 §. Jos kalamies on pilattu polttamalla tulta hänen askelillaan (ks. 140 §), niin kun k—ee askelillensa, niin pääsee siitä.

137 §. *Kieretti t. Koutajärvi*, Vienan lääniä (Kiestinki) (M. II. 1175. M. 56 v.) — 138 §. *Jyskyjärvi*, Vienan lääniä (M. II 521. M. 68 v.) — 139 §. *Jyskyjärvi*, Vienan lääniä (Tsolman kylä) (M. II 519. M. 68 v.) — 140 §. *Mikkelin p.*, Etelä-Savo (Vi. 136. M. 50 v.) — 141 §. *Mikkelin p.*, (Vi. 135. M. 50 v.)

F. Kalan-pyydykset.

1. Hyvä onni kalan-pyydyksille.

142 §. 'Jo kalan-pyydysten aineita hankkiessa voitiin niille hankkia hyvä onni'. Kun Maarianpäivänä ottaa kalastustarpeita ensimmäisistä ludeista puista, 'jotka' vastaan satuvat, niin saa 'pyydyksille' hyvän kala-onnen.

143 §. 'Kalanpyydyksiä tehdessä, varsinkin niitä aloittaessa, oli hyvin tarkoin otettava huomioon kuun-ikä sekä myöskin tuulet ja ilman-laatu'. Kalanpyydykset pitää tehdä ylikuuhun, niin niihin käyvät kalat paremmin mielellään, eivätkä 'ne' laho järvessä, jos ovat kauemminkin (ks. vielä tois. 'm.'). ja pohjatuulella pitää kuivata kalanpyydykset, sitte 'ne' ei'vät' laho.

144 §. Ei pidä pohjatuulella verkkoa alottaa eikä merataa eikä mitään kalan-pyydystä, eikä kuun kannalla. Pitäisi olla etelätuuli ja ylä-kuu.

145 §. Jos tekee minkä kalan-pyydyksen hyvänsä, niin alkakoon silloin, kun parhaiten rakeita sataa, semmoisella pyydyksellä saa hyvin 'kaloja'.

146 §. Rihmat sitte kuljetetaan kusiaispesien läpi, ja ja jos rannikolla on rannan-räiviä ja hakoja, niin niillä savustetaan rihmat. Sitte otetaan tuohusta tai laatanaa ja siläkin savustellaan kaikki onkipelit, rihmat, onget, verkot ja sanotaan, että: „Miss' on laatanaa, siell' ei oo Saatanaa“.

147 §. Kun kalanpyydyksiä vietiin järveen, silloin otettiin suolaa matkaan ja ne pantiin suuhunsa ja kolme kertaa

142 §. *Sääksmäki*, Etelä-Häme (A. 118.) — 143 §. *Kiestinki*, Vienan läänä (M. II 1069 a M. 70 v.) — 144 §. *Nilsä*, Pohjois-Savo (Kr. 13388. M. 22 v.) — 145 §. *Noormarkku*, Satakunta (O. 7. M. 47 v.) — 146 §. *Rääkkylä*, Pohjois-Karjala (Savok. osak. & Hels. Alk. 51. M. 72 v.) — 147 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 13214. M. 55 v.)

syikästiin sen pyydön päälle ja *tuli tehtiin* rannalle *rantaru-
vista* ja niiden päällä pidettiin pyytöjä.

148 §. Kalastus-onni 'pyydoille saadaan', kun Laskiais-
ehtoona lakaistaan permanto, ja se tunkio otetaan säästöön
ja säilytetään siksi, kun ensi kerran keväällä rysä pannaan
järveen tai mihin veteen hyvänsä, ja se tunkio pannaan ry-
sän välissä veteen, niin saa hyvin kaloja.

149 §. Nuotalla, rysällä tai merralla saadaan kaloja,
kun keväällä jäiden aikana virrasta ammutun kolmen sorsan
siivet leikataan ja sidotaan yhteen sillä rihmalla, jolla pyy-
dyksen perä tuketaan, käydään kolmessa veropiirissä, jokai-
sessa aukaistaan siivet kääreestä ja kastellaan kolme tai
kolme yhdeksää kertaa savirannalla, sitte pujotetaan ne yhtä
monta kertaa kuin kastettiin pyydyksen läpi. Tätä ei saa
tietää kuin kaksi miestä.

150 §. Ennenkun keväällä rysää viedään veteen, vie-
dään 'se' tallin sillan alle ja sitte ajetaan kaikki lampaat,
mitä kokoon saadaan, siltaa myöten kolme kertaa, niin kalat
menevät samalla lailla parvessa rysään, kuin lampaatkin juok-
sevat siltaa myöten.

151 §. 'Siihen, mikä onni pyydyksille oli tuleva, voi
vaikuttaa suorastaan niiden valmistajan mielentila tai niillä
pyytäjän ominaisuudet'. Kalan-pyydyksiä tehdessä ei saa
väitellä niistä, jos niillä mieli kaloja saada.

152 §. Naiset kun ensikerran pyytävät kaloja pyydyk-
sillä, niin tulevat 'ne' hyvä-lykkyisiksi, sen parempi, jos kak-
soisten äiti olisi se, joka ensiksi pyytää.

2. Kalan-pyydysten pilaaminen.

153 §. 'Kalan-pyydysten varaus-keinoja silmänteitä vas-
taan ei näytä yleisesti olleen paljoa. Ainoastaan kutomalla

148 §. *Marttila*, Varsinais-Suomi (Lindqvist III 15 a. M. 50 v.
— 149 §. *Haukivuori*, Etelä-Savo (Vi. 174. M. 30 v.) — 150 §.
Marttila, Varsinais-Suomi (Lindqvist III 15 b. M. 50 v.) — 151 §.
Evijärvi, Etelä-Pohjanmaa (N. 415. M. 40 v.) — 152 §. *Kiestinki*,
Vienan lääniä (M. II 1069. M. 70 v.) — 153 §. *Keitele*, Pohjois-Häme
(Kr. 15229 b. M. 40 v.)

tehtyjä pyydyksiä, rysää, verkkoa ja nuottaa, näyttään pitäneen erittäin silmäyksiltä varottavina, kun sitavastoin koukupytytöjen, ongen, koukun ja uistimen pilauksesta ei tähän asti vielä ole saatu monta taikaa kootuksi¹. Kun soutaa kalan-pyydysten päälle, niin ne alkavat vaahdessa kohista 'ja' kalat pelkäävät sitä.

Katso myöskin 143 § 'm'.

154 §. Jos ongitaan pyydyksistä, silloin tarttuu piljo.

3. Kalan-pyydykset päästetään pilauksista.

155 §. Vanhat miehet savustivat kalan-pyydykset. Ne ottivat yhdeksästä tervaskannosta kolme laikkarettä joka kannosta, kun hakattiin. Mikä laikkare kaatui sydänpuoli ylöspäin, se otettiin savustus-aineeksi ja sitte järven rannalta, jossa oli ruohomurtoa ja kaislamurtoa, ja vanhoja tulvan ajamia keppeä, niitä pantiin sitte saunan-uuniin, 'ja niillä' savustettiin pyydykset, sitte ne kuuluvat pääsevän pilauksista pois, ja sai'vat'kin ne sitte kaloja.

4. Onki.

a. Ongen aine ja tekeminen.

156 §. 'Todistuksena siitä, kuinka tavallinen kalan-pyytö-keino onki on esi-isillämme ollut, on tätä pyytöneuvoa ja pyytöä koskevien taikojen paljous. Jo onkea tehdessä oli sille hankittava hyvä-onni. Hyvää onkea ei saanut mistä aineesta tahansa, vaan se oli tehtävä neulasta, joka parhaan onnen saamiseksi oli varastamalla hankittava, taikka myöskin kartan piistä. Ainoastaan vissinä määrä-aikana mää-

154 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 81.) — 155 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 4124. M. 43 v.) — 156 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3951 a. M. 34 v.)

rätyissä paikoissa tehty onki oli hyvä-onninen. Tätä varten olivat otettavat huomioon auringon ja kuun vaihdokset, merkkipäivät, tuulet y. m. s. Erittäin näkyy kirkon läheisyys olleen tähän toimeen suotuisa paikka ja kirkon-aika onnea tuottava. Tämä puolestaan todistaneekin taikain myöhempiä syntymä tai kuitenkin myöhempiä käytäntöä¹. Kun aurinko pimenee, niin silloin pitää onget tehdä, että sitte saadaan kovasti kaloja.

157 §. Hyvä onki pitää tehdä silloin, kun ei ole yhtään pilveä taivaalla, ja kirkosta löydetystä neulasta.

158 §. Onki on tehtävä etelä-tuulella, sitte sillä saa hyvin kaloja.

159 §. Onki pitää tehdä sillä minuutilla, kun uusi kuu syntyy, jos sillä tahtoo kaloja saada.

160 §. Kalan-onkea kun tehdään, pitää Juhannus-aamuna tehdä, juuri kun aurinko nousee orjantappura-pensaassa, niin sillä ongella saadaan hyvin kaloja.

161 §. Viimmeinen perjantai kun on kuukaudessa, niin silloin ongen tekivät, niin se onki pitäisi olla hyvä kalan saannissa¹.

162 §. Kun ongen tekee Laskiaisena, niin kyllä kaloja saa.

163 §. Onki pitää tehdä muutetun huoneen, tai kirkon kynnysellä Marian ilmestys¹-päivänä.

164 §. Onki pitää tehdä kaiwon kannella ja alaisimena olla sellainen kirves, joka on kolme kertaa karkaistu ja jolla on kolme matoa (käärmettä) tapettu, ja vasara sellainen, jolla on kolme ruumis-kirstua naulattu kiinni¹. Kun näitä tempuja noudattaen tekee ongen, niin ei kadu.

157 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 58. 'M.' 50.) — 158 §. *Perho*, Etelä-Pohjanmaa (L. 411. M. 69 v.) — 159 §. *Korpilahti*, Keski-Häme (N. 808. M. 50 v.) — 160 §. *Kalajoki*, Keski-Pohjanmaa (Piippola) (Kr. 2713. M. 85 v.) — 161 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3452. M. 68 v.) — 162 §. *Lehtimäki*, Etelä-Pohjanmaa (N. 412. M. 42 v.) — 163 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12985 b. M. 50 v.) — 164 §. *Hankasalmi*, Pohjois-Häme (N. 356. 'M.' 51 v.)

165 §. Onkimies kun saisi varastaa h—naiselta nuppineulan, ja siitä Pääsiäis-yönä kosken kivellä tai kirkon kynnyksellä tekee ongen, niin sillä saa kaloja vaikka mistä järjestä ja vaikka milloin.

166 §. Neula 'pitää' viedä kuolleen vasempaan kanta-päähän ja siinä antaa olla kolme vuorokautta ja siitä tehdä onki. Vert. 174 §.

167 §. Onki pitää tehdä kirkossa papin saarna-aikana ja 'pitää olla' siellä kirkon lattialta löydetty neula, josta sen tekisi, niin sitte ei tarvitse 'syöttiäkään' panna.

b. Onki hankitaan varastamalla.

168 §. Onki pitäisi saada varastaa kirkossa ja paraana saarna-aikana ja sitte vasta 'olisi' hyvä, 'jos' saisi h—lta (ks. lisää tois. 168 §.)

c. Onki ostetaan.

169 §. Hautuumaalta kun rahan löytää, ja sillä rahalla ostaa ongen, niin sillä saa oikein hyvästi kaloja.

d. Onkea puretetaan käärmeellä.

170 §. 'Kun onki jo oli valmiiksi saatu, niin voitiin se tehdä vieläkin näpäkämmäksi kalaa ottamaan siten, että' käärme pan'ttiin' leppäiseen pihtiin hännästä kiinni. Sitte leppäiseen puuhun pan'ttiin' onget ja niitä haukkuute'ttiin' sitte käärmeellä niitä onkia, jotta 'ne ovat sitte niin näpäkät' kalaan jo, kun käärme nykii niitä.

165 §. *Kontokki*, Kiimasjärven kylä Vienan lääniä (M. II 684. M. 73 v.) — 166 §. *Rautavaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 11385. M. 45 v.) — 167 §. *Nilsii*, Pohjois-Savo (Kr. 13479 a. 'M.' 35 v.) — 168 §. *Rutakko*, Pohjois-Savo (Kr. 14348. M. 59 v.) — 169 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 10834 a. M. 17 v.) — 170 §. *Rautavaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 10346 a. M. 40 v.)

e. Onki toisen ihmisen suuhun.

171 §. Kun ongen saa valmiiksi, niin toisen suuhun 'pitää' panna se onki ja repaista oikein 'rutosti' se pois, ham-pain pitää repaista.

f. Onki pidetään liesiporossa.

172 §. Yhdeksän vuorokautta 'pitää' onkea 'pitää' liesiporossa (tuhkassa).

g. Onki kuolleen suuhun, kantapäähän.

173 §. Kuolleen suussa 'pitää' pitää onkea kolme yhdeksättä yötä.

174 §. Onki pitää saada salaa viedä kuolleen vasempaan kantapäähän ja siinä antaa olla kolme vuorokautta.

h. Onki kirkon-seinän raossa, rappujen alla, alttarivaatteessa.

175 §. Ongilla saa hyvin kaloja, kun panee ne kirkon ajaksi kirkon rappujen eli kynnyksen alle, että ihmiset kulkevat niiden yli.

176 §. Kun kolme messupyhää pitää onkeansa kirkon-seinän raossa, niin pitäisi tulla hyvä.

177 §. Kun se ongen teki, niin se piti 'sitä' alttarin pöydällä vaatteessa kiinni niin kauan, kun kolmasti rippiväki kävi.

i. Onkia taotaan uudelleen.

178 §. Onkia rantakivellä leppävasaroilla taotaan Juhannus-aamuna ennen päivän-nousua, sitä kuuluu ahven ja särki nykäisevän.

171 §. *Nilsä*, Pohjois-Savo (Kr. 14126 a. M. 50 v.) — 172 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15445 b. M. 20 v.) — 173 §. *Nilsä*, Pohjois-Savo (Kr. 14126 b. M. 50 v.) — 174 §. *Rautavaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 11385 a. M. 22 v.) — 175 §. *Mikkelin p.*, (Vi. 111. M. 50 v.) — 176 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Kr. 16678. M. 61 v.) — 177 §. *Haapajärvi*, Keski-Pohjanmaa (Kr. 2816. M. 83 v.) — 178 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Kr. 16899. M. 60 v.)

j. Ongen-siiman punominen.

179 §. Maantieltä pitää hevosen hännästä tippuneita jouhia ottaa ja panna siimaansa. Sillä kun onkii, niin saapi hyvästi kaloja.

k. Ongen-painon laatiminen.

180 §. 'Kirkon kynnyksellä' laitetaan kynään elävää hopeata ja laatanaa ja tappi siihen kynään tehdään kirkon kynnyksestä kynsillään revitystä sälostä ja se kynä laitetaan sen ongen-painon matkassa.

l. Onki-vapa.

181 §. Ongen-kaista (saitta) tehdään, mimmoisen 'vaan' tahtoo tehdä. Kun tekee tuomisen saitan, niin se tuottaa kaloja, pihlajainen pitää, jos vaan kala tarppää, niin se tulee ylös. Katajainen karkoittaa, s. o. kalat menevät pois saitan läheltä. Leppäinen levittää, s. o. 'peloittava' 'niin'kuin edellinenkin, ja koivuinen kokoo 'kaloja'.

182 §. Keväällä ennen käen kukkumista panee onki-vapaan ongen ja sitte pujottaa sen vapansa kusiais-pehkosta läpi kolme kertaa.

Katso myöskin 187 §.

5. Onkiminen.

a. Onkimis-aika.

183 §. 'Sopivat onkimis-ajatkkin merkittiin jo talven-aikuisista merkkipäivistä'. Kalat syövät sillä ajalla kuussa, millä Joului on.

179 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 10846 a.) — 180 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 70 b.) — 181 §. *Somero*, Etelä-Häme (Petersson 11 a.) — 182 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 10846 b. M 23 v.) — 183 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (L. 242 M. 72 v.)

184 §. Ongella rupeaa kaloja saamaan, kun kilven (lumpeen)-lehdet tulevat veden päälle.

185 §. Särjet rupeavat onkea syömään, kun heinä-tepot tulevat.

b. Valmistus ongelle lähtöön.

186 §. 'Onkimaan lähtiessänsä piti kalamiehen katsoa, että hänen kätensä olivat puhtaat'. Kun lähtee ongelle, 'niin' pitää pestä käsiänsä saunassa, niin saa hyvin kaloja.

187 §. 'Samoin oli myöskin onki saunassa käytettävä'. 'Kun' aikoo mennä ongelle, niin kylpiessään kääraistä 'än' 'siima' reitensä ympäri, ja koko vapa 'pitää' myöskin olla siinä mukana, ja kun sitte menee vesille, niin kyllä saapi 'kaloja'. Vert. M.-T. 167 §.

c. Onkimaan meno.

188 §. 'Metsän-otuksen pyytäjän oli päästävä muiden näkemättä pyytömaillensa. Kalastajan onni oli parempi, jos hän pääsi kenenkään huomaamatta vesille, ja salaa oli onkimiehenkin mentävä'. Onkimaan mennään salakättä.

189 §. 'Samantekevä ei ollut, miten onkiansa kuljetti mennessänsä ongelle'. Ongelle mennessä ei saa kantaa onkia niin, että latva on eteenpäin, ei saa 'silloin' kaloja.

190 §. Kun menee ongelle, niin pitää ottaa pajan kuonaa ja tulitikkuja, ja kun sitte pääsee järven tai joen rantaan, niin pitää raapaista tulitikuilla valkea ja heittää ne sitte niin palavina yhdessä pajan kuonain kanssa veteen ja samassa lausua: „Ahti, kala anna antimesi!“ niin kyllä kaloja saa.

191 §. Hyvän onkima-onnen saa, jos pyhänä, vaan erittäin'kin' Pitkä-perjantaina kirkossa-olon aikana menee on-

184 §. *Artjärvi*, Uusmaa (Uino 35. M. 35 v.) — 185 §. *Artjärvi*, Uusmaa (Uino 36. M. 73 v.) — 186 §. *Mäntyharju*, Etelä-Savo (Rakolainen 14 b.) — 187 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15445 c. M. 20 v.) — 188 §. Itä-Pohjanmaa (Mustak. 43 l.) — 189 §. *Anjala*, Uusmaa (Tyyskä 80.) — 190 *Kortesjärvi*, Etelä-Pohjanmaa (N. 411. M. 40 v.) — 191 §. *Perniö*, Varsinais-Suomi (Hjort 57.)

kimaan yksinään ilman kumppania (vert. 188 §), niin se konsti auttaa.

d. Riipan järveen laskeminen.

192 §. Ennenkun laskee riipan järveen, pitää panna kaljan maskiä järveen, että kalat pysyvät veneen ympärillä.

193 §. Siihen riippaan, jolla onkipaikassa venettä pidetään kiinni, sidotaan yölepakko, niin *eivät saa muut* siitä onkipaikasta kaloja.

e. Onkimatojen ottaminen.

194 §. Matokset otettiin 'silloin, kun' aurinko ei vielä ollut ylhäällä, yön aikana, ja ne kätkettiin kusiais-pesään, ja sittekun aurinko 'nousi', niin ne otettiin sieltä.

195 §. Jos onkimatoja ottaessansa niitä lukee, 'niin' niillä ei saa kaloja.

f. Syötin paneminen ongen-koukkuun ja ongen veteen heittäminen.

196 §. 'Jos onki on valmistettu kirkon portailla sillä tapaa kuin 165 § j on selitetty, niin' sitte 'pitää' olla käärmeen silmä syöttinä onnessa.

197 §. Kun kuolleen silmirievusta nurkkaa panee onkeen syötiksi, niin sitte syöpi 'kala' hyvästi.

198 §. Joka ennen ennättää onkensa järveen 'heittää', niin se saapi 'kaloja paremmin kuin muut'.

199 §. 'Onkimista aloittaessa pitää' heittää järveen vapapuoli yhdeksän kertaa ja ottaa pois aina sieltä, sitte tulee hyvä onki-lykky.

192 §. *Mikkelin p.*, (Vi. 161. M. 50 v.) — 193 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 70 d.) — 194 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3951 b. M. 34 v.) — 195 §. *Anjala*, Uusmaa (Tyyskä 65.) — 196 §. *Rauta-vaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 10364 b. M. 26 v.) — 197 §. *Rutakko*, Pohjois-Savo (Kr. 14498.) — 198 *Keitele*, Pohjois-Häme (Kr. 15232 a. M. 60 v.) — 199 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15445 e. M. 50 v.)

200 §. Kun ensi kerran kesällä menee ongelle, 'niin' pitää onki ensiksi viskata etelään päin ja lausua: „Tule kala koukkuani kohottamaan, väkärautaa vääntämään!”

201 §. Jos ei kuulunut kalaa, 'kun syötti oli pantu', niin heittivät yhdeksän kertaa vettä vavalla ja sylkiyät kolmasti onkeensa, ähkäsivät kovasti ja sanoivat:

„Tule piikkileuka pistämään,

Ve'en koira kokemaan,

Ahven ammentamaan,

Särki syömä'h'an kovasti,

Muien siimojen sivute,

Muien ainojen alate;

Kaikki muut on terva-onget,

Tämä yksi mesinen onki,

Saatu Tuonen tyttäreltä,

Koriplian (mesilintu) noukan päästä“.

'Tämä loitsu on hyvin yleinen ja luetaan se useimmiten hiukan toisinnettuna'. Sitte rupeavat kalat syömään kovasti, että niitä tulee tulemasta päästyänsä (= aina vaan).

202 §. Kun kala nykäisee eikä tartu onkeen, sanotaan:

„Phyi p—suu, pure paremmin,

Jos et jaksa itse purra,

Niin käske isäs*1* puremaan!“

203 §. Jos kala ongesta pääsee, niin pitää sanoa: „Käske vanhempi veljesi“, niin heti tulee toinen.

204 §. Kun saa kalan, niin viskaa ongen järveen ja sanoo: „uutta ja parempaa!”

200 §. *Mikkelin p.*, Etelä-Savo (Vi. 130. M. 50 v.) — 201 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3951 c. M. 34 v.) — 202 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 62. 'M.' 30 v.) — 203 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 262. M. 21 v.) — 204 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 65.)

205 §. Kun ensimmäisen kalan saa ongella, niin pitää pudottaa kolmasti vasemmasta housun-lahkeesta veneen pohjaan, 'sitte saa kaloja'.

g. Onkima-onnen varaus silmäyksiltä.

206 §. Kun toverin kanssa ongelle menee ja pelkää, jotta se pilaa ongen, niin pitää kolmasti polkea vasemmalla kantapäällä onkivapaa.

207 §. Kun näkee toisen tulevan, niin 'pitää' ottaa hampai'hi'nsa onki ja pureksia ihan silmään asti koko onki, sitte ei saa silmätyksi toinen mies.

208 §. Kun toisen miehen näkee tulevan luokseen, niin pitää onkensa ottaa silmien puolelle ja läpi kätensä katsoa.

h. Toisen onkima-onni otetaan itselleen.

209 §. Kun hopeainen onki on toisella, niin toinen ei saa sen jäljeltä.

i. Hyvä onkima-onni pilantuu.

210 §. Ongella ollessaan ei saa lukea kalojansa, taikka ei saa enää yhtään. Vert. 195 §.

211 §. Jos onkiessa saa hyljättäviäkin kaloja, niin ne pitää antaa olla toisten seurassa, kunnes perkkaja eroittaa, muuten menettää kala-onnensa.

212 §. Jos ongen-kaistan yli menee, niin menee siitä ongesta onni pois.

205 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15445 d. M. 20 v.) — 206 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15445 f. M. 50 v.) — 207 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12985 c. M. 18 v.) — 208 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12985 a. M. 18 v.) — 209 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3452 a. M. 68 v.) — 210 §. *Noormarkku*, Satakunta (O. 6. M, 39 v.) — 211 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (L. 397. M. 29 v.) — 212 §. *Somero*, Etelä-Häme (Pettersson 284.)

j. Huono onkima-onni.

213 §. Jos onkiessa kala heti nyökkää, niin sillä kertaa on huono kala-onni.

214 §. Kun kiiski onkea syö, niin eivät enää muut kalat viitsi syödä onkea kuin kravut ja pienet särjet.

215 §. Kun ongella suuren kalan saat, niin älä enää toisia kaloja siitä paikasta koeta.

k. Onkima-onni päästetään piljoista.

216 §. Jos kaksi on ongella, ja toinen piljoo toisen, niin sitte kun rahan panee hampaisiin ja pitää niin kauan, kun saa kalan, ja sitte pudottaa suuhunsa, 'niin pääsee piljoista'.

5. Koukut ja koukuilla pyytäminen.

a. Hyvä saalis-onni koukuille.

217 §. Koukkuja kun hyväksi tahtoo, niin pitää mennä kolmeen pajaan yöllä ja takoa joka alaisimmalla kolmessa pajassa koukun-kärjet ja sitte 'pitää' viskata katosta yli, ja toinen mies olla 'mukana' katsomassa sitä 'koukku'-nippua, mihin se menee. Niillä koukuilla kun lähdetään pyytämään, niin saadaan kaloja. Vert. 226 §.

218 §. Kirkottelemattomalla akalla 'pitää' punottaa perustimet hau'in koukkuihin, 'sitte niihin' käy hyvin kaloja.

219 §. Koukut viedään Kolminaisuuden-sunnuntaina saarnatuolin kolmannen portaan alle, niin että pappi kulkee niiden yli, sitte levitetään ne kodan liedelle, ruumiin mitta-

213 §. *Lavia*, Satakunta (N. 264 a. M. 26 v.) — 214 §. *Sääksmäki*, Etelä-Häme (A. 340.) — 215 §. *Sääksmäki*, Etelä-Häme (A. 339.) — 216 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15445 g. M. 50 v.) — 217 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15991. M. 66 v.) — 218 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15766. M. 58 v.) — 219 §. *Haukivuori*, Etelä-Savo (Vi. 178. M. 30 v.)

kepistä leikataan kolme lastua tuohipäällä veitsellä, lastut poltetaan koukkujen päällä, 'ne' nostetaan sitte hau'in ala-leukaluulla tuohiseen, jossa on kahdet uudet luta-varvut, ja kodasta mennään pois takaperin. Näillä koukuilla saa hyvin kaloja.

220 §. Kun pyydetään kaloja lanka-pyyynnillä, niin siihen pitää hakea Jumalan-ilman särkemiä puita, ja kun rannalle kokoutuu ruohoja, niistä tehdään savu ja 'siinä' savustetaan koukut ja langat. Sitä kala syö paremmin *eikä* sitte *katkaise*.

221 §. 'Koukku-pyydössäkin oli salaisuus tarkoin noudatettava hyvän saalis-onnen saamiseksi'. Koukkuja ei saa laskea kenenkään nähden veteen, jos toivoo niistä kaloja saavansa.

222 §. Kun kolmesta tervaskannosta ottaa kolme lastua itse kustakin ja panee ensimmäiseen koukkuun ne lastut, niin sitte saa *mateita*.

223 §. Kun koukulla pyytävät, heillä oli elävää hopeata sulassa ja sillä sulalla pistelivät sitä 'täky'-vasuaan, että:

„Oleppas onki ottamaan,
Väkäräuta vääntämään,
Kiverä kovertamaan.
Syö suulla suuremmalla,
Leualla leveämmällä,
Syö suen suilla, karhun hampailla
Kontion kovilla luilla!“

Sitte pyyhkivät vielä lepän-varvuilla ja kuusen-kasvakeilla ne lanka-vasunsa ja koukku-vasunsa ja sitte laskivat langan 'veteen'.

220 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15656 M. 40 v.) — 221 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 359. M. 48 v.) — 222 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15767. M. 60 v.) — 223 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala Kr. 12780. M. 64 v.)

b. Kalat eivät katkaise lankoja eikä koukkuja.

224 §. Koukkuja panemaan lähtiessä pannaan ensimmäinen tä'ytetty koukku (= johon syötti on pantu) rantakiven alle, niin eivät katko kalat lankoja.

225 §. Koukulla pyydettyä kalaa pitää syödä tikulla, ei saa veitsellä syödä, muuten kalat katkovat sitten kaikki koukut. Katso myöskin 220 §.

6. Uistin.

a. Hyvä onni uistimelle.

α. Uistimen aineet ja teko-aika.

226 §. Kun uistinta rupeaa tekemään, teki sen vaskesta eli mistä tahansa, niin pitää ottaa kaikkein isoin moukari, mitä pajassa on, sitte pitää olkansa takaa lyödä niin paljon kuin ikäpäivänä jaksaa (vert. tois.) sitä, mistä sitä 'uistinta' tekee. Sitte pitää, kun saapi valmiiksi sen, heittää päänsä yli pajan katosta, lakeisesta, se uistin ulos ja mennä katsomaan, onko uistimen nokka pudonnut maahan päin. Jos on maahan päin, niin 'pitää' ottaa hampain ylös, sitte ottaa isoja haukia se uistin. Jos ei tule maahan päin, niin pitää pajassa aina korjata, vähän kalkutella, ja taas heittää, siksi kun sattuu noukka maahan päin.

227 §. Uistin pitää tehtämän aarteista löydetyistä kuparilantista, joka aarre on ollut ristiin kynnetyssä maassa, vaan väkä- eli noukka-rauta pitää saada varastamalla joko semmoisen piirtopään orihevosen vasemman etujalan kenkä, jolla on sukka kummassakin takajalassa, tahi taloisen talonisännän hautajaisista ketto- ja teräs-sekainen vuolupuukko, joka puukko pitää, heti kun sen on varastanut, viedä umpi-

224 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 75. 'M.' 80 v.) —
 225 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 76. 'M.' 30 v.) — 226 §.
Pihtipudas, Pohjois-Häme (G. & R. 69. M. 45 v.) — 227 §. *Saarijärvi*, Pohjois-Häme (Tanholin 11.)

lammin hakoon (puuhun joka makaa vedessä) ja lyödä kärki hieman verran vääräksi ja antaa haossa pystyssä olla niin kauan, että viiden sunnuntain kirkon kellon soitto kuuluu. Sitte sopii puukosta takoa väkärauta ja uistin lopullisesti valmistaa, vaan valmistus-hiilet pitää olla kootut yhdeksästä hiilihaudasta, kyllä sanotaan kaloja sillä 'uistimella' saavan.

228 §. 'Saadakseen' hyvän uistimen oli yksi mies varastanut kirkon kihvelin (papin hautaamis-lapio) ja siitä tehnyt uistimen-noukkia, niin jos milloin oli järvelle mennyt, niin siinä oli ollut aina haukia.

229 §. Kun tienhaarasta löytää punaisen vaateen-kappaleen 'ja sen panee uistimeen, niin' sitte saa 'sillä uistimella' hyvästi haukia.

230 §. Uistinta ja torkkoa tekee, kun kuu pimenee, että ne tulevat hyviä, niillä saa kaloja.

231 §. Uistinta pitää tehdä joka tuulella.

232 §. Uistinta pitää tehdä kolmen kuukauden tuorstaina, sitte sillä saa hyvin kaloja.

β. *Uistin pistetään suuhunsa.*

233 §. Kun —miehiä (ks. tois. 233 §) älysi, niin silloin piti suuhunsa pistää uistinta, niin silloin piti hyvä tulla.

γ. *Uistin puhdistetaan hangataan ja savustellaan.*

234 §. Ne Juhannus-aamuna kuuraavat pajassa 'uistinta' ja ottavat koivun-kannosta kolme semmoista 'tuohitorvea', joista on puu märehtynyt ja tuohi jäänyt, ja sen tuo-

228 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15990. M. 58 v.) — 229 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15677 c. M. 33 v.) — 230 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15677 d. M. 17 v.) — 231 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 68. 'M.' 50 v.) — 232 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (L. 237. M. 72 v.) — 233 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Kr. 16679 b. M. 61 v.) — 234 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Kr. 16898 a. M. 60 v.)

hen läpi pudottavat kolmasti uistimen, ja kolmen näreen ve-soilla hankaavat. Näreet 'otetaan' yksivuotisia ja juurineen.

235 §. Pitäisi virsu (ks. tois. 235 §) saada ja järvi-rupaa panna siihen, 'se' sytyttää ja sillä uistimensa savus-tella.

δ. Uistin kirkon kynnyks-alle.

236 §. Uusi uistin viedään Jouluaamuna huomen-kellon soudessa 'kirkon' kynnyks-alle, akkain ovelle, lähtökellon soi-
dessa otetaan pois ja sillä hyvä.

ε. Uistin sakastiin.

237 §. Pitäisi kolmena pyhänä olla rippiväkeä peräka-naa ja sitte saattaa uistin sakastin pöydän ja seinän väliin kolmeksi pyhäksi, niin siitä hyvä tulee.

β. Uistimen pilaus.

238 §. Kun semmoisella veitsellä, jolla voita syö, kol-masti vuolaisee uistinta, niin ei saa sitte kaloja.

239 §. 'Kun uistinta' vetää ihmisen p—ssa, niin ei 'sitä' syö kala.

γ. Uistimen parantaminen ja päästö pilauksista.

240 §. Huono uistin tulee hyväksi, kun sen noukan purettaa käärmeellä. Vert. 170 §.

241 §. Uistin kun on pilattu, niin 'pitää' ottaa se ja mennä kirkkomaan-aidan viereen ja sen sitte siimassa heittää

236 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 'M.' 22 v.) — 237 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16551. M. 64 v.) — 238 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15677 b. M. 33 v.) — 239 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Kr. 16898 d. M. 60 v.) — 240 §. *Veteli*, Etelä-Pohjanmaa (L. 238. M. 72 v.) — 241 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 72. M. 45. v.)

aidan sisäpuolelle, ja se sitte tarttuu päaluuhun siellä, niin sanoa: „heitä nyt jo irti, heitä nyt jo irti!“ niin se sitte pääsee irti. Sillä lailla pitää kolmasti heittää se uistin kirkko-maahan ja vetää luokseen, niin kyllä ottavat kalat siihen uistimeen.

242 §. Jos on uistimia, minkälaisia hyvänsä, taikka *koukkuja*, eikä niillä saa, pitää ottaa kirkon-maasta multaa kenenkään tietämättä ja puhdistamaan sitte kaikki pyydyk-sensä ja koukut, kyllä sitte tulee niin paljon kuin kantaa viitsii.

d. Uistamis-aika.

243 §. Ei hauki syö uistinta uuden kuun aikana, kun se saa silloin uudet hampaat, ja ne ovat silloin kipeät.

7. Nuotta (ja verkko).

Nuotta- ja verkko-pyydön ikä ja alkua lienee jokseenkin saman-aikainen, ja kumpikin pyytöneuvo ja niiden käyttäminen tullut muinais-suomalaisille tunnetuksi vasta sitte, kun maanviljelys tuotti siihen tarvittavat ainekset. Kalevalan kertomus (47 r., 313—318 vv. ja 48 r., 1—70 vv.) nuottapyydöstä ja nuotan hankinnasta on tässä suhteessa hyvin kuvaava, vaikka tosin *käes* (= käsiverkko) mainitaan jo Väinämöisellä olleen käytettävänä hänen ensimmäisellä kalastus-retkellään (5 r., 45—47 vv.), jolloin hänen kalastuksensa kuitenkin rajoittui vaan onkimiseen, mikä varmaankin on alkuperäisimpiä kalanpyynti-tapoja. Nuottaa ja verkkoa koskevien taikojen yhtäläisyys on tehnyt paikoittain välttämättömäksi niiden esittämisen rinnatusten.

a. Hyvä onni nuotan-vetäjälle.

244 §. 'Ensikertalaisen nuotan-veto ei aina ollut tarpeeksi onnellinen'. Jos 'senvuoksi' nuotanvetäjistä 'oli' joku

242 §. *Noormarkku*, Satakunta (O. 13. M. 39 v.) — 243 §. *Noormarkku*, Satakunta (O. 12. M. 27 v.) — 244 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 692. M. 21 v.)

ensikertalainen eikä silloin kaloja tul^lut^l, niin pitⁱ ensikertalaisen pistä^fytyä^l kerta nuottaveneen alitse, niin sillä se o^li autettu.

245 §. Jos on ensi kerran 'nuotalla', niin tulee onnelinen kalamies, jos ensi apaja vedätetään jalkojen välitse.

b. Nuottamiehen varaus silmäyksiltä.

246 §. Nuottamiehet kun ovat saaneet nuottansa veneeseen ja sitä vaille 'laitetuksi', että lähdetään vetämään, niin, jos oli koski lähellä, niin menevät kosken kiveille ja sen kiven vierestä ottavat kolme pientä kiveä, niistä tiputtavat pääläelle vettä, kiertävät itsensä ja lukevat:

„Nouse neiti maan norosta,
Rautahammas rannikosta,
Mustatukka ve'en sisästä
Pojan ainoan avuksi,
Nuoren miehen puolisoksi,
Vierestäni virkkamaan,
Puoleltani puoltamaan!“

Sitte pannaan kivet sijalleen, vuollaan hopeata ja lähdetään vetämään. Silloin eivät pysty kateen silmänteet, ja Vedenhaltija on puolesta.

247 §. Nuottamiehet kuin ovat panneet nuottansa veneeseen sitä vaille, että lähdetään vetämään, 'niin' otetaan kesueen kannosta pohjois-puolelta lastuja ja kolmesta puusta, kupeesta kasvaneita yksi-kesäisiä kasvannaisia ja pieni leipäkaku. Niihin lastuihin sytytetään tuli ja niiden lastujen, vesain ja leivän kanssa kierretään nuottaveneet, ja sitte ne vesat, lastut tulineen ja leipä pujotetaan kolmasti läpi perän, kaksi kertaa sappuun päin ja kolmas kerta sapusta kitasiin päin, sitte ne vesat ja lastut viskataan järveen, vaan ei lei-

245 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 101 'M.' 30 v.) — 246 §. *Kontokki*, Kiimasjärven kylä Vienan lääniä (M. II 652. M. 62 v.) — 247 §. *Kontokki*, Kiimasjärven kylä Vienan lääniä (M. II 654. M. 68 v.)

pää. Nyt otetaan vanha viikate tahi vanha sotamiekka ja sillä päähenkilö kiertää itsensä ja muut, ja lukee kiertäessään, että:

„Aian rautaisen rakennan,
Teräs pystyn pistättelen,
Maasta saati taivosehen“ j. n. e.

Sitte se leipä jaetaan miehiä myöten ja syödään yksituumaisesti niin, että jokahinen panee viimeisen palan yhtä aikaa suuhunsa ja silloin työnnetään venheet vesille ja mennään apajalle ja vuollaan hopeata ensimmäisen apajan sijalle ja luetaan uhrilukuja, silloin saa olla varma hyvästä kalonnesta.

c. Hyvä onni nuotan-vedolle.

248 §. Nuotan-vedossa ollessa voi tarkkaavainen nuottamies jo edeltäpäin saada tietoa onnestansa¹. Kun nuotta mereen (järveen) pannaan, niin, jos laudat läikävät, sanotaan: „nyt tulee kaloja, koska laudat läikävät“.

249 §. Kun lähdettiin soutamaan, nuotta pantiin veneeseen, sitte syydettiin melalla vettä kuiville maille ja kuiville nuottaverkoille, jotta: „vettä kuivalle maalle, kalaa veneeseen!“

250 §. Nuotalla kun ollaan ja kun viskataan perä mereen, niin sanotaan: „Tuo tuhat tullessasi!“

d. Huono nuotanveto-onni.

251 §. Harakan ilmestymistä ei näytä pitäneen yksistään metsämiehelle huonon onnen enteenä (ks. M.-T. 56 §), vaan vielä nuottamiehellekin ennusti se onnettomuutta¹. Harakka jos nauraa nuottamiehelle, niin se puuttaa (tartuttaa puuttoon) nuotan.

248 §. Virolahti, Etelä-Karjala (F. 48. V. 18 v.) — 249 §. Ilomantsi, Pohjois-Karjala (Kr. 8166 b. M. 45 v.) — 250 §. Virolahti, Etelä-Karjala (F. 49. V. 18 v.) — 251 §. Nilsä, Pohjois-Savo (Kr. 13529. M. 71 v.)

e. Huonon nuotanveto-onnen välttäminen.

252 §. 'Nuottamiehen tuli vesillä liikkeussansa tarkoin olla varuillaan, ett'ei hän menettänyt onneansa¹. Nuotti- ja köysiveneen välitse ei saa laskea toisen nuottueen venettä järvellä, muuten on huono onni.

253 §. Nuotan-vedossa ei venettä saa kääntää muuta kuin vastapäivään. Vert. 73 §.

f. Toisen nuotanveto-onni otetaan itselleen.

254 §. Nuotan jäljestä eivät saa muut kaloja, kun varastaa kolmesta nuotasta yhden kiveksen kustakin ja panee oman nuottansa perän leuvoille ne kivekset ja yhden kiveksen sisään panee yölepakon. Sillä kun sitte vetää, niin eivät saa muut 'sen' jäljeltä kaloja.

255 §. Jos ken pani kivekseen käärmee-pään, niin, josta kohti sillä nuotalla vetää, ei saa toinen koko kesänä enää siitä kohti nuotallaan kaloja.

256 §. Hylkeen-kusetin pannaan nuotan-periin, ett'ei toinen 'saa sen' jäljeltä kaloja.

257 §. Kolmet tulukset, 'joilla' ensi kerta valkea iskettiin, laskettiin sitte kahdesti myötäsukaan ja kolmas kerta vastapäivään 'nuotan-perän läpi', ja kolme yökköä piti kanssa nuotassaan, sitte ei toinen saa sen jäljeltä kaloja.

g. Nuotanveto-onnea ei saa toinen itselleen eikä silmätyksi.

258 §. Kun panee kaksi yölintua, koiraan ja naaraan, 'nuottansa kulkukivekseen', niin sitte saa 'kaloja', vaikka olisi kymmenen muiden nuotissa. Vaan jos on uros yölintu

252 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 102. 'M.' 30 v.) — 253 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 103. 'M.' 30 v.) — 254 §. *Leppävirtain p.*, Pohjois-Savo (Rytkönen 50. M. 30 v.) — 255 §. *Leppävirtain p.* tai *Suonenjoki*, Pohjois-Savo (Laitinen I 118.) — 256 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16537 a. M. 40 v.) — 257 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16541. M. 64 v.) — 258 §. *Pistojärvi*, Vienan lääniä (M. II 322 b. M. 78 v.)

kenen nuotassa ja jos toisenkin nuotassa on uros yölintu, niin ne saavat toistensa jäljiltä, senvuoksi on tarpeellista olla kaksi, niin jos muiden nuotassa oli kymmenen, niin ei kuitenkaan ole 'muita' kuin koiraita ja naaraita.

259 §. Jos milloin nuotalla ollessa on mailla semmoisia ihmisiä, joiden peljätään silmāntelevān, niin nakataan peite vasun päälle tahi rikotaan kolme kalaa (vrt. 106 ja 107 §), tai jos sitä ei kerkii tehdä, niin nakataan kintaat 'eli' jouhikkaat kalavasun päälle, että niihin katsoo ensimmäiseksi. Silloin, kun on peljättävä vieras kaloja katselemassa, sanotaan, että:

„Sima silmäsi, mesi mielesi,
Ajatuksesi vyösi alla“,

niin ei ole tehtoa silmānteistä, vaikka olisi Tuli-lappalainen.

h. Kalat hyppivät pois apajasta.

260 §. Kun aurinko laske^utuu, niin eivät pysy kalat nuotassa, vaikka olisi kuinka paljon. Ei^vät^kä silloin pysy, kun on tulossa pahat myrsky-ilmät.

261 §. Nuotalla ollessa ei saa koskaan osottaa, että „tuolla näkyy kaloja“, ne menevät muuten pois apajasta. Vert. 10 ja ks. 312 §.

i. Kalat eivät hypi pois apajasta.

262 §. Ylä-ainalta pitäisi ala-ainalle uuniluudalla laikaista kolmasti, niin ei pitäisi kalain mennä ylitse, ja sanoa:

„Tuopa tuonnempaa,
Veä ve'en takaa,
Tuopa siulain sivute,
Tuo ainain alate!“

259 §. *Oulun p.*, Pohjois-Pohjanmaa (M. II 6 b. M. 78 v.) — 260 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 108. 'M.' 40 v.) — 261 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 44. 'M.' 18 v.) — 262 §. *Vii-ta-saari*, Pohjois-Häme (Kr. 16677 b. M. 61 v.)

263 §. 'Nuotan-vetoon ruvetessa hakeneet' honkia, jotka olivat kaksi-haaraisia, ottivat sieltä haarain perästä ok'sia' ja niitä sitoivat kolmella langalla kiinni yhteen ja panivat nuotan yliseen ainaan, että „eläpä mene kala ylitse“, että „tässä on vahti päällä ja allapain“.

264 §. Nuotan perilaudassa on viisikantoja ja onsi loutikko perilaudan sisässä ja siihen 'pantu' elävää hopeata. Sitte kalat eivät ole pahoja pois pyrkimään, ne kaajoavat apajassa.

265 §. Ett'eivät kalat apajasta mene pois, pannaan yölepakko perilaudan kohdalle tuohikopin sisään 'nuotan-ainaan'.

266 §. Nuotan-siuloihin tehdään semmoiset laudat, joiden sisä'puolin' tehdään viisikanta (ks. 264 §) ja siihen viisikantaan valetaan tina. Se tehdään siten, että laudan kupeeseen (lappeeseen) leikataan syvä viisikanta ja siihen kaadetaan kuuma sulattu tina ja tasoitetaan laudan tasaan ja siihen naulataan toinen lauta päälle, niin ei tiedä kukaan mitään. Ne semmoiset laudat pannaan kumpaiseenkin siulaan. Kukko-lautaan väännetään näverillä reikä ja siihen pannaan elävä'ä' hopea'ta' ja ohraisia jauhoja sille ruo'aksi ja leppä-tapilla tukitaan reikä, ett'ei vesi mene. Kulkkuun (kitasiin) pannaan semmoinen kives, johon on pantu yölintu ja saunan kiukaasta kolme kiven-palasta, niin sitte eivät mene kalat yli apajan, eivätkä alati, eivätkä sivuin siuloista, vaan mitä nuotan kohdalle sattuu, niin kaikki tulevat apajaan.

267 §. Jos sian-lihaa on nuotan-leukeessa, ei lohi hyp-pää yli.

j. Nuotta (rysät, verkot) ei repiiä.

268 §. Rihmaa otetaan muutamia kyynäroitä, ja kun ruumista viedään, pannaan aisan ja luokin väliin oikealle

263 §. *Haapajärvi*, Keski-Pohjanmaa (Kr. 2815 b. M. 83 v.) — 264 §. *Pihti-pudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15693 e. M. 33 v.) — 265 §. *Karttula*, Pohjois-Savo (Kanninen 124.) — 266 §. *Vuokkiniemi*, Lat-vajärven kylä Vienan lääniä (M. II 256. M. 100 v.) — 267 §. *Pihti-pudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 106.) — 268 §. *Kuopion p.*, Pohjois-Savo (Kr. 11521 b.)

puolelle hevosen, ja kun ensikerran riisuu hevostaan, niin sitte saapi ottaa pois sen jo, ja sillä kun parantaa jonkun silmän pyydykseensä, niin sillä saapi paljon kaloja, vaikka olisi kuinka huono verkko, rysä tai nuotta. Jos rupeaa kala nostamaan pyydystä, niin sanoo vaan, jotta: „so, so!“ niin se silloin asetuu, ne ovat kuolleita siellä.

k. Hyvä saalis-onni nuotalle (ja verkoille).

α. Verkko-langan kehruu.

269 §. 'Jo verkko-lankoja kehrätessä oli merkittävä vissit määrä-ajat, että langoista tehdyille verkoille tulisi hyvä onni¹. Verkko-langan kehruu pitää alottaa kuudentena päivänä alkukuuta.

β. Nuotan (verkon) kutomisen aloitus.

270 §. 'Nuotan (verkon) kutomista alottaessa tuli tarkoin huomata muutamat auringon ja kuun vaiheet¹. Verkon kutominen pitää alottaa 'päivän¹-tasauksen aikana, jos sillä mieli saada kaloja.

271 §. Nuotan (verkon) kutominen pitää 'alkaa¹ aina alku-(¹ylä¹)-kuun kahdeksantena päivänä, jos ilma on 'silloin¹ hyvin sateinen ja tuulinen tai on muuten pyry-ilma talvella, niin on se hyvä ja onnellinen kudonta.

272 §. 'Myöskin oli tarkoin otettava huomioon, mikä tuuli oli verkon kutomista alottaessa¹. Verkkoa aloitettiin 'kutoa¹ etelätuulella.

273 §. 'Eikä myöskään ollut samantekevä, minä viikonpäivänä verkon kutomisen alotti¹. Nuotta-verkon kutojilla on määrä, ett'ei saa maanantaina, keskiviikkona eikä perjantaina alottaa verkon kudontaa. Ei myöskään saa niinä

269 §. *Töysä*, Etelä-Pohjanmaa (N. 413 a. M. 76 v.) — 270 §. *Töysä*, Etelä-Pohjanmaa (N. 414. M. 56 v.) — 271 §. *Pyhäjärvi*, Uusmaa (Lindqvist X 42. M. 42. v.) — 272 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15994. M. 66 v.) — 273 §. *Itä-Pohjanmaa* (Mustak. 43 d.)

samoina päivinä eikä alakuussa viedä nuottaa ensi kerran vesille.

274 §. Laskiaispäivä (?) on hyvä verkon kutomisen alottamiseen.

275 §. Jos verkolla aikoo kaloja saada, niin pitää sen kutominen alottaa niin, että kutoja istuu kolmasti-muutetun huoneen kynnyksellä, selkä ulospäin, — eikä silloin saa olla pohjois-tuuli — ja kun ensimmäisiä silmiä siihen alotukseensa eli suoleen (luomaan, luonnokseen) tekee, niin kävyllä pitää lyödä sormille pitelijätä (ks. tois.) ja sanoa joka silmälle: „haukia, särkiä“ j. n. e. kaikkia kaloja (ks. tois.), sitte sillä muka hyvästi pitäisi kaloja saada.

276 §. Verkolla saa kaloja, kun kutomista alottaessa kolmesta ensimmäisestä silmästä pujottaa kolme tai kolme kertaa yhdeksän 'kertaa' kalakirrin (vert. 99 §) vasemman jalan kolmea kynttä.

γ. Nuotan aineet ja kutominen.

277 §. 'Nuotalle, samoin kuin melkein jokaiselle muul-
lekin pyydölle, voitiin jo tehdessä saada hyvä onni pa-
nemalla siihen tarpeellisia taika-aineita¹, katso toisinnoita,
277 §.

278 §. Kerran verkkoa kutoessani istui vieressäni kä-
vely-ukko Kuopion läänistä, ukko sanoi minulle: „ei kalan-
pyydykseen pitäisi tehdä kynsi-solmuja“. Minä sanoin: „onko
siitä mitään, jos solmu on kynsi-solmu tai muu solmu“. Ukko
haastoi: „Kerran oli talossa nuotta, jolla ei saatu kaloja.
Mentiin tietäjiöihin siitä syystä. Tietäjä tuli onnea korjaa-
maan, teki nuotalle temppujansa. Sitte kysyi Kehnolta, hal-
tijaltansa: „Mikä on syy, kun ei nuotalla saada kaloja?“
Kehno sanoi: „Tässä ovat solmut kynsi-solmuja, eihän tällä

274 §. *Noormarkku*, Satakunta (O. 382. M. 47 v.) — 275 §. *Suonenjoki*, Pohjois-Savo (K. Ekberg 152. M. 53 v.) — 276 §. *Hau-
kivuori*, Etelä-Savo (Vi. 176. M. 30 v.) — 278 §. *Joroisten p.*, Etelä-
Savo (Brask 7.)

lähde kaloja“. Minun nuorena ollessani oli Joroisissakin ukoloita, joilla oli tapa pyydystä kutoessaan välttää kynsi-solmuja.

γ. Nuotta tai'otetaan valmiiksi saatua.

279 §. Nuotta kun on tehty tai korjattu, 'ja' kun 'sitä' tuvasta lähdetään viemään ulos, niin 'ne', jotka tuvassa ovat, syytävät piakkata, korentoa, ja mitä ikään vaan on tuvassa semmoista, koukkua, leipi-lapiota viemä-miesten jälkeen, sillä tarkoituksella, että sitte saa isompia kaloja.

280 §. Kun keväällä jäiden-lähdön jälkeen ensimmäisellä pohjatuulella ja yläkuulla kastelee nuotan järvessä ja panee sen kuivamaan, perän sitä rantaa kohden, johon jäät sulivat, niin sillä saa paljon kaloja.

281 §. Nuotalla saadaan kaloja, kun otetaan salaa saunan-ikkunan tuke ja se poltetaan niin, että savu menee nuotan sisään.

282 §. Isäntä ja emäntä 'olivat' aivan alasti jäljitysten 'pujottautuneet' nuotan-peräin läpi, sitte 'oli' isoja kaloja tullut.

283 §. Jos ajat lampaasi nuotan yli, niin saat hyvän kala-onnen.

284 §. Kun nuottaa painetaan veteen, niin pitää siihen panna suoloja ja suurusta, niin kyllä saa sillä kaloja, jos niitä apajassa vaan on.

285 §. Kerran kun me nuotan laitoimme, niin me vanhoilta miehiltä tiedustimme, „mitenkä sillä saadaan kaloja?“ Vanhat miehet neuvoivat, jotta: „yö-lintu pitää ottaa ja panna ensimmäisen kiveksen sisään“.

279 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 93 b.) — 280 §. *Haukivuori*, Etelä-Savo (Vi. 175. M. 30 v.) — 281 §. *Hankasalmi*, Pohjois-Häme (Vi. 250. M. 50 v.) — 282 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15693 d. M. 50 v.) — 283 §. *Sääksmäki*, Etelä-Häme (A. 184.) — 284 §. *Nurmes*, Pohjois-Karjala (N. 1062. M. 74 v.) — 285 §. *Nilsiiä*, Pohjois-Savo (Kr. 13626 a. M. 61 v.)

286 §. Sian-kärsä nuotan-perän kohdalle ainoihin (tois. ala-ainaan) sieramista pujotetaan, sitte kaikki kalat lähtevät järven pohjasta, se kyntää se sian-kärsä.

287 §. Syksyllä nuotan-vetoon 'ruvetessa' niillä piti olla hylkeen-päätä, joka on merestä saatua kalaa, ja 'nuotan' leukoihin 'pitänyt' tehdä kopit. Hylkeen-luut pantiin kopin sisään. Sitte taas, kun ne maalle tulevat, säilyttävät sitä koppia lakkarissaan, ett'eivät muut saa varastaa, 'jotta' se viepi kalat pois, sen kalan (hylkeen?) edestä pois.

288 §. Kun nuotta on tehty 'tahi' saatu korjatuksi, niin panevat, siihen perilautaan vääntävät vääntiä 'ime'illä rei'an, ja siihen elävää hopeata panevat ja naulan tulpaksi, niin sitte saa hyvästi kaloja. Vert. 266 §.

1. Nuotta varataan silmäyksiltä.

α. Nuotan aineet ja teko.

289 §. 'Tehdessä jo voitiin varata nuotta, niinkuin jokainen muukin pyytöneuvo, silmäyksiltä, panemalla siihen määrätyn-lajisia aineita'. Sikkonauha (nuotan peränauha, ks. tois.) pitää olla semmoisen naisen punoma, joka ei ole vielä ripillä käynyt, ja kolmas säe siinä sikkolangassa sitten olla punaisesta langasta, sitte ei kateen silmä pilaa nuottaa.

290 §. Nuotan laudukseksi 'pitää olla' hongan-oksa, joka itsestään kiinni kasvaa ympärinsä, jotta ei toinen ka-dehti nuottaa.

β. Pujotteleminen ja savusteleminen.

291 §. 'Vielä voitiin nuotta varata piljoja vastaan pujottelemalla sitä, ja sen läpi, varsinkin ihmisiä, tulta, kalas-

286 §. *Tuusniemi*, Pohjois-Savo (Pielisjärvi) (Kr. 9323. M. 31 v.) — 287 §. *Haapajärvi*, Keski-Pohjanmaa (Kr. 2815 a. M. 83 v.) — 288 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 86. 'M.' 45 v.) — 289 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 96.) — 290 §. *Rautavaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 11273. M. 74 v.) — 291 §. *Pyhäjärvi*, Keski-Pohjanmaa (Kiuruvesi) (Kr. 14790. M. 63 v.)

tus-neuvoja y. m., sekä panemalla siihen erilaisia aineita. Monin paikoin käytettiin tähän aivan samoja taikoja, joilla toisissa kohdin hankittiin hyvää nuotanveto-onnea, toisin paikoin niitä taas yhdisteltiin eri tavalla¹.

Vasemman kantapäätänsä alate vetelevät nuotan perä, että ei silmäys tartu. Vert. 245 ja 323 §.

292 §. Nuotta kuin on vesille vietävä, niin *orpolapsi* pujotetaan perän läpi kolmasti, ja elävän koivun roson-laidasta otetaan *pakkulaa*, siihen isketään *tuli* ja se kolmasti pujojotetaan läpi perän. Siitä tulesta tehdään *tuli*, jolla *keitetään* ensimmäisen apajan kalat ja syödään nuottamiehet, ei muut. Kalat keitetään ilman perkkaamatta, aivan suolineen kaikkineen ja ilman veitsettä *syödään*. Sitte vedetään muita apajia, niin eivät tartu kirot.

293 §. Nuotta kuin on viety rantaan sitä vaille, että lähdetään vetämään, niin tehdään kiveksen-kuori yhdeksästä tuohesta, jotka on otettu eri koivusta kukin. 'Se kives' tehdään umpinainen ja niinkuin kontti 'ja' siihen pannaan kerjäläisen kengän-kannasta varastettua kolme 'rauta'naulaa, jauhinkiven silmästä kolme ohran-jyvää ja elävää hopeata korpin kynässä ja kolme kiveä, sitte kudotaan umpinaiseksi, pujotetaan kolmasti läpi perän ja pannaan perän kohtaan keskelle se kives, niin eivät pysty kirot nuottaan.

294 §. Kun on nuotta saatu valmiiksi, niin pujotellaan sika kolmasti läpi, ett'ei'vät¹ pilat pysty. Samaa tehdään, jos on nuotta korjattu, vieläpä joskus nuotalle lähtiessäkin.

γ. Erilaisia aineita nuottaan.

295 §. Nuotan pohjassa pidetään nahka-liestari (yölepakko), se 'pitää' panna lökön (kiveksen) sisään ja siinä sitä pidetään pyytäessä, niin nuotta ei silmäydy.

292 §. *Oulangansuu*, Ponsenen kylä Vienen lääniä (M. II 1019. M. 64 v.) — 293 §. *Uhtua*, Luusalmen kylä Vienen lääniä (M. II 828. M. 80 v.) — 294 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 92.) — 295 §. *Suojärvi*, Itä-Karjala (Kr. 6164.)

296 §. Kun nuottaan 'toinen' panee 'yö'siivikon ja toinen sen löytää ja pistää alakiven alle, niin ei saa *uudelleen* 'nuottaa pilatuksi'.

297 §. Hylkeen-pää nuotan periin, niin sitte ei silmäys pysty.

298 §. Kalamiehet kun panivat elävää hopeata nuotan sompaan, niin ei vihamies pilannut nuottaa.

299 §. Nuotan perilauta pitää olla ruumiin-laudasta tehty, perilautaan 'pitää' vääntää kolme reikää ja keskimäiseen reikään panna elävää hopeata kynään ja leppäisellä naualla lyödä tiukasti kiinni joka reikä, ja ruumiin-arkusta pitää saada yhdeksän rautanaulaa ja ne panna somman sisään ja yökkö siihen samaan sompaan.

300 §. Kalamies kun lähtee järvelle nuotalla pyytämään kaloja, kun menee ensi kerran vetämään, niin pirttinsä kiukaasta ottaa nokisen kiven, ja 'se' pitää sitte nuotan-peräin sisälle panna, 'niin', jos oli semmoinen kulkenut nuotalla, jolla on ollut konstia, niin se ei auta yhtään, se saapi vaan kaloja.

m. Nuotta (verkko) pilataan.

301 §. 'Nuotan-vetäjä voi jo ensi saaliistansa nähdä, oliko hänen pyydyksensä oikeallaan vai eikö'. Nuotta on pilattu, jos mateen saa siitä. Vert. 335 §.

302 §. Nuotan pilauksen tuntee siitä, että kalat eivät vaahtea, kun ne lasketaan nuotasta kopsaan. Ja kun on semmoisia punasilmäisiä kaloja, niin se on sen merkki, että nuotta on pilalla.

303 §. 'Nuottapyyttöä näyttiinkin pitäneen hyvin varuttavana ja helposti silmättävänä. Samoin kuin nuotta-

296 §. *Nurmes*, Pohjois-Karjala (Kr. 10017. M. 67 v.) — 297 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15374. M. 59 v.) — 298 §. *Kangasniemi*, Etelä-Savo (Savok. Osak. 100. M. 71 v.) — 299 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 94 ja 95.) — 300 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3454. M. 68 v.) — 301 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 114 a. 'M.' 50 v.) — 302 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 113. 'M.' 50 v.) — 303 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 116. 'M.' 50 v.)

miehestä voi puuttua pilaus metsästäjään, samoin voi metsämies, edes nuottaa näkemättäkään, pilata sen, ks. M.-T. 107 § ja tois. Pilauksiin sai myös muutenkin hyvin vähällä nuotan¹. Sikon kun aukaisee ja huutaa siitä sikosta periin, 'niin pilautuu nuotta¹. Se on vähempi pilaus.

304 §. Kun p—ii sikosta nuotan sisään, se on paha pilaus, siitä ei tahdo vähällä päästä. 'Muunkinlaisilla tähän vivahtavilla tai'oilla saattoi pilata nuotan. Ks. toisinnolta 304 §¹.

305 §. Kun ruumiin-luun kirkkomaasta hakee ja sen solmeaa toisen nuottaan, niin se pilautuu.

306 §. Nuotan tai verkon saapi pilanneeksi, kun katsoo kateen-silmillä ja panee punaista lankaa kivekseen tai käpryyn.

307 §. Yölintu pannaan nuotan-kivekseen, niin ei lähde kalaa sillä nuotalla, mutta 'sitä¹ ei 'pidä¹ paljain käsin ottaa.

308 §. Nuottaan eivät mene kalat, jos pannaan elohopeata nuotan perälautaan kaivettuun reikään ja nuotan porkasta, tarpoimesta, vuolaistaan lastu päälle, ett'ei se pääse pois.

309 §. Nuotta pilautuu, kun koiran-penikan päälue pannaan kivekseen, niin ei saa kaloja.

310 §. Nuotta pilataan, ett'ei pysy pohjassa, 'kun¹ pannaan kokon-kynnet kulkkukivekseen. Sitte ei uppoa nuotta pohjaan, jos panisi kuin'ka¹ paljon kiveksiä.

311 §. Kun tappaa ennen käen-kukkumaa kolme käärmettä ja *kiertää* niillä kolme kertaa nuotan, kaksi kertaa myötä- ja kerran vastapäivään, niin ei sillä nuotalla kaloja saada.

304 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 117. 'M.¹ 50 v.) —

305 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15768 a. M. 60 v.) — 306 §.

Tohmajärvi, Pohjois-Karjala (Hakulinen 2. M. 73 v.) — 307 §. *Ni-*

siä, Pohjois-Savo (Kr. 13475. M. 35 v.) — 308 §. *Impilahti*, Itä-Kar-

jala (Tiitinen 38.) — 309 §. *Kiestinki*, Hirvisalmen kylä Vienen lää-

niä (M. II 1201. M. 56 v.) — 310 §. 'Itä-Pohjanmaa¹ (M. I 235.) —

311 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 365. 'M.¹ 51 v.)

312 §. Sittipörri pannaan 'nuotan' leuka-kivekseen, sitte eivät mene kalat perään, ne tulevat takaisin, *yli hyp-päävät*.

313 §. Kun panee perunan somman sisään, niin sillä 'nuotalla' ei saa kaloja muuta kuin sen verran, että keittä-mään pääsee.

314 §. 'Jos nuotan'-sompaan 'pannaan' vanha isketty pii, 'niin ei sillä nuotalla kaloja saada'.

315 §. Nuotta pilautuu, kun palayalla uuniluudalla rostitaan (= huiskitaan).

316 §. Nuotta pilautuu, 'jos' pannaan kolme mustilaiselta tahi muulta maan-kulkijalta varastettua hakasta nuotan ainaan, perän päälle, niin sillä nuotalla ei saa kaloja.

317 §. Nuotan (= 'n-onnen') voi kuitenkin (ks. 107 § 'm') pilata, kun kolme toppineulaa pistää nuotan ainaan.

318 §. Kun nuotan perälankoihin panee pirun- ja suden-sontaa, niin se pilautuu.

319 §. Nauriin-hituja ja -kuoria kuljeteltu nuottaveneen pohjan alle, niin sillä ei saatu kaloja, se pilautui nuotta.

n. Nuotta päästetään pilauksista.

320 §. 'Jos nuotta voitiinkin pilata hyvin monella tai'alla, niin oli vielä useampia taikoja, joilla se päästettiin pilauksista. Kun kalamies huomasi saaliistansa (ks. 67, 91 ja 335 §§) nuotan olevan pilalla, niin¹, vanhan kansan nuottamiehet kun mateen saivat, sanoivat, jotta: „nuotta on pilauksissa, kun mateita tulee“, ja naulasivat mateen petäjäan.

312 §. *Juuka*, Pohjois-Karjala (Kr. 11604.) — 313 §. *Pihti-pudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15768 b. M. 60 v.) — 314 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15768 c. 'M. 60 v.1) — 315 §. *Pistojärvi*, Vienan lääniiä (M. II 323 a. M. 62 v.) — 316 §. *Kittilä*, Lappi (M. II 464. M. 80 v.) — 317 §. Itä-Pohjanmaa (Mustak. 43 n.) — 318 §. *Mikkelin p.*, Etelä-Savo (Vi. 140. M. 50 v.) — 319 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Pihtipudas) (Kr. 16146. M. 48 v.) — 320 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15628 a. V. 20 v.)

321 §. Yksi mies oli vielä M—pään kylässä, joka heittää 'mateen' yli olkansa takaisin 'järveen'.

322 §. Kun tulee 'nuotassa' ensimmäisiä muikkuja, jotka ovat verisilmiä, niin hakee nuottamiesten vanhoja keitinselkiä ja niillä sitte piiskaa nuottaa ja sylkee 'nuotta'-verkon silmän välitse ja loihtii. (Ukko sanoi vielä: „Jos minä saisin Tapion-pöydän, niin kyllä verisilmät muikut lähtisivät nuotasta“).

323 §. Kun nuottaa piloista päästää, niin sieppaa kenkensä pois vasemmasta jalasta, ja sitte sen vasemman jalan kantapään alate vetää sen sikkoperän, johon kalat menevät.

324 §. 'Nuotta' voitiin päästää piljoista muillakin vähän tämän-tapaisilla, ja ainakin samantapaisen mielikuvituksen synnyttämällä taikatempuilla¹. Katso toisintoita 324 §.

325 §. Nuotta jos on noiduttu, niin päästetään siten, että järven-rannalla vedessä olevan ha'on alatse kaivetaan reikä ja siitä läpi vedetään nuotta kolmeen kertaan ja luetaan manaus-sanoja. (Niitä ei kertoja muistanut).

326 §. 'Omituinen tapaus on se, kun nuotta (ehkä: nuotta-onni) saadaan parannetuksi pujottamalla *nuottavene* puun-halkeaman läpi¹. Halkaisivat pihlajan sydämmen kautta halki ja niiden kautta pujottivat nuottaveneensä. Kun oli *nuotta* pilauksessa, niin se pääsi.

327 §. Jos nuotta on pilattu, ett'ei saa kaloja, niin ratkaistaan perän kautta kahdeksi ja pannaan toinen puoli toiseen veneseen ja lähdetään soutamaan ympäri saaresta toinen toisa- 'ja toinen toisa'-päin, ja kuin tullaan vastakkain, niin tervehditään toisiansa ja kysytään, että: „mihin sinä kuljet?“ johon toinen vastaa, että: „nuottakumppalia haen“, ja pyytää rupeamaan kumppaliksi. Vaan toinen ei sano saatavansa ruveta, ja lähtee vaan soutamaan ympäri saaren

321 §. *Himanko*, Etelä-Pohjanmaa (Pihtipudas) (Kr. 15628 b. M. 39 v.) — 322 §. *Himanko*, Etelä-Pohjanmaa (Pihtipudas) (Kr. 15629. M. 39 v.) — 323 §. *Pyhäjärvi*, Keski-Pohjanmaa (Kr. 2175 a. M. 50 v.) — 325 §. *Kontokki*, Kiimasjärven kylä Vienan lääniä (M. II 681. M. 73 v.) — 326 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15501 b. M. 60 v.) — 327 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 230.)

siksi, kunnes taas tulevat vastakkain. Silloin he taas tekevät samoin kuin ensi kerralla, ja lähtevät taas soutamaan ympäri saaren. Kuin kolmannen kerran tulevat yhteen, niin sitte he taas kysyvät toisiltaan, että: „mihin menet?“ johon toinen vastaa etsivänsä nuottakumppalia, ja silloin he suuren tiukan perästä sopivat laittamaan yhteen. Kuin on yhteen pantu, niin sitte pitää alastoman vaimon kulkea kolmasti läpi perän, kaksi kertaa kitasista sappuun päin ja yhden kerran sapusta kitasiin päin.

328 §. Nuotta jos on pilattu, niin se pitää kääntää nurin eli niin, että köysimiehen puoli tulee perimiehelle ja perimiehen puoli köysimiehelle, niin saapi kaloja.

329 §. Jos nuotta pilautuu, niin pitää päästäessä pujottaa joku tyttö-ihminen kolme kertaa perän läpi, niin tulee 'nuotta' sitte asulleen.

330 §. Nuotta parannetaan eli päästetään rikkeistä 'sitte, että' hakataan lastuja tien yli kulkevasta juuresta, menään sitte pyydyksien luo rannalle ja tehdään lastuista tuli, johon vielä pannaan rannan-räiviä (semmoisia ruohoja, joita tuuli on ajanut rannalle.) Siinä tulessa savustetaan sitte pyydyksiä, joita toinen on tenhonut. Sitten pitää vielä polttaa kolme silmää nuotan siulasta joko sillä tai vaikka muullakin tulella ja pujottaa palava tuohus-kynttilä kolmasti läpi poven.

331 §. Nuotta päästetään 'pilauksista, kun' sian-porsas 'pujotetaan' nuotan perän läpi.

332 §. Kun muka oli olevinaan piljoissa nuotta, niin, kun mustan kissan saa varastaa ja nuotan läpi vetää kolmasti, niin pääsee piljoista.

333 §. Nuottamiehet kun olivat pilanneet toistensa nuotat, niin sitte pitänyt rannikolle soutaa ja käydä kolmesta

328 §. *Joroisten p.*, Etelä-Savo (Rytkönen 51. M. 60 v.) — 329 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 123 'M.' 63 v.) — 330 §. *Tohmajärvi*, Pohjois-Karjala (Hakulinen 3. M. 73 v.) — 331 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 10963.) — 332 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Reisjärvi) (Kr. 3378. M. 72 v.) — 333 §. *Viitasaari*, Pohjois-Häme (Keitele) (Kr. 15224. M. 30 v.)

tervaskannosta hakkaamassa lastut ja viedä luodon päälle ja tehdä tuli ja sillä pujotella läpi peräin, sillä tulella.

334 §. Isompi nuotan pilaus (ks. 304 §) parannetaan niin, että noustaan maalle ja etsitään siellä semmoinen keitinselkä, jossa kalamiehet ovat maalla kaloja keittäneet, ja pujotellaan se peräin läpi kolmasti.

335 §. Kun matikka tuli nuottaan, oli silloin nuotta pilauksessa, eikä 'sillä' saanut muuta kalaa. Sitte piti ottaa oma tarvoin ja vieraasta veneestä airot ja ne pujotella perän läpi, sitte se parani siitä.

336 §. Nuotan saa paranemaan, kun ottaa pienen puun, näreen, juurineen ja kuljettaa sen nuotan-perän läpi ja samaten sellaisen partaveitsen jolla on kolmen ruumiin parta ajeltu, niin kyllä nuotta pohjassa pysyy.

337 §. 'Kun' nuottaa parannetaan, 'niin' pitäisi mennä semmoiselle kivelle, jonka ympäri vesi juoksee, ja sitte jousi tehdä lepästä ja sillä ampua puukko sen nuotan-perän läpi.

338 §. Jos nuotta on pilattu, ett'ei tuo kaloja, niin otetaan kolme yksikantaista pihlajan-vesaa ja viedään nuotan-perä semmoisen vesikiven päälle, josta aalto lyöpi yli, sitä parempi, mitä kauvempaa rannasta se olisi, ja siinä niillä pihlajilla piiskataan, kuljetetaan tuli kolmasti läpi perän, sen parempi, jos elävän puun taulassa, ja taulakappaleet nakellaan yli vasemman olkansa. Sitte mennään apajan perille ja pihlajat nakataan perän kanssa järveen „tuulen tuuditeltavaksi, aaltojen ajeltavaksi, alle ilman aiattoman“. Sitte vedetään apaja, ja kun perä on nostettu veneeseen, niin siihen sijaan vuollaan hopeata tinaa ja vaskea, kolme vuolua kutakin. Sitte ensimmäisen apajan kaloja keitetään ilman perkkäämatta suomuineen suolineen eikä syödessä käytetä veistä eikä lusikkaa, niin paranee kala-onni 'nuotalle'.

354 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 119. M. 50 v.) — 335 §. *Juuka*, Pohjois-Karjala (Kr. 11791 b. M. 41 v.) — 336 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 366. 'M.' 47 v.) — 337 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 122. 'M.' 37 v.) — 338 §. *Oulun p.*, Pohjois-Pohjanmaa (M. II 6 a. M. 78 v.)

339 §. Jos nuotta on pilattu 316 §:ssä mainitulla tai-
alla, niin päästetään se siten, että tehdään leppä-lautta jär-
velle tahi joelle ja sen lautan päälle (vert. 338 §) tehdään
tuli veden kuljettamista puista ja kesueen-kannon palasista
ja sen tulen päällä savustetaan nuotan-perä ja kuljetetaan
kolmasti tulta perän läpi. Sitte mennään vetämään nuottaa
ja se tuli 'jätetään' sen lautan päälle sinne järvelle, vieköön
tuuli minne tahtoo. Kun sitte on ensimmäinen apaja ve-
detty, 'niin' kaloja nostaessaan sanotaan, että:

„Sieltäpä Vesi vereksiäsi,

Ahti aimo antiasi!“

ja siihen kohti, josta perä (kalat) nostettiin, vuollaan hopeata
ja sanotaan:

„Ota Ahti kultiani,

Huohtavia hopeitani,

Nämä on kullat kuningasten,

Hopeat on hovilaisten,

Isäni iki-hyvät,

Vanhemman varustamat“.

Ne hakaset etsitään pois siitä ainasta.

340 §. Kun nuotta on pilattu, voi sen parantaa, kun
ottaa merellistä ja tulisen kekäleen vasempaan käteen ja kier-
tää niillä nuotan kolmeen kertaan vastapäivään, ja kun on
kiertänyt, niin pitää heittää kekäle ja merellinen siihen koh-
taan, josta kiertäminen alkoi, sillä se on autettu.

341 §. Nuotat kierreltiin yö-linnuilla, 'niillä' konehti-
vat silmäyksistä, lii'oista.

342 §. Nuotta pitää vetää katolle ja siellä nostella sitä
ihmisten edessä ja puuhata, 'sillä se sitte pääsee, ja lähti oi-
kein hyvästi kalojal.

339 §. Kittilä, Lappi (M. II 464 b. M. 80 v.) — 340 §. Lau-
kaan p., Pohjois-Häme (N. 367. M. 56 v.) — 341 §. Ilomantsi, Poh-
jois-Karjala (Kr. 6806. M. 40 v.) — 342 §. Pyhäjärvi, Keski-Pohjan-
maa (Kr. 2403 aa. M. 60 v.)

343 §. 'Kun' nuotta 'oli' pilattu, 'niin' sitte otti vääntä'im'en mukaansa, ja 'kun' oli järven rannalla petäjä, joka oli nojallaan järveen päin, niin vääntä'im'e'llä kaivoi rei'an petäjäan ja sikosta puristi veden tuohiseen ja siihen reikäan kaatoi sen veden ja sitte löi pihlajasta naulan päälle, että vesi jäi sinne. Sitte sai lautasi kaloja heti.

344 §. Nuotta parannetaan vähemmästä pilauksesta (ks. 303 §) siten, että noustaan maalle, otetaan kolmen maa-kiven päältä, jotka ovat sammaloituneet, kolmasti aina itse-kunkin kiven päältä, sitä sammalta hyppysillään, pannaan sikkoon ja solmitaan sikko kiinni.

345 §. Nuotan parannukseen pitää pajasta saada kolme pihdin niskanaulaa ja panna ne koppiin perä-leukeeseen, niin se on sitte luonnollinen nuotta kaikki kokoamaan, mitä eteen sattuu.

346 §. Kun on semmoinen sormus, jolla on kolme parikuntaa vihitty, ja elävää hopeata, ja sormuksesta palasia panee nuotan-sompaan, niin 'pääsee nuotta pilauksista', ja saa kaloja sillä nuotalla.

347 §. Nuotan porkka jos pilautuu, niin purataan reikä ja pannaan elävää hopeata kolme tippaa, tai yhdeksän korkeintaan, ja tulppa päälle.

o. Kosto nuotan pilaaajalle.

348 §. 'Jos nuottaan on pantu koiran-penikan päälue, niin ei sitä saa mitenkään 'muuten' paranemaan, jos ei saa sitä koiran päälueuta pois kiveksestä. Vaan jos sen löytää ja kosken kivellä polttaa ja ne kypenet panee koskeen, niin Vesihäisi tappaa sen, joka sen koiran päälueun pani kiveksen sisään.

343 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15932. M. 60 v.) — 344 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 118 a.) — 345 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16431. M. 64 v.) — 346 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16369. M. 15 v.) — 347 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 124. 'M'. 64 v.) — 348 §. *Pistojärvi*, Hirvisalmen kylä Vienen lääniä (M. II 1201 b. M. 56 v.)

349 §. Nuotta kun kerran on laitettu vesille, niin ne kierimet pitää laittaa järven päälle, jossa nuotta pidetään kuivamassa. Jos 'sitte' näkee, että taikuri, joka on tahtonut pilata nuottaa, on ottanut kulkku-kiveksen tahi muuten tehnyt pahaa nuotalle, niin sen 'kiveksen' kohdalta otetaan pohjasta maata ja pannaan leppäiseen arkkuun ja kaivetaan hauta kolmanteen multakerrokseen asti pohjois-puolelle vaaraa semmoiseen paikkaan, johon ei milloinkaan päivä paista, ja siihen haudataan se arkku kuin ruumis, niin pahantekijä kuolee ennen kolmea yötä, Metsähiisi kiusaa.

8. Verkko.

a. Hyvä onni verkolle.

350 §. 'Ei ainoastaan verkkoa tehdessä tullut noudattaa tarkoin määrättyjä tapoja (ks. 269—276 §§), vaan niitä painaessa (värjätessä) ja veteen laskiessakin oli niistä huoli pidettävä'. Kun pyydyksensä laittaa, niin niitä painamaan (värjäämään) ruvetessa pitää olla hyvin monenlaista puunlaatua: katajata, lepän-kuorta, koivun-kuorta, kuusen-kuorta ja sitte pitää 'vielä' olla siinä ruumiin-hivuksia. Kun 'joku' kuolee, 'niin' niitä 'pitää' kiskaista pois, tai leikata salaa. Sitte kaloja saapi, niitä tulee verkot täyteen.

351 §. Verkkoja pitää värjätä tuulen ollessa etelässä, muuten ei väri tartu, sanotaan Pielavedellä.

352 §. Verkkoja 'veteen' heittäessä pitää viimeistä päätä viskatessa sylkäistä verkkoon kolme kertaa, sitte saa kaloja.

353 §. Utta verkkoa ei saa laskea ennen eikä jälkeen kello kahden lyömää yöllä, jos tahtoo sillä kaloja saada.

349 §. *Uhtua*, Luusalmen kylä Vienan lääniä (M. II 829. M. 80 v.) — 350 §. *Rutakko*, Pohjois-Savo (Kr. 14346 b. M. 59 v.) — 251 §. *Pielavesi*, Pohjois-Savo (J. W. Castrén 35.) — 352 §. *Suonenjoki*, Pohjois-Savo (K. Ekberg 124. M. 60 v.) — 353 §. *Korpilahti*, Keski-Häme (N. 361. 'M.' 47 v.)

354 §. Kalamies kun verkkoja menee laskemaan, ensin tuli pitää tehdä rannalle ja kolme koivua hakea, jotka ovat kuivia, ja niistä ottaa umpinaista tuohta, kolme kummastakin koivusta, ja kolme tervaskantoa 'pitää hakea' ja niistä ottaa kolme pilkettä jokaisesta, ja juurikka 'pitää' olla, jossa on reikä ympärinsä, ja niitä kaksi saada 'haetuksi', tervaskannoista erillän'sä, ja ne sitte tuleen panna. 'Verkot' pitää sitte ylös panna, jotta savu verkkoihin nousee, ja 'siinä' savustella verkkonsa, sitte pitää kalan uida.

355 §. Kun pannaan semmoiselle kivelle verkot, jota ei ole ikä-päivänä liikutettu, ja ottaa sitte kolmesta tervaskannosta veistokset ja sitte kiertää niitä verkkojansa siinä kivellä kaksi kertaa myötäpäivään ja kolmannen kerran vastapäivään, ja kun olisi semmoinen kultasormus, jolla on kolme pariskuntaa vihitty ja siihen paikkaan, mistä aikoo kaloja pyytää, pitäisi noutaa muualta kolme kertaa vettä, ja pitäisi olla uuniluuta varastettu ja vettä, jonka on muualta hakenut, pitäisi laskea sormuksen ja uuniluudan läpi, ja sanoa;

„Minä tahdon tästä pyytää
Kun päivän kulkeneita,
Iän päivän istuneita,
Kaikkia 've'en' kaloja“.

356 §. Keväällä ennen käen kukkumista käärme piti saada tappaa ja sitte sen pää leppäiseen vart'aas'leen pistää ja sitte, kun pannaan semmoisia puita harvaseen yhteen riviin ja siihen verkko laitellaan, niillä käärmeen päillä verkkoja kierrellään ja 'niitä' silmistä pujotelleet, jotta: „näin kaloja käyköön, näin tiheään kuin käärmeen pää pisteleksen verkkoon!“

Katso myöskin 268 §.

354 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Nurmes) (Kr. 10003. M. 55 v.)
— 355 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (Kr. 3453. M. 68 v.) — 356 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 13005. M. 20 v.)

b. Saalis-onni otetaan toisen verkoista itselleen.

357 §. Kun toisen verkosta leikataan kolmesta kohdasta kolmikulmainen kappale, joissa on yhteensä yhdeksän silmää, ne pujotetaan kahdesti myötä- ja kerran vastapäivään sormuksen läpi, jolla on kolme paria vihitty, kappaleet parsitaan omaan verkkoon. Kun verkot viedään havumättäiden ympärille, niin haetaan vaski-astialla vettä kolmen toisen verkkomättään päältä ja kaadetaan omiin mättäisiin. Näistä mättäistä saaduista ensimmäisistä kaloista pujotetaan kolme, jokainen kahdesti myötä- ja kerran vastapäivään saman sormuksen läpi kuin verkko-kappaleetkin. Näillä verkoilla saa hyvin kaloja.

c. Verkot varataan silmäyksiltä.

358 §. 'Verkotkin voitiin jo tehdessä varata kadehtijain silmäyksiä vastaan'. Verkon-sompaan on pantava elohopeata, ett'ei kateellinen vie kalalykkyä.

359 §. Kun kalaverkkoja vie apajalle, ja tulee joku ämmä tai muu kateellinen ihminen vastaan, niin sen silmille syljetään ja jätetään matka sillä kertaa tekemättä, luulevat niiden vievän hyvän kala-onnen. Vert. 66 §.

d. Verkot pilataan.

360 §. Kala'verkot' pilautuvat, ett'ei käy kalat, kun toisen järven rannalta löydetään itsekseen kuollut kala ja sillä hierotaan kalanverkkoja, niin siitä 'ne' pilautuvat.

361 §. Verkot pilataan, ett'ei 'niihin' käy kalat, 'kun' siitä päästä lähtien, josta on lähdetty laskemaan, otetaan ensimmäinen kives ainan päälle ja kolmanteen, kuudenteen ja yhdeksänteen kivekseen pannaan kesueen-kannon hiiltä, joka on kolmessa metsäpalossa ollut, ja sanotaan, että:

357 §. *Pieksänmäki*, Etelä-Savo (Vi. 226. M. 22 v.) — 358 §. *Mäntyharju*, Etelä-Savo (Rakolainen 15.) — 359 §. *Somero*, Etelä-Häme (Pettersson 10.) — 360 §. *Jyskyjärvi*, Vienen lääniä (M. II 406 a. M. 68 v.) — 361 §. *Jyskyjärvi*, Suopassalmen kylä Vienen lääniä (Kiestinki) (M. II 567. M. 74 v.)

„Piä tuli varasi,
 Varo tuli tulijoita,
 Meren karjan kaitsijoita,
 Estä pientä, estä suurta,
 Estä joukkoa jokaista,
 Ett'ei käy käymykseen,
 Jost' ei pääse päivinänsä,
 Selviä sinä ikänä“.

Silloin ei saa tuskin yhtään kalaa niistä verkoista. Katso myöskin 306 §.

e. Verkot päästetään pilauksista, ja pilaajalle kostetaan.

362 §. Verkot jos silmāntelee toinen, jotta toinen ei saa kalaa, niin pitää leikata yksi silmäkerta pois itse kustakin verkosta, ukon-ilman särkemistä puista 'pitää' tehdä tuli ja niillä kierrellä verkkonsa kahdesti myötä- ja yhden kerran vastapäivään. 'Ne' silmä't' pitää viedä sitte sen peltokiven alle, jonka varoo pahan tehneen.

363 §. Jos ei verkoilla kaloja saa, piiskataan ne lepänoksilla ja pannaan kalliolle rannalle kivet päälle, kyllä tulee hyvä. Vert. 338 §.

364 §. Kun varoo käsi-verkkojen pilautuneen, niin käärmeellä pujotellaan läpi silmäin. Vert. 356 §.

365 §. Jos verkot on pilattu, ett'ei oikein käy kalat verkkoon, niin jos saa jonkunkaan kalan aina verkostaan, niin otetaan kolmesta verkosta ensimmäinen kala, ne pannaan päät alaspäin onteen kesueen-kantoon ja kolmesta määrän maan yksikantaisesta lepästä tehdään kolme naulaa, niin suurta, että ne tiukalle täyttävät ja ne lyödään lujalle sen kannon päähän, että vähän mieli jo halkeamaan, vaan ei niin paljon, että se kokonaan halkeaa. Kolmena aamuna

362 §. *Nilsä*, Pohjois-Savo (Kr. 13482. M. 35 v.) — 363 §. 'Itä-Pohjanmaa' (Mustak. 43 b.) — 364 §. *Rautavaara*, Pohjois-Karjala (Kr. 10607. M. 45 v.) — 365 §. *Jyskyjärvi*, Suopassalmen kylä Vienan lääniä (Kiestinki, Suurijärven kylä) (M. II 566. M. 74 v.)

ennen päivän-nousua käydään kiinnittämässä niitä nauloja leppäisellä kurikalla, jossa on kolme pahkaa, ja sanotaan vihan innossa, että: „purista p—le pilaajan päätä kuin nuo naulat kannon päätä!“ niin se pilaaja tulee mielivikaiseksi eikä parane millään, jos ei niitä nauloja oteta pois ja syötetä niitä kaloja. Sellainen tietäjä, joka on äitinsä mahassa tehty tietäjäksi eikä ole eläessään kellenkään pahaa tehnyt, se voi saada jäljelleen, vaan ei terveeksi, kitumaan se jää iäkseen, jos ne naulat annetaan olla paikoillaan ja ne kalat siellä kannon sisässä. Niiltä kaloilta jos puhkotaan silmät, niin pilaaja tulee sokeaksikin vielä muun hyvän lisäksi, vaan jos toinen silmä puhkaistaan kaikilta kaloilta, niin jää silmä-puoleksi.

f. Verkot tai pötaan kalan-varkaita vastaan.

366 §. Ukko piti ruumiin kättä verkossa, jos varas menee ottamaan kalaa; kalman kädellä pyyhki sitä verkkoa. Katso vielä 389—402 §§.

9. Merta.

a. Hyvä kala-onni merralle.

367 §. Vitsa-merran varvut ovat otettavat syksyllä keyri-kuussa ja kaikki kalan-pyydykset ovat siinä kuussa aljettavat.

368 §. Täyden-kuun aikana ja etelä-tuulella merta pitää alottaa.

369 §. Rukiista leivän-sydäntä 'panee' palasen mertaan, niin kyllä ahvenia tulee.

366 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12556 c. M. 44 v.) — 367 §. *Kangasniemi*, Etelä-Savo (L. 116. M. 63 v.) — 368 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 77.) — 369 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16606. M. 64 v.)

10. Rysä.

a. Hyvä onni rysä-pyydölle.

370 §. 'Saadakseen rysälle hyvän onnen tuli sen teki-jän jo lankoja valmistaa, ennenkun hän rupesti rysää alotta-maankaan¹. Langat, joista rysä kudotaan, kastellaan kol-mena aamuna ennen auringon-nousua järvessä, jossa ei ole saaria, ja joka kerta kuivataan salon päällä, jolla on kolmena syksynä rahe-(jää-) nuotalla uitettu köysiä.

371 §. Rysän teko pitää aloittaa kello kaksi yöllä, jos mieli sillä kaloja saada.

372 §. 'Valmiiksi saatuaan tuli kalamiehen savustella rysänsä samoin kuin muutkin pyytöneuvot¹. Rysiä kun sa-vustelivat, niin 'siinä' oli laatanata, ja minkä mitäkin keräsivät.

373 §. 'Mennessään rysää painamaan, voi kalamies eräistä merkeistä päättää, minkälainen onni hänellä silloin oli oleva¹. Jos harakka tulee, kun rysiä panee, niin silloin ei tule matikoita, mutta jos korppia ja variksia tulee, niin silloin saa paljon. Vert. M.-T. 53 §.

374 §. Rysän-perään pannaan veden-murtoa, 'sitte sillä saa hyvin kaloja¹.

375 §. Kun rysiä pantiin, niin, kun painoi ensimmäisen pääpuoli-vaajan, joka on otsa-verkossa, pani siihen vaajaan korpin vasemmasta siivestä kolme ensimmäistä sulkaa.

376 §. Rysä-pyyntiin tarvitaan semmoinen sormus, jolla on kolme parikuntaa vihitty, ja kun siitä nykäistään kolme kipenettä ja pudotetaan pohjaan menemään, niin kyllä sen rysän kala hakee.

377 §. Kun panee kristallisen, tulpalla tukitun pullon, nuoralla rysän vanteeseen, niin kyllä sillä rysällä kaloja saa.

370 §. *Rantasalmi*, Etelä-Savo (Vi. 376. M. 34 v.) — 371 §. *Korpilahti*, Keski-Häme (N. 360. M. 47 v.) — 372 §. *Pielisjärvi*, Pohjois-Karjala (Kr. 9046. M. 72 v.) — 373 §. *Nilsä*, Pohjois-Savo (Kr. 13745. M., nuori.) — 374 §. *Pihti-pudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 78.) — 375 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12781 b. M. 64 v.) — 376 §. *Pihti-pudas*, Pohjois-Häme (Kr. 15993. M. 66 v.) — 377 §. *Kivijärvi*, Pohjois-Häme (N. 418. M. 40 v.)

378 §. 'Vielä rysiä katsoessaankaan ei kalamies saanut menetellä miten hyvänsä, jos hän niistä tahtoi kaloja saada'. Jos kalastaja tahtoo aina kala-rysistään saada hyvin kaloja, niin, jos hänellä enempi on rysiä, katsokoon niitä vuorottain, toisella kertaa myötäistä virtaa ja toisella vastaan, ett'ei aina samalta puolelta alota rysien katsomista. Katso myöskin 268 §.

b. Rysä varataan pilausta vastaan.

379 §. Kun on rysä kudottu, niin pisti kissan ensimmäiseksi kalaksi, niin sitte eivät pahat pysty. Vert. 294 §.

c. Rysäpyytö-onni korjataan entiselleen.

380 §. 'Mydessänsä rysällä pyydettyä saalista toiselle, tuli kalamiehen olla varoillansa, ett'ei ostaja samalla vienyt koko saalis-onnea (vert. M.-T. 540 §!). Kertovat, että muutamia ostajia on, jotka veivät kalastajalta onnen, kun hän on viimeiseksi myynyt. Seuraavalla kerralla, kun menee taas rysiään katsomaan, huomaa, ett'ei tulekaan kaloja, että se on vienyt onnen, jolle hän viimeksi myi. Jos hän vähänkin tällä kertaa saa 'kaloja', vie 'hän' ne kiireimmiten ja haukkaa ensin kalasta elävänä vähäisen palan (vert. 106, 107 ja 259 §§), sitte hän saa taas onnensa takaisin.

381 §. Kun on rysä eikä se kalasta (siihen eivät käy kalat), niin pitää etsiä pieni nahka-yökkö, panna se pieneen pussiin ja sitoa se viimeisen nielun taa rysän sisäpuolelle killumaan ilmassa, kyllä kala hakee, jos yksikin vedessä on rysä.

378 §. *Somero*, Etelä-Häme (Pettersson 274 a.) — 379 §. *Ullava*, Etelä-Pohjanmaa (Pielisjärvi) (Kr. 3122. M.) — 380 §. *Somero*, Etelä-Häme (Pettersson 274 b.) — 381 §. *Noormarkku*, Satakunta (O. 10. M. 47 v.)

11. Katiska.

a. Hyvä kala-onni katiskalle.

382 §. Katiskan ainekset pitää hakata uuden-kuun 6, 7 eli 8 päivänä, jos hyvän kalan-pyydyksen siitä tahtoo.

383 §. Kun Maarian-aamuna ottaa ensimmäiset vitsat, 'mitä' vastaan sattuu, niin menee niillä vitsoilla sidottuun katiskaan hyvin kaloja.

384 §. Katiskaa painaessa ei saa tuuli olla pohjoisessa, ei saanut siitä katiskasta kaloja, paras oli 'painaa' etelä-tuulella.

385 §. Isä-vainaja kun katiskoita teki, kun ensimmäisen perivaajan pani, niin pani korpin ensimmäisiä sulkia kolme, vasemmasta siivestä, 'siihen' perimmäiseen vaajaan.

386 §. Katiskaan pitää vuolla hopeata ja sanoa vuollessansa että: „Ole katiska kaloille niin kirkas kuin tämä hopeakin on kirkas“, sitte siihen menee hyvästi kaloja.

b. Huono onni on katiskalla.

387 §. Jos katiskasta ensi kertaa kokiessa saa hyvin kaloja, niin ei muulloin enää tarvitse toivoakaan.

12. Tuulastaminen.

388 §. Tuulas-koura kun veneen kokkaan pannaan ja siihen puut, ja sitte kun valkea otetaan veisto^[k]siin, niin sillä valkealla kierretään kahdesti myötäpäivään ja yksi kerta vastapäivään se tuulas-koura, ja sitte vasta 'pannaan' paikoilleen se valkea. Kun sitte saa ensimmäisen kalan, niin se

382 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 271. M. 21 v.) — 383 §. *Sääksmäki*, Keski-Häme (A. 119.) — 384 §. *Joroisten p.*, Etelä-Savo (K. 529. M. 30 v.) — 385 §. *Kaavi*, Pohjois-Karjala (Kr. 12781 a. M. 64 v.) — 386 §. *Leppävirtain p.*, Pohjois-Savo (Rytönen 49. M. 30 v.) — 387 §. *Lavia*, Satakunta (N. 264 b. M. 26 v.) — 388 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 74. M. 50 v.)

atraassa heti pistetään siihen tuulas-kouraan ja se siinä lämmitetään. Vert. 76 §.

13. Kalan-varas.

a. Kosto kalan-varkaalle.

389 §. 'Jos kaloja on varastettu *verkosta*', niin otetaan siitä verkosta kala ja puhkaistaan silmä ja evä leikataan ja päästetään menemään tiehensä, niin siltä varkaalta puhkeaa silmä ja katkeaa käsi (vert. M.-T. 64 ja 561 §).

390 §. Kun on keksitty, jotta kala on viety *verkosta*, niin, kun on saatu toisesta verkosta kala, on temmaistu se verkko huopaimella ylös, elossa se kala. Sitte 'kalalla on' su'ittu verkko ja sitte punaisesta langasta pistetty suitset päähän ja laitettu veteen ja kirottu, jotta: „menepäs hae haltijaasi uudestaan!“ Siitä tulee käden-pudistanta.

391 §. Kun varastetaan kaloja *verkosta*, niin pitää siitä verkosta nykäistä kolme verkon-solmua ja panna ne sammakon suuhun ja suu sitoa punaisella langalla kiinni. Sitte pitää etsiä kolme yksikesäistä ja kolmihaaraista pajun kasvannaista, joilla sammakko painetaan lähteen pohjaan, silloin ottaa rosvon Vesihiisi ja tappaa kerrassaan. Itseään varoo tietäjä, kun tekee sille paikalle, jolla tai'an teki, rauta-aseella kolme ristiä maahan. Vaan jos itse on sattunut kaloja varastamaan, niin pitää ykdeksän ristiä tehdä, 'sitte' ei ole vaaraa itsellään.

392 §. Kalan-varkaalle 'kostetaan' siten, että otetaan sen varastetun kalan suomuja tahi siitä *pyydyksestä*, josta on varastettu, otetaan kolme sirua, ne pannaan pienen hau'in suuhun ja punaisella langalla kääritään hau'in suu kiinni ja hauki pannaan elävänä muurahais-kekkoon, niin varas kuolee, ennen kun on kolme yötä kulunut, mutta pääsee, jos otetaan

389 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 305.) — 390 §. *Juuka*, Pohjois-Karjala (Kr. 11792 a. M. 58 v.) — 391 §. 'Itä-Pohjanmaa' (Mustak. 68 a.) — 392 §. *Kainulaisjärvi*, Lappi (M. III 107. M.)

sen hau'in suusta panokset, poltetaan ne ja syötetään varkaalle ja sitte pestään niinkuin Metsähiiden ja Vesihiiden rikeistä.

393 §. Kalan-varas tulee hulluksi, jos hänen laihostaan otetaan viljaa, pannaan elävän kalan suuhun ja se päästetään veteen.

394 §. Kaloja jos on joku varastanut *verkosta*, niin pitää ottaa niistä verkkoon jäänyttä määhnää. Sitä ei kumminkaan saa ottaa kädellään, vaan pitää muna naputtaa keskeltä poikki, tyhjentää sisus ja ottaa sitte kuoren puoliskolla määhnää verkosta ja panna sitte puoliskot vastakkain, ne pitää kääriä pieneen puhtaaseen riepuun ja sitoa punaisella langalla. Kun on se tehty, pitää ottaa yksikanta pihlaja tai leppä, sitoa munakääre sen nenaan langan päistä ja panna kääre keppineen pohjoiseen päin juoksevaan puroon, mutta ei pidä antaa sen mennä veden mukana, muutoin viepi varastajan iäti, vaan pitää asettaa niin, että laitos pysyy paikallaan. Silloin rupeaa varasta Paha pieksämään. Kun sitte varas tekee anomuksen, niin saapi ottaa laitoksen pois. Vertaa M.-T. 670 §.

395 §. Kun on kalan-pyydyksiä järvessä, niin jos varkaat varastavat *verkosta* kaloja, ja on jäänyt suomuksia, sitte kerää ne suomukset kaikki niin tarkkaan, kuin saa, ja menee metsään, ja 'kun' menee metsään ja löytää naukuvan puun, sitä vähän halkaisee ja panee ne suomukset halkeamaan, niin pitää varkaan naukua kaiken ikänsä.

396 §. Kun 'on kaloja varastettu pyydyksestä, niin' nyhtää yksi-vuotisia pajuja suolta ja niistä tekee vastan ja sitte menee kuohuvan kosken päälle, siinä järven pohjasta nostaa hakoja ja niistä tekee kahdeksi-kannan ja menee sen sisään. Siellä pitää olla se verkko matkassa ja se vasta. Tulirauta 'pitää' panna hampaisiin ja sanoa:

393 §. *Kangasniemi*, Etelä-Savo (L. 104. M. 25 v.) — 394 §. *Tohmajärvi*, Pohjois-Karjala (Hakulinen 4. M. 73 v.) — 395 §. *Pih-tipudas*, Pohjois-Häme (Kr. 16273. M. 24 v.) — 396 §. *Nilsä*, Pohjois-Savo (Iisalmi) (Kr. 14550. M. 60 v.)

„Autä p—le minua,
 Jotta tulis tunnus-merkki,
 Kipu tuossa kiukkuinen,
 Puru tuossa pannainen
 Tekemässäsä pahassa,
 Luomassasi sykkärässä!“

397 §. Kalan-varas jos tulee kalan-pyydyksiä liikutta-
 maan, niin ota koukku ja vedä 'ne' maalle, ja mitä tulee
 siinä verkossa maalle rantaan hakorisua, ota siitä sitte se
 pois, elä paljain käsin. Kun sitte löytää telkän pöntön (se
 ei itse tee, vaan palokärki sen tekee), niin pane sinne rikat
 kaikki tyyni. Pöntön suu pitää suudita kovasti kiinni ja vii-
 meksi ottaa kolme yksi-kantaista leppää kolmelta kantilta,
 katkaista poikki ja tehdä naulat ja 'ne' viimeksi lyödä. Kun
 lyöpi yhden naulan, niin lyöpi yhden kerran ja Isämeidän lu-
 kee siihen asti: „Mutta päästä meitä pahasta“, sitä ei saa
 sanoa. Toiselle 'naulalle' samoin. Kolmannen kun lyöpi,
 niin 'pitää' koko Isämeitä lukea, niin sitte kuoleman maistaa
 se. Kun järveen upottaa ne koneet, niin sitte ei millään
 lailla saa paluutetuksi. Vert. M.-T. 282 ja 662 §.

398 §. Kalan-varkaille 'saa kostetuksi', kun ottaa niitä
 suomuksia, joita on jäänyt, ja sitoo ne mustilla, punaisilla ja
 valkoisilla langoilla ruumiin-luihin ja upottaa sen nipun jär-
 ven pohjaan, niin rupeaa varas kitumaan, mutta jos ne läh-
 teeseen upottaa, niin tulee varas hulluksi, ja jos vuoren vä-
 liin, niin sangen kipeäksi. Jos tahtoo varasta niin kosta,
 että kuoleman sille saattaa, niin pitää nippuun pistää neula.
 Jos sen tahtoo äkkiä kuolemaan, niin pitää neula painaa ko-
 konaan luiden ja suomusten sekaan.

399 §. Kalan-varkaalalle 'kostetaan niin', että sillä ver-
 kolla, josta on varastanut, pyydetään kala ja siitä kalasta
 otetaan vertä ja 'kala' päästetään menemään. Se veri vie-

397 §. *Kiuruvesi*, Pohjois-Savo (Kr. 14684 a. ja b. M. 59 v.)

— 398 §. *Hankasalmi*, Pohjois-Häme (N. 358. M. 51 v.) — 399 §.
 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 108.)

dään kirkon-kellon ikeeseen ja pyöräytetään kolmasti kelloa ympäriinsä, niin ei elä kolmea vuorokautta se kalan varas, eikä sitä saata kukaan päästää eli auttaa.

400 §. Kalan-pyytäjä kuin ottaa haudasta ruumiin-arkusta laudan-kappaleen ja sen panee ensimmäisen pyydyksensä luo järveen, niin kalan-varkaaseen tarttuu Vesi-kalma.

401 §. Kun lakkinsa sieppaa ja viskaa jalkainsa alle kolmasti ja oikein kovasti hyppii, niin ei mene enää otta-maan siitä pyydyksestä varas. Konstin saa tehdä maalla ja pyydys 'saa' olla järvessä.

b. Kalan-varas päästetään rikkeistä.

402 §. Jos tahdotaan päästää varas Vesi-kalmasta (ks. 400 §), niin siitä 'ruumiin-arkun laudasta' pitää saada palasia pesuveteen, ja 'se varas' pestään kuten Kalmasta ainakin. Pesuvesi pitää viedä sille paikalle, josta 'Vesi-kalma' tarttui.

Katso myöskin 392 §.

G. Kalavene ja venekalut.

1. Kalavene.

a. Kalavene saadaan hyvä-onniseksi.

403 §. Kalaveneen tarpeet pitäisi ottaa kolmelta vero-piiriltä, sitte siitä tulisi kestävä ja hyvä vene.

400 §. *Jyskyjärvi*, Vienen lääniä (M. II 407 a. M. 68 v.) —

401 §. *Pihtipudas*, Pohjois-Häme (G. & R. 83. M. 45 v.) — 402 §. *Jyskyjärvi*, Vienen lääniä (M. II 407 b. M. 68 v.) — 403 §. *Leppä-virtain p.*, Pohjois-Savo (Rytönen 52.)

b. Kalavene pilataan.

404 §. Kalan-pyytäjän vene pilataan, ett'ei saa sillä veneellä pyytäessä kaloja, kun otetaan metsätulilta löydettyä metsässä tehtyä kolme lusikkata, jotka ovat syömämiehet nakanneet metsään syömästä päästyään. Ne pitää olla semmoisilta tulilta löydetty, jonka ei tiedetä tekijätä eikä, kuka on pitänyt valkeata ja syönyt niillä lusikoilla. Ne lusikat pannaan veneen-pohjaan ulkopuolelle, pohjarai'd'in ja emän väliin, niin sillä veneellä kuin on pyytämässä kaloja, niin ei saa itse, ja jos sillä veneelläan soutaa muidenkin apajan tai verkkojen yli, niin niiltäkin pilautuu kalan-saalis, eikä saa muuten paranemaan, jos ei vaan ota niitä lusikoita pois veneensä pohjasta.

405 §. Kun ottaa ruumiin-luita ja panee ne salaa veneen kolmannen kaaren väliin, kokasta päin lukien, niin sitä venettä pelkäävät kalat.

2. Mela.

406 §. Kalamiehen pitää tehdä mela Hela-tuorstaina.

H. Kala-astiat.

1. Kala-astiat hyvä-onnisiksi.

407 §. Kun tehdään nuottavasua tai muuta kalan-pyytäjän vasua, jossa ne kalojaan pitävät siellä pyytäessään ja jolla kotiin kantavat kalansa, niin ei saa panna pohjaan päreitä parikkain, vaan pitää panna joko viisi tai seitsemän tai yhdeksän ensin, ja sitte taas kutoessaan miten tahansa, kun-

404 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 402.) — 405 §. *Laukaan p.*, Pohjois-Häme (N. 368. M. 56 v.) — 406 §. *Rutakko*, Pohjois-Savo (Kr. 14346 a.) — 407 §. 'Itä-Pohjanmaa' (M. I 185 a.)

han ei tule parikkain. Eikä kalavasua saa tehdä pyhäpuolina niinkuin Joulun-rauhassa ja piinaviikolla ja muina Pääsiäisen ja Helluntain heittopyhinä, eikä saanut tehdä maanantaina, ei keskiviikkona eikä perjantaina, vaan piti tiistaina, torstaina ja lauantaina, niin sitte tuli lykyllinen kalavasusta ja haltijan mieluinen.

2. Silmänteet eivät pysty kala-astioihin.]

408 §. Kala-astioita kun uudesta tehdään ja aiotaan 'niihin' panna kaloja joko suolaan tai muuten, niin ensimmäinen kala pitäisi ottaa muiden pyydyksestä, tai jos ei kokonaan kalaa, niin kalan-suomuja, niin niihin 'astioihin' ei pystyisi silmänteet, ja niissä olisi kalat näkyisät.

409 §. Ett'ei toinen silmäntele kalavasua, niin kalavasusta ottaa kalan ja siitä kolmasti haukkaa niskasta purstoon päin ja sanoo aina: „hyi kateen silmään!“ ja viskaa sen kalan-kappaleen vasuunsa, niin saapi tuoda vaikka kirkkoväen sekaan. Vertaa 259 §.

408 §. *Uhtua*, Pirttilahden kylä Vienan lääniä (M. II 858. M. 61 v.) — 409 §. *Nilsiiä*, Pohjois-Savo (Kr. 13495. M. 35 v.)

Toisintoja.

5 §. e. *Kivijärvi* (Kr. 4173. M. 53 v.) Pitää panna elävät hopeata kolmeen nuottakoppiin, kolme siementä kuhunkin koppiin, ja tehdä kolme reikäleipää, pikkuista, kuin heissä leivän kuva oli vaan, ja sitoa punaisella langalla (vert. 7 §) yhteen ja panna kolme askelta veden pinnasta järvelle kiven alle, Vedenhaltijalle muka lahjoiksi, sitte tuli kaloja.

6 §. n. *Koutokeino* (M. III 24. V. 68 v.) Jos tahdotaan pyhänä pyytää järvestä kaloja, niin pitää pyhänä panna ensimmäiset pyydokset, ja silloin viedään toisesta järvestä pyydetty kala elävänä 'siihen järveen' ja sen kalan suuhun pannaan elävää hopeata tahi vertä vasemman käden nimettömästä sormesta (vert. M.-T. 20 §) ja ensimmäisten kalain ruodot viedään kokonaan takaisin järveen ja kolmen kuninkaan rahasta vuollaan vaskea järveen.

16 §. p. *Kiestinki* (M. II 1057. M. 70 v.) Kalat tulevat toisesta järvestä toiseen, kun pannaan musta koira köyteen veneen jälkeen ja siinä uitetaan toiseen järveen, ja siihen järveen, josta lähdettiin, kylvetään tulikiveä ja elävää hopeata, niin sen perästä ei saada kaloja siitä järvestä.

17 §. *Lencqvist*, „De Superstitione Veterum Fennorum Theoretica et Practica“, s. 50, § XI, 1: Jotkut luulivat metsä-lammissa, varsinkin pienemmissä, olevan haltijan, jonka kalastajat luulivat voivansa hylkeen-rasvalla karkoittaa.

19 §. b. *Noormarkku* (O. 9. M. 47 v.) Ongella 'ollessa' syljetään ja sanotaan: „Kala minun, minä pirun“, ja jos piru tulee hakemaan omaansa, vastataan: „Ole vait hullu, etkös leikkiä ymmärrä!“

d. *Somero 1* (Pettersson 273.) Hyvä kalastus-onni saadaan, kun kalastamassa ollessa mato pannaan koukkuun, syljetään siihen ja sanotaan:

„Sappi saatanalle, pää p—leelle,
Ja minä itse pää-pirulle“.

Onkea rupee sitte aina tärppimään ja kaloja tulee oikein aika lailla. — **d.** *Somero 2*, ks. 167 § d.

d. *Tammela* (Lindqvist 25 b. M. 80 v.) Kun menee hyvin vaahtevan kosken kivellet, joka on keskellä koskea, istumaan ja tässä sitte paiskaa onkensa ulos pohjoiseen, sylkee ja sanoo:

„Mato kalalle, kala minulle

Ja minä itse pirulle“,

niin tulee summa-kalat, kun vaan viitsii ottaa, ja se onni pysyy aina.

d. *Sääksmäki* (A. 210.) Kun menet ongelle ja tahdot saada hyvin kaloja, niin pistä pääsi kolme kertaa järveen ja sano joka kerralla: „Kalat minun, minä p—leen“.

‘d. tai e.’ (Hels. Alk. XI 18.) Kolminaisuuden-sunnuntaina mennään ongelle kirkon-ajaksi ja käydään kolme pyhää yhtä me-noa kirkon-ajat, ja ‘onkiessa’ sanotaan: „Kalat minulle ja minä pirulle“, niin on sitte hyvä kalalykky koko vuoden.

j. *Nurmes* (N. 1061. M. 29 v.) Kun panee onkeen matoa, niin pitää sanoa:

„Mato kalalle, kala minulle,

Ja minä itse p—eelle“.

21 §. d. ‘*Hämeenlinna*’ (Kok. Hämeenl. Vank. 70.) Kun saa kaloja ja kun ne ovat kiehumassa, niin pitää ottaa vaahtoa kolme kertaa, ennenkun on ‘kalakeittoa’ maistanut, ja viedä se vaahto siihen veteen, josta ne kalat ovat saadut, ja sanoa:

„Veden entinen emäntä,

Anna vetesi viljaa

Pyytäjälle pyydyksestä,

Minä annan tuosta sulle“.

Vaahto pitää heittää veteen ja kääntyä kotia takansa katsomatta.

j. *Kaavi* (Kr. 12778. M. 64 v.) Kun ensimmäiset kalat sai, sitte kun keitti, niin otti vaahtoa siitä keiton päältä ja pani lastun päälle sitä vaahtoa ja se piti sitte rannalle hänen viedä siihen veteen, mistä sai kaloja. Sitte kuuluu saavan hyvästi kalaa, kun sen vaahdon antaa Veden-emännälle.

31 §. g. *Nilsä* (Kr. 14128 a.) Kun ottaa kolmesta pihlajasta oksan ja niistä tekee kytkyen, ja kun saapi kalan, mitä ‘lajia’ aikoo pilata, niin sen kalan pistää elävänä kytkyeen, niin ei saa sitä (= senlajista) kalaa enää kukaan.

32 §. p. *Pistojärvi* (M. II 71 a. M. 88 v.) Kalavesi pilautuu, kun varastetaan kaloja toisen pyydyksestä.

p. *Vuokinsalmi* (M. II 369 a. M. 60 v.) (Alku niinkuin ed.), vaikkapa ei varas tahtoisikaan pilata.

p. Jyskyjärvi (M. II 406 c. M. 68 v.) Koko järvi pilautuu, kun toisen järven rannalta löydetään itseksseen kuollut kala ja pannaan pajan-tuhkaa suuhun sille kalalle ja sitte viskataan yli olkansa järveen.

34 §. e. Hankasalmi (N. 369. M. 51 v.) Kun tappaa ennen käen-kukkumaa kolme käärmettä ja asettaa ne köyteen veneen perään ja sitte Kolminaisuuden-päivänä kiertää sen paikan järvestä, josta tahtoo kaloja saada, kolmeen kertaan niin, että kaksi vasta- ja kolmannen kerran myötäpäivään. Kun siten on tehty, niin pitää painaa käärmeet pohjaan pihlajaisella seipäällä.

45 §. k. Töysä (N. 410. M. 56 v.) Kun toisen mielen pahoittaa menemällä sen 'kala'veteen tai murtoihin kalastamaan, tahi muuten, jotta tulee sananharkkoja kalaveden takia, niin siinä paikassa eivät kalat enää pidä asuntoa.

p. Pistojärvi (M. II 1115 a. M. 68 v.) Kalavesi pilautuu, kun riidellään pyytöpaikkojen päältä.

49 §. n. Kainulaisjärvi (M. III 104. M. 68 v.) Kalavesi jos on pilattu, niin otetaan kolme viikatetta, joiden tekijää ei tiedetä, niillä nostetaan, kolme kertaa kullakin viikatteella, vettä jostakusta toisesta järvestä astiaan. Sitte mennään sen pilatun järven rannalle ja se vesi niitä viikatteiden lappeita myöten annetaan juosta järveen, niin paranee kalavesi. Vert. 48, 355 ja 357 §.

49 ja 50 §. p. Kiimasjärvi (M. II 71 b. M. 88 v.) Kalavesi paranee 'pilauksista, ks. 24 §', kun toisesta järvestä tuodaan kaloja, ja jos *alempana olevasta järvestä* kannetaan vettä siihen järveen laskevaan koskeen, niin se tulee niinkuin eri järveksi, kun se vesi sieltä virran mukana laskee järveen. Sitte otetaan kaikki pyydykset, viedään saunaan, lämmitetään, että vähän savustuu. Sitte viedään rantaan ja alasti lasketaan kaikki pyydykset järveen ja loihdetaan kalastus-lukuja, että:

Vellamo Ve'en-emonen,

Ve'en Ukko ruokorinta

Tule paian muuttelohon!" j. n. e.,

niin sitte tulee entiselleen. Parempi olisi, jos ylikuuhun tehtäisiin tämä konsti.

51 §. p. Jyskyjärvi (M. II 364. M. 60 v.) Jos on pilattu kalavesi, niin pyydetään hauki ja vedetään kolmasti perässään ympäri järven, kahdesti myötäpäivin ja yhden kerran vastapäivin ja sitte vesikiven päällä poltetaan aivan karreksi ja ne kypenet kylvetään siihen järveen, niin se paranee. Se pitää tehdä keväällä, ennenkun oikein pyytämään ruvetaan. Silloin ei saa olla yhtään pyydystä järvestä, kuin sitä kierretään. Sitte kun ruvetaan panemaan pyy-

dyksiä, niin pitää tehdä jotakin uhrin-tapaista ja lukea uhrilukuja, niin Vedenhaltija leppyy, ja sitte aljetaan saada kaloja.

59 §. p. *Jyskyjärvi* (M. II 406 d. M. 68 v.) Kun kalavesi on pilattu tai'alla 32 § *p*, niin ei laihtu kuolin-taudissaan se pilaaja, kun se, joka parantaa, tahtoo kostaa, ja panee ensimmäisen kalan, jonka saa siitä järvestä, koiran päáluun sisään ja koskeen, niin kyllä koira löytää pilaajan, ennen aamua 'sel' on hengeltä.

62 §. k. *Laihia* (Kotkanen 27.) Kun Laskiaisena on paha sää, tulee seuraavana kesänä hyvin silakoita.

k. *Jurva* tai *Laihia* (Tarkkanen XVI, 6.) Jos Laskiaisena pyry tukkii reen-raitteet, tulee kesällä hyvin kaloja.

75 §. e. *Pihtipudas*, (Kr. 15847 a. M. 41 v.) Kalamies kun saa ensimmäisen kalan, se sitte pyyhkii sillä kalalla huuliaan, sitte se hyvin menestyy.

76 §. d. *Iitti* (Puttila 98.) Ensimmäiset kalat, jotka nuotan-vedossa saadaan, on syötävä kala-matkalla, jos tahtoo hyvää kala-onnea saavuttaa.

e. *Pihtipudas*, (G. & R. 111. 'M.' 40 v.) Nuotalla kun saa ensin vaikka ahvenen, niin tekee koivuisen kepin ja pistää suusta sisään ja paistaa sen elävältä ja syö suoloitta, niin tulee nuottaan kaloja.

g. *Suonenjoki* (K. Ekberg 122. M. n. 60 v.) Ensimmäinen kala, jonka keväällä ongella saa, pitää paikalla nielaista kokonaan, sitte saa koko kesän hyvin kaloja.

g. *Pielavesi* (Kr. 15133. M. 39 v.) Porekala pitää syödä suomineen, sitä ei pidä panna veteen, kuiviltaan pitää siepata suolet pois. Ne suomineen pantiin suolaan ja keittoon.

j. *Juuka* (Kr. 11791 c. M. 41 v.) Kun saadaan apajasta kala, kun mujetta vedetään, 'niin' ensimmäinen kala puhkaistaan näpis-sään. Muutamat söivät sen.

j. *Rautavaara* (Kr. 10271.) Kun kaloja pyysivät, niin ensimmäisen kalan sulasta vedestä keväällä panneet pataan ja keittäneet.

82 §. l. *Haapajärvi* (Kr. 2815 c. M. 83 v.) Sitte kun ensimmäiset kalat saadaan sillä konsti-nuotalla (ks. 263 §), niin siinä sitte kaikkein pienimmän lapsen suuhun 'pitää' antaa sitä kalakeittoa ja sitte sitä tehden 'sille', joka aina oli vanhempia, ja sitte viimeksi se taika-ukko vasta söi. (Vert. M.-T. 50 §).

85 §. e. *Laukaan p.* (N. 354. 'M.' 47 v.) Ei saa syödä kaloja lusikalla, jos tahtoo kalastus-onnensa säilyttää.

f. *Joroisten p.* (K. 432. M. 26 v.) Kalakeittoa ei saanut syödä lusikalla, muuta kuin ota veitsen-kärjellä kalat ja ryyppää liemi. Sitä ei tarvitse haavita, mikä jo on vadissa.

87 §. e. *Pihtipudas*, ks. 81 § ja 'm.', ks. 10 §.

90 §. e. Pihtipudas (Kr. 15676 a. M. 33 v.) Kun kala annetaan toiselle, niin siitä näpistetään vähän pois.

92 §. j. Ilomantsi (Kr. 8166 c. M. 45 v.) Kun tuli takaisin nuotan-vedosta, ei pantu kuiviin kontteihin kaloja, ne kasteltiin vedessä.

95 ja 96 §. c. Pyhäjärvi, (Lindqvist X 43. M. 42 v.) Ensi kalan-saalis keväällä on hyvin salassa pidettävä, eikä saa niitä kaloja kenellenkään näyttää eikä myös syödä, ja kissalta on ne viisusti varjeltavat, ja kun 'ne kalat' mätänevät, on ne takaisin järveen pantavat, mutta salaa.

96 §. b. Noormarkku (O. 8. M. 47 v.) Kalan-saalistansa ei saa näyttää, ett'ei kala-onni katoo.

d. Längelmäki (N. 263. 'M.' 25 v.) Kaloja ei saa näyttää kellenkään vieraille ihmisille kalasta tullessa, ett'ei paha silmä kala-onnea veisi.

e. Kivijärvi (Kr. 3583. M. 34 v.) Ennen, kun saatiin kaloja niin niitä perkattiin varkain, vietiin saunaan tai muuhun piilopaikkaan ja sanottiin, että: „en minä ole saanut ollenkaan“, että „jos tuo toisen-talolainen kadehtii“.

g. Suonenjoki 1 (K. Ekberg 33. M. 22 v.) Kaloja, joita saa pyydyksistä, ei saa mitata, sillä silloin menee kala-onni.

g. Suonenjoki 2 (K. Ekberg 121. M. n. 60 v.) Kalaan lähtiessä ei pidä kellenkään sanoa, mihinkä lähtee, eikä tullessaan kalasta saa näytellä saaliitansa eikä kehua, siten pysyy hyvä kala-onni.

105 ja 106 §. e. Viitasaari (Kr. 16701. M. 61 v.) Kun on iso kala, niin panna kolmi-haarainen lepän-varpu suuhun, ja nuotalla kun saa muikkuja, niin kolme muikkua puhkaisee ja panee suolan-rakeita sinne sisään.

106 §. e. Pihtipudas 1 (G. & R. 97. M. 50 v.) Kun nuotalle lähtee ja kun siitä saa ensimmäisiä kaloja, jos vaikka muikkuja, niin pitää heti puhkaista kolmelta muikulta rinta, 'sitte' ei kateen silmä pilaa.

e. Pihtipudas 2 (G. & R. 64. 'M.' 30 v.) Kun kalan saa ensiksi, niin siitä pitää puraista niin, ett'eivät muut näe, ennenkun muuta tekee.

g. Leppävirtain p. (Rytkönen 44. M. 30 v.) Ensimmäisen kalan kun keväällä saapi, saipa millä pyydyksellä hyvänsä, ja kesällä ongella, niin pitää puraista sen kalan pursto poikki (vert. 76 §), sitte ei pilaudu pyytö.

107 §. 'm'. (Mustak. 43 m.) Toisen silmä ei pysty, kun otetaan kolme muikkua ja puhkaistaan ne vakaa päällä, kun rannasta lähdetään ja kun sitte toinen sanoo: „hyvästipä sait“, sanoo:

Vesi mielesi,
 Suola silmäsi,
 Pääsi taivaan napa,
 Tuonen kukka p—si!”

110 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 91. a.) Yökkö ylä-ainalla, nuotan ylä-leukeella, tuohikopissa ja elävätä hopeata myös siihen kyssä pantuna estää kalan-saaliin toiselta.

113 §. b. *Noormarkku* (O. 14. M. 50 v.) Kun mateen-kutu on huono, niin on muidenkin kalain.

121 §. j. *Rautavaara* (Kr. 10272. M. 40 v.) Kun ovat tehneet pyydyksiä, niin, kun ovat ensimmäisen kalan saaneet, niin se on paikalla keitetty taikka paistettu ja kaikki ruodat pantu talteen, jotta ei ole mitään tyhjääⁿ h¹leitetty, ja ne poltettu sitte ne ruoddat ja kypenet viety siihen kalanpyynti-paikalle, jotta kalat siinä kutevat parhaiten ja siihen kokoutuvat.

124 §. d. *Korpilahti* (N. 807. M. 50 v.) Kun näkee kalain kutevan ja menee ja vie siitä vähän mätää toiseen paikkaan siten, ett'ei mätää käsin koske, eikä veneeseenkään nosta, niin muuttavat kalat kutupaikkaa.

125 §. f. *Mikkelin p.* (Vi. 138. M. 50 v.) Särkien kutupaikan saapi muutetuksi, kun Pitkän-perjantain aamuna ottaa risuja entisestä paikasta ja viepi uuteen paikkaan jään alle.

f. *Kangasniemi* (Vi. 46. M. 60 v.) Kalan-kudun saa muuttumaan, kun Pitkän-perjantain aamuna ottaa vaajan vanhasta tokeesta ja vetää sitä jäätä myöten ja pudottaa veteen siinä, johon tahtoo saada kalat tulemaan.

g. *Rautalampi* (J. Jalkanen 93.) Särjenkutu-paikkaa muuttaessa otetaan entiseltä kutupaikalta järvenpohja-hakoja koukulla, sillä niitä ei saa käsin kosketella, ja viedään siihen paikkaan, johon tahdotaan muuttaa, hako, ja uudelle paikalle laskiessa luetaan särjenkutu-sanat.

j. *Kaavi 1* (Kr. 13077. M. 50. v.) Toisen pyydön ainan alatse otetaan 'särjen-kudusta' havu kinnas kädessä ja pannaan omaan, sitte tulevat siihen kutemaan kalat.

j. *Kaavi 2* (Kr. 12779. M. 64 v.) Kalan-kutu muutetaan 'siten, että' punaisella langalla soudetaan vanhasta kudusta kuiva varpu siihen uuteen, jos kuti hyvästi, ja sitte otetaan veres havu omaan kutupaikkaan, soudetaan 'veneen' jäljestä punaisella langalla.

127 §. f. *Mikkelin p.* (Vi. 137. M. 50 v.) Särkien kutupaikan saa pilatuksi, kun panee risujen sekaan saunan-ikkunan tukkeen.

f. *Haukivuori* (Vi. 203. M. 65 v.) Jos ottaa saunan-hormista tukkeen ja viepi sen toisen särjen-tokeisiin, niin siihen ei tule kaloja.

g. *Kiuruvesi* (Kr. 14845.) Kalankudun saa pilaumaan, kun panee saunankiuas-kiven siihen kohti.

c. *Artjärvi* (Uino 2. M. 35 v.) Kaikki pyydykset ovat hyviä, kun aletaan tehdä 8 tai 9 päivä kuussa.

135 §. j. *Pielisjärvi* (Kr. 9209 e. c. j.) Kun ei vereksiä kaloja saatu ennen sammakon näentiä, niin se p—ntaa.

143 §. e. *Viitasaari* (Kr. 16665. M. 61 v.) Kolmas päivä yläkuuta on lykyllinen kaikille kalan- (ja metsän-) pyydyksille ja etelä-tuuli on lykyllinen.

k. *Veteli* (L. 241. M. 72 v.) Kaikki kalan-pyydykset ovat alettavat ylikuussa, sitte saa hyvin niillä kaloja.

'm.' (M. I 185 b.) Kalan-pyydyksiä niinkuin rysiä, nuotan verkkoja tahi muita ei saanut alottaa tehdäkseen alakuuuhun eikä 407 §:ssä mainittuina päivinä, siitä oli Vedenhaltija hyvin vihainen ja toisen silmänteet pystyvät pahemmin.

155 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 82.) Jos pyydys on pilattu, otetaan löytövirusu ja se sytytetään tulus-valkealla ruohon-pörrön ja rantahakojen sekaan ja siinä savustetaan pyydykset, niin kyllä pääsevät piloista.

158 §. e. *Jyväskylän p.* (N. 809. M. 49 v.) Onki pitää tehdä etelä-tuulella.

160 §. e. *Keitele* (Kr. 15445 a. M. 40 v.) Juhannusta vasten yöllä onkia pajassa takoo.

k. *Veteli* (L. 399. M. 29 v.) Hyvä onki saadaan, jos se tehdään Juhannus-päivänä kirkon-aikana.

165 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 16552 a. M. 64 v.) Pitää varastaa akoilta nuppineula, ja kun menee kirkkoon, niin saarna-aikana tehdä väkä, mennä yksinäiseen penkkiin ja sitte laulun-aikana kääntää, niin tulee kaloja, isoja ja pieniä.

e. *Kivijärvi* (Kr. 3452 d. M. 68 v.) Kirkko-aikana kirkon-kynyksellä tehdä 'onki', varastettu neula, josta tehdään.

167 §. d. *Somero* (Pettersson 12 b.) Ongen-koukku tehdään *karttapiikistä* ja mennään valmistamaan se *Kolminaisuuden-päivänä* kirkon-aikaan ja vielä, ennen kun pappi kerkeää sanomaan „amen“, mennään onkimaan ja tehdään onkimavala: „Mato kalalle, kala minulle ja minä pirulle!

d. tai e. (Hels. Alk. XI 18.) Kun löytää neulan kirkon-permannolta ja tekee siitä ongen kirkon-seinän takana Jumalan-palveluksen aikana, niin sitte pitäisi kanssa tuleman niin paljon kuin viitsii vedellä.

d. *Tammela* (Lindqvist 256. 'M. 80 v.¹) Koukun tekee kirkosta varastetusta nuppineulasta.

e. *Laukaan p.* (N. 355. 'M.¹ 44 v.) Kun löytää kirkosta *naisen-puolelta* neulan ja tekee siitä ongen, niin kyllä kaloja saa.

e. Pihtipudas 1 (G. & R. 58.) Onki pitäisi oikeimmittain pyhänä tehdä kirkosta löydetyistä nuppineulasta.

e. Pihtipudas 2 (Kr. 15446 h. M.) Hyvä onki tulee, jos on löydetty neula ja kirkossa vääntää sen mutkan, silloin kun „Vaivaista syntistä“ luetaan.

e. Pihtipudas 3 (Kr. 16011. V. 18 v.) Kokkolassa menneet kirkon-torⁿiin tekemään onkea, silloin kuin pappi parallaan saarnannut. Sitte menneet kirkon-aikana ongelle, oli^vat¹ saaneet (niin) suuren hau'in, (tettä¹ oli seitsemän syltä päätä maalle vedetty, eikä sittenkään silmiä näkynyt).

e. Pihtipudas 4 (G. & R. 59.) Onki teroitetaan ja tehdään väkä kotona, Jouluna papin Herran-siunausta lukiessa käännetään koukku, kyllä saa kaloja.

e. Pihtipudas 5 (Kr. 15989. M. 66 v.) Onki kun tehdään ja väkä tehdään onkeen, sitä t¹ulee¹ sitte kiverrettäväksi, niin pitää mennä kirkon-kynnykselle ja siellä kääntää onki, kun pappi paraallaan saarnaa.

e. Keitele (Kr. 15232 b. M. 25 v.) Jos Jouluaamuna tekee kirkon-kynnyksellä ongen, niin saapi kaloja¹.

f. Mäntyharju (Rakolainen 14.) Kirkon-lattialta pitää ottaa nuppineula ja siitä tehdä onki.

f. Ristiinan p. (L. 67. M. 23 v.) Onki on tehtävä sellaisesta neulasta, joka on löydetty kirkosta, ja koukku käännettävä kirkon-kynnyksessä.

g. Leppävirtain p. (Rytkönen 47. M. 30 v.) Onki jos tehdään kirkosta löydetyistä neulasta, niin sillä saadaan hyvästi kaloja.

g. Nilsiä (Kr. 13731 b. M. 40 v.) Kaloja saa sillä ongella, jonka kirkossa saarna-aikana tekee.

j. Rautavaara (Kr. 10364 a. M. 26 v.) Kirkon-aikana tekivät ongen kirkon-portailla, sitte saa kaloja. Kun pappi sanoi, että: „Minä vaivainen syntinen“, niin silloin piti¹ vääntää.

m.¹ (M. I 70 a.) Jotta¹ ongella saadaan paljo kaloja, tehdään se muuten valmiiksi, vaan mutka jätetään painamatta. Mennään sitte¹ kirkkoon ja kirkon-kynnyksellä saarnan-aikana väännetään se mutka valmiiksi. Otetaan venäjän-laatanata ja sillä savustetaan siinä kirkon-kynnyksellä.

168 §. g. Nilsiä (Kr. 13731 c. M. 40 v.) Kaloja saa sillä ongella¹, jonka toisen rinnasta varastaa.

g. Rutakko (Kr. 14348. M. 59 v.) a scorto, quod partus suos necavit.

j. Kaavi (Kr. 10834 b. M. 17 v.) Oikein hyvästi saa kaloja¹, jos toiselta varastaa ongen.

170 §. g. Nilsiä (Kr. 13479 b.) Ongen kun tekee, sitte kun menee metsään ja löytää sieltä käärmeen ja sitte sillä kää-

meellä ha'ul'kkuuttaa sitä onkeansa, 'niin' se tulee hyvin myrkylliseksi. Jos sitä vaan kala haistaa, se on paikalla kiinni, ja niin kuollut kuin yksi mykkä.

j. *Kaavi* (Kr. 10718 a. M. 60 v.) Onget haukkuuttivat ennen käen-kukkumista käärmeellä.

j. *Nurmes* (Kr. 9590. M.) Ongen kun teki, sitte käärmeen sai kiinni, niin käärmeellä syötti sitä onkea, niin sillä sai kalaa.

178 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 15445 a. M. 40 v.) Juhannusta vasten yöllä onkia *pajassa* takoo.

179 §. d. *Tammela* (Lindqvist 25. 'M. 80 v.) P. Kolminaisuuden-päivänä menee kirkon-aikana kirkon-oven taka ja kiertää siinä papin saarnassa ollessa (vert. 167 §) ongen-siiman itselleen yhdeksän eri hevosen hännästä otetuista jouhista.

f. *Ristiinan p.* (L. 67 b. M. 23 v.) Siima on pantava maantieltä kootuista jouhista, niin sitte saa kaloja hyvin.

f. *Mikkelin p.* (Vi. 163. M. 50 v.) Ongen-siimat tehdään maantieltä löydetyistä jouhista, niin saa hyvin kaloja.

182 §. g. *Nilsä,* (Kr. 13479 c. M. 35 v.) Onki-vapaansa pitää pujotella kara-mättään läpi kahdesti myötä- ja yhden kerran vastapäivään, niin kyllä ottaa sen vavan nenästä kala ongen.

196 §. j. *Rautavaara* (Kr. 10346 b. M. 40 v.) Kalalle pitäisi olla ennen käen-kukkumista saatu käärmeen-pää syötiksi.

199 §. f. *Ristiinan p.* (L. 66 a. M. 23 v.) Ongelle mentäessä ojennetaan vapa kolmasti pitkin vettä niin, että tyvi on maassa kiinni.

201 §. d. *Korpilahti* (N. 357. 'M.' 47 v.) Kun panee matosen onkeansa, niin pitää sylkeä siihen.

e. *Kivijärvi 1* (Kr. 3451 b. M. 30 v.) Jos ei sitte kuulunut kalaa onkeen, sitte ne heittivät toiselle puolelle 'venettä' ja kolmasti heittivät vettä ongen-vavalla etäälle järvelle.

e. *Kivijärvi 2* (Kr. 3951 c. M. 34 v.) Sitte kun 'matonen' pantiin onkeen, niin sitte kolmasti ne sylkivät siihen ja sanoivat, että: „ei mulla ole sulle männyn-mäihää, eikä kuppasilmän talkkunata, syö mun ongestani matoset!“

e. *Pihtipudas* (G. & R. 60. 'M.' 40 v.) Kun panet lieron onkeen, niin sylje päälle.

f. *Ristiinan p.* (L. 66 b. M. 23 v.) Onkea veteen heittäessä syljetään kolmasti syöttiin.

g. *Leppävirtain p.* (Rytönen 48. M. 30 v.) Onkiessä pitää sylkäistä matoon eli toukkaan.

g. *Suonenjoki* (K. Ekberg 123. M. 60 v.) Joka kerta, kun onkea järveen viskaa, pitää sylkäistä syöttiin ja sanoa: „hyi kolmasti, pure neljästi!“ Sitte kalat onkeen ottavat¹.

k. Laihia 1 (Kotkanen 28.) Kun onki heitetään veteen, syljetään syöttiin ja sanotaan:

„Mato kalan, kala minun!“

k. Laihia 2 (Kotkanen 29.) Onkea veteen heittäessä sanotaan myöskin: „Tartu isäs'i' ikenillä ja äitis'i' hyvillä hampailla!“

203 §. e. Pihtipudas (G. & R. 63.) Kun kala putoaa, niin onkija sanoo: „veteen velkaa!“ niin sitte se toisella kertaa saa sen.

211 §. b. Noormarkku (O. 541. N. 60 v.) Kun eräällä järvellä oli kerran ollut mies ongella, niin tuli kiiskinen ensimmäiseksi onkeen, ja onkija sylki sitä nokkaan ja sanoi: „mene sinäkin takaisin, koskei parempaa tullut!“ eikä sen jälkeen ole siitä jarvestä kalaa saatu, vaikka niitä on kyllä.

214 §. d. Sääksmäki (A. 341.) Kun krapu onkea syö, niin silloin eivät kalat syö.

220 §. l. Pyhäjärvi (Kr. 2119. M. 50 v.) Jos koukut ovat 'semmoiset', että kala on syönyt tä'yn pois, 'eikä ole tarttunut, niin on tervaksia haettu ja tehty valkea ja savustettu koukut (ja käsi-verkot) ja pantu uudelleen järveen.

226 §. e. Pihtipudas (Kr. 16552 b. M. 51 v.) Kun ensi kerran lyö vasaralla uistimen noukkaraudan päälle, niin pitää karjaista kovasti, niin sitte käy isoja kaloja.

228 §. e. Pihtipudas 1 (G. & R. 67. 'M.' 30 v.) Aivan erinomainen uistin oli pitänyt tulla siitä rautakappaleesta, joka on papin-lapion terässä. Senvuoksi ne ennen usein niitä varastelivat kirkoista.

e. Pihtipudas 2 (G. & R. 66. 'M.' 30 v.) Ruumiin-arkun naulasta, joka on kaivettu ylös kirkkomaasta, tulee hyvä uistimen-kärki.

229 §. e. Viitasaari (Kr. 16898 c. M. 60 v.) Vasikan-nahan kappaleen kylän-tunkiosta kun löytää, se 'pitää' panna sitte siihen 'uistimeen' syötöksi, että hauki syö paremmin.

233 §. — miehiä = homines concubitum agentes.

235 §. e. Viitasaari (Kr. 16658 a. M. 61 v.) Virsu j. n. e.: Calceus e cortice betulae factus scorti, quod immaturum partum virilem edidit. 'Tätä taikaa tehdessä luetaan:'

„Näinpä mä poltan Lemmon poian,

Turmelen pahoin-tekijän.

Tule työsi tuntema'h'an,

Pahasi parantama'h'an,

Ennenkun mä emolle sanon,

Emolle tulee suuri työ,

Vanhemmalle vastus iso!“

236 §. e. Pihtipudas (Kr. 15677 a. M. 33 v.) Uistimella saa kaloja, kun puran panee kynnyksen alle, kun siitä akkoja kulkee päällitse, niin sitte paremmin saa kaloja.

240 §. e. Hämeenlinna (Kok. Hämeenl. vank. 5.) Otat käärmeen pään ja panet uistimen sen suuhun (ja panet valkoiseen pottuun ja otat koski-kiven vierestä vaahtoa, kolme kertaa joka kiven vierestä, ja panet potun kolmeksi yötä ja kolmeksi päivää kosken pohjaan vert. 377 §) ja sitte menet vetämään, niin kyllä saat kaloja.

«m.» (Mustak. N. 43 i.) Uistimeen tarttuu kaloja, kun uistimen-nokkaa käärmeellä purettua.

241 §. e. Viitasaari (Kr. 16898 b. M. 60 v.) Ruumiin-pääluuta vedetään «uistimella» kirkkomaassa, siihen noukasta pannaan «kiinni» ja sillä kirkkomaata vedetään.

e. Pihtipudas (G. & R. 71. «M.» 30 v.) Uistimen oli tietäjä sitonut jalkaansa ja sillä kyntänyt kirkkomaata, niin oli sitten siihen kala hyvästi ottanut.

g. Karttula (Kanninen 51.) Uistimen saa ottavaksi, kun panee kuolleen-pääluuhun ja vie kirkon-rappusten alle saarna-ajaksi.

249 §. e. Pihtipudas (G. & R. 99.) Nuotalle lähtiessä nuottiveeneestä viskataan kolmasti vettä melalla nuottikodan-sillalle. *Pilat* jäi siihen.

g. Suonenjoki tai Leppävirtain p. (Laitinen I 119 b.) Sitte kun nuotta saadaan veneeseen ja lähdetään soutamaan, viskaa perässä olija melallaan kolme kertaa vettä nuottikodan-seinään.

i. Impilahti (Kr. 5339 b. V. 39 v.) Kun lähtee kalastamaan, sitte kun pääsee veneelle, niin sitte on *tarvoin* kädessä «ja» kolme kertaa vettä järelleen viskaa tarpoimella. Se merkitsee, jotta sitte on lykky, se sitte kala puuttuu.

j. Eno (Kr. 8298 a. M. 26 v.) Kiermipuuta vesittiin perämelalla, kun nuotta otettiin kiermiltä veneeseen, jotta kaloja saadaan.

j. Pielisjärvi (Kr. 9044 b. M. 72 v.) Huoparilla vettä pärskätettiin maalle kolme kertaa.

252 ja 253 §. k. Himanko (Pihtipudas) (Kr. 15673. M. 39 v.) Jos toisia «nuottamiehiä» soutelee, niin ei saa niiden toisten veneiden välistä soutaa enää toisella veneellä, ja venettä pitää aina vastapäivään kääntää köysimiehen (vert. 293 § 1.)

264 §. e. Viitasaari (Pihtipudas) (G. & R. 109 b. M.) Me me nimme nuotalle lauantai-iltana, niin isäntä kysyi: „Onko sinulla liiviä?“ „On“ sanoin minä. „No, ota tämä kivi, ja jos sinun puolellasi rupee kaloja olemaan, niin viskaa kivi apajan sisäpuolelle, me saamme sitte lohen, se muuten pääsee pois“. Minä sanoin, että: „Pankaa te, eikö se auta?“ „Ei“, se sanoi, „se pitää olla se, joka perässä vetää“.

e. *Pihtipudas* (G. & R. 107.) Eivät kuohu kalat, kun on elävää hopeata perilaudassa.

g. *Karttula* (Kanninen 124.) Ett'eivät kalat apajasta mene pois, pannaan yölepakko perilaudan kohdalle tuohikopin sisään.

269 §. f. *Mikkelin p.* (Vi. 162 a. M. 50 v.) Verkkorihmat pitää kehrätä Keyrin ja Kaisan-päivän välillä.

270 §. d. *Somero 1* (Pettersson 13 a.) Tavallinen verkon-kutomisen aloitus on alku-kuulla (tavallista kuuta).

d. *Somero 2* (Pettersson 14 b.) Toiset pitävät 8 päivän kuuta olevan par'ai'mman.

d. *Valkeala* (Vi. 288. M. 23 v.) Kaloja saa hyvin, kun verkon-kutomisen alottaa yläkuulla ja hyvin tuiskuisella säällä.

k. *Töysä* (N. 413 b. M. 76 v.) Verkon-(nuotan)-kutominen pitää alottaa kuudentena päivä alkukuuta.

271 §. e. *Hankasalmi* (N. 362. 'M.' 51 v.) Kun verkon-kutomisen alkaa veden päällä Pyhänmiesten-päivän ja Joulun väli-ajalla, niin sillä saa ylä-kuulla ja etelä-tuulella kaloja.

271 ja 272 §. g. *Nilsä* (Kr. 14131. M. 50 v.) Verkko pitää alottaa toisena ja kolmantena päivänä alkukuuta ja 'pitää' etelässä olla tuuli.

275 §. e. *Laukaan p. 1* (N. 270. M. 21 v.) Kun aletaan nuottaa tahi verkkoa kutoa, niin pitää 'kutojan' aina väliin lyödä pitäjää kynsille ja sanoa „lohia“, ja taas tehdä muutama silmä, ja lyödä ja sanoa „haukia“, ja kun sitte kolmannen kerran lyö pitäjää kynsille, niin pitää sanoa „kaikkia veen kaloja“.

e. *Laukaan p. 2* (N. 363. 'M.' 48 v.) Verkon-kutominen pitää alottaa sikolätin-kynnyksellä ja pitäjänä pitää olla ripillä-käymätön lapsi.

e. *Pihtipudas 1* (G. & R. 80. M. 45 v.) Verkkoa alottaessa 'kutoja' lyö pitomiehen hyppysille ja nimittää yhdeksää ensimmäistä silmukkaa tehdessä kaikenlaatuisia kaloja, yhdeksää eri laatua, paraimmista lähtien, sanoo ensimmäistä silmukkaa tehdessä „lohia“, toista „haukia“, kolmatta „ahvenia“ j. n. e.

e. *Pihtipudas 2* (G. & R. 79. 'M.' 45 v.) Verkon-kutomisen alotuksen pitää tapahtua yli kynnyksen.

f. *Ristiinan p.* (L. 68. M. 23 v.) Verkkoa alottaessa lausutaan aina silmää tehdessä jonkun kalan nimi ynnä kosketellaan neulalla (= kävyllä) pitäjän kättä, että kaloja saataisiin runsaasti.

f. *Mikkelin p.* (Vi. 162 b. M. 50 v.) Kun kutomista aletaan, pitää verkon-suolen pitäjää lyödä yhdeksän kertaa kynsille ja mainita joka kerralla eri kalan nimi, paitsi viimeisellä kerralla sanoa: „kaikki kalat järvestä“.

f. *Joroisten p.* (Rytkönen 43.) Verkkoa alottaessa lyöpi kutoja kävyllänsä pitäjätä käsille joka silmän tehtyään ja lausuu esim.

ensi lyönnillä „haukia“, toisella „lahnoja“, kolmannella „säyneitä“ j. n. e. siihen asti, että kaikkien kalain nimet, joita niissä järvissä on, tulevat mainituksi, ja viimeksi „kaikkia veden kaloja“, 'niin' pitäisi saada kaloja hyvästi.

g. *Suonenjoki* tai *Leppävirta* (Laitinen 117. M. 30 v.) Nuotta-verkkojen ensimmäistä silmää tehdessä lyö kutoja pitelijää kynsille ja lausuu „siika“, toista „muikkuja“, kolmatta „haukia“, neljättä „säyneitä“, viidettä „särkiä“, kuudetta „ahvenia“ ja seitsämättä tehdessä „kaikkia veden kaloja“.

g. *Karttula* (Kanninen 45.) Että verkolla saadaan paljon kaloja, lyödään verkon-suolta kudottaessa pitelijän näpille joka silmälle ja sanotaan järjestyksessä niiden kalain nimet, joita tahdotaan verkolla saada.

j. *Kiihtelysvaara* (Impilahti) (Kr. 5215. M. 42 v.) Verkkoa kun alotetaan kutoa, niin tuvan-kynnyksellä alotetaan luomasilmät ja kun ne on kudottu, otetaan luuta ja ympäri tuvan-lattian kaikki ruukat sen verkkonsa alokkeen päälle lakaistaan.

j. *Pielisjärvi* (Kr. 8991.) Nuottaa kun alotettiin kutoa, niin toinen kun piti luomaa, niin 'kutoja' kun vetäisi kalvoisimen silmästä, silloin 'löi' aina pitäjää kalvoisimella kynsille ja sanoi: „seitsemän säynettä, kahdeksan lotten (lohten?) kaloja“. Milloin se ennusti kiiskiä, milloin haukia, 'ja' niin monta lajia 'kuin kaloja' on.

277 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 89. M. 25 v.) In verriculo comas volvae ponunt, ut fortunam meliorem in capiendis piscibus habeant.

279 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 15693 b. V. 50 v.) Halolla heittää jälkeen, kun nuottaa pihalle vietiin.

e. *Viitasaari* (Kr. 16975.) Kun nuottaa viedään keväällä korjattua rantaan, niin heitetään leipi-lapioita ja korennoita jälkeen, huudetaan: „Kuhaa, lahnaa, haukia, ahventa!“

g. *Suonenjoki* tai *Leppävirtain p.* (Laitinen II 178. M. 36 v.) Nuottaa tuvasta vietäessä emäntä viskasi perästä piakoita, hiilinkoukkuja, haahloja ja uuniluudan-varsia ja sanoi: „noin suuria haukia!“

「m.¹ (Mustak. 43 e.) Kun nuottaa rookataan (mustataan) ja keitetään sitä rookaa (painetta), heitetään viime kekäleet talteen, ei saa polttaa. Ne kekäleet kannetaan sitte nuottamiehen jälestä. Samoin viskaa, kun nuottaa lähdetään ensikerran viemään vesille, mikä halkoja, mikä seipäitä, että: „noin isoja kaloja!“

281 §. d. *Valkeala* (Vi. 292. M. 23 v.) Nuotalla saa hyvin kaloja, kun panee sen riihen-parsille ja uunissa polttaa havupuun kasvannaisia niin, että nuotta savustuu.

i. *Suistama* (Kr. 5527 b. V. 70 v.) Pannaan saunaan, savustetaan se nuotta, että se antaa hyvin paljon kaloja.

281 ja 282 §. g. *Suonenjoki* tai *Leppävirtain p.* (Laitinen I 120.) Keväällä ensi kerta kun nuottaa potketaan järveen, niin nainen, jonka piti olla semmoisen, joka oli pariskunnan vimmeinen lapsi, ja jota sentähden nimitetään kuohukseksi, konttaa peräin läpi kaksi kertaa takaperin ja yhden kerran niin, että pää on edellä päin. Sitte sytyttää hän katajan-oksia palamaan ja huiskuttaa katajan-savua jalkainsa välitse nuotan periin, sekä periä järveen pannaessa siunataan.

283 §. l. *Haapajärvi* (Kr. 3114. M. 64 v.) Pienet lampaat kuljetettiin nuotan-perän läpi.

284 §. d. *Sääksmäki* (A. 230.) Kun yökön-kynnen panee nuotan-kivekseen, niin vissiin kaloja saa.

e. *Viitasaari* (Pihtipudas) (G. & R. 109 a. M.) Me menimme nuotalle lauantai-iltana. Minä laskin sitte nuottaa veneeseen. Niin olikin ala-ainalle tehty tuohesta semmoinen koppi kahden somman (kiveksen) välille. Minä sanoin: „eikö se kohota nuottaa, kun tämä tuntuu tyhjältä?“ „Ei, se pitää siinä olla“, sanoi se isäntä, „siinä on yökkö, se on nuotan-haltija“.

k. *Lehtimäki* (N. 417. M. 40 v.) Pitää panna yökön-raato nuotan perimmäisen somman (kiveksen) sisälle, niin saa kaloja mistä tahansa.

p. *Himola* (Kr. 6669. M. 39 v.) Leipää tellätään sisään läpi povesta (hitti-säkistä).

285 §. e. *Kivijärvi* (Kr. 3451. M. 68 v.) Nuotalleen tekivät ennen semmoisen konstin, 'että' ottivat yörepposen kiinni ja tekivät tuohesta kopin ja panivat yörepposen ja hopeata sinne koppiin ja sen kopin panivat ala-leukoihin paulaan kiinni, sitte sen 'nuotan' jäljeltä ei pitäisi 'toisen' kalamiehen saada kaloja.

e. *Pihtipudas 1* (G. & R. 87. 'M.' 30 v.) Nuottaa tehdessä pannaan perimmäiseen sompaan eli koppiin yökkö, niin tulee hyvä kalalykky, ei 'vätkä' sitte sen nuotan jäljeltä muut saa kaloja.

e. *Pihtipudas 2* (Kr. 16498. M. 72 v.) Otetaan yökkö ja elävää hopeata ja kolmasti Tapion-pöydästä sammalia ja sitte pannaan nuottaan somman sisään, toinen ei saa siltä jäljeltä sitte enää.

g. *Rutakko* (Kr. 14347. M. 59 v.) Nuotan-kivekseen pitää panna yölintu ja yhdeksän ohran-jyvää koppiin ja kolme sian-kärsää, sitte ei saa toinen sen jäljeltä, ja itse saa niin paljon kuin vaan järvessä on.

j. *Ilomantsi* (Kr. 8461.) Kun kalaa pyytämään 'ruvetaan', piti löytää yösiivikko ja löttö vesirannikolta, hylkylöttö, ja sianporsas pujoteltiin nuotan perästä läpi, niin sanottiin saavan isoja kaloja paljon, eikä sanottu muiden saavan niiden jäljeltä kalaa.

'm.' 1 (M. I 70 e.) Yölepakko pannaan kulkku-kivekseen, niin eivät saa muut sen jäljeltä kaloja, ennenkun kolmen yön kuluttua.

'm.' 2 (M. I 373.) Nuotan kulkku-kivekseen pannaan yölintu ja sian-kärsä, niin sitte eivät saa sinä päivänä muut sen nuotan jäljeltä kaloja.

p. *Pistojärvi* (M. II 322 a. M. 62 v.) Nuotan kulkku-kiveksessä kuin on yölintu, niin sen nuotan jäljeltä ei saa sinä päivänä muilla nuotilla kaloja.

286 §. g. *Nilsia* (Kr. 13626 b. M. 61 v.) 'Vanhat miehet neuvoivat', että pitää sian-kärsä (vert. 267 §) 'panna' toiseen kivekseen.

287 ja 288 §. c. *Kirkkonummi* (Rafaël Hertzberg, Vidskep. i Finl. s. 43.) Kalastus-onnen saavuttamiseksi sidottiin nuotan-perään pieni pussi, jossa oli käärmeen-pää ihmisen-hammas, hylkeen-luu, pieni messinkinen valinkauha, jossa oli mehiläinen ja sulan-kynä, puolillaan elävää hopeata.

g. *Suonenjoki* tai *Leppävirtain p.* (Laitinen I 118 a.) Kitakivekseen (perän leu'assa oleva viimeinen kives) pannaan tuohen sisään kivi, tulikiveä, taulaa, elohopeata, meri-ajoa, kolme rautanaulan-kantaa ja vesimyyrän-hammas, joka oli pääkä'pine', ja jos sen toinen varasti pois, niin pilautui nuotta, eikä saanut kaloja.

i. *Suistama* (Kr. 5527 a. V. 70 v. Nuottaan pannaan pieniä lintuja, koskikanoja (k.-karoja), se koskikana sidotaan nuotan siulaan 'tai'aksi', että se antaa hyvin paljon kaloja. (K.-kara: vatsa valkea, selkä harmaa).

288 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 15988.) Nuotalla kun tahtoo hyvin kaloja saada, niin pitää panna elävätä hopeata kynään ja se panna aliseen ainaan nuotan-leukaan.

289 §. l. *Pyhäjärvi* (Kr. 2453 b. M. 60 v.) Pitää olla punaista lankaa varustettu matkaan (kevääällä ensi kerran nuotalle mennessä) ja se kierretään sikon eli nuotan-perän ympäri. (Se sanotaan sikoksi, josta kalat pudistetaan veneeseen).

290 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 90. 'M.' 65 v.) Jos on nuotassa yläainassa lautana yhteen-kasvanut puun-kohta, niin eivät pilatpysty.

292 §. g. *Suonenjoki* tai *Leppävirtain p.* (Laitinen I 119 a.) Kuin nuotta on lapettu 'kodasta' veneeseen periä myöten, niin isäntä iskee taulaan tulen ja pujottaa tulisen taulan peräin läpi kolme kertaa niin, että aina pujotetaan leukeilta sikkoon päin sekä joka pujotus-kerralla puhalletaan taulaan.

i. *Suistama* (Kr. 5527 c. V. 70 v.) Tervasta pannaan nuottaan.

j. *Kaavi* (Kr. 12614. M. 41 v.) 'Ovat' k—a töröttäneet nuottansa perän läpi, ennenkun veteen heittivät, ett'eivät silmänteet pysty.

j. *Juuka I* (Kr. 11585. M. 60 v.) Kun nuotta vietiin keväällä 'järvelle', niin iski tulen taulaan ja perän läpi pujotteli kolme kertaa sitä tuli-aulaa, sitte eivät kuuluneet silmänteet pystyvän.

j. *Juuka* 2 (Kr. 12002 a. M. 61 v.) Kun ensi kerran veivät veden au'ettua nuottansa veteen, niin tekivät tervas-kantoon tulen ja sitte tervas-romsulla pujottelivat nuotan-perän läpi.

j. *Pielisjärvi* (Kr. 9044 a. M. 72 v.) Siinä oli rikkikupit palamassa ja kusiais-pesää käytiin äyskäriin ja pujoteltiin kaksi kertaa myötä- ja yhden kerran vastapäivään nuotan-perästä läpi. Sitte vasemman olkansa yli viskattiin se järveen.

293 §. j. *Ilomantsi* (Kr. 8116 a. M. 45 v.) Kun kirveestä lohkesi siru, se otettiin korjuuseen ja se pantiin nuotan-kivekseen ja siellä se pidettiin, jotta nuotta ei silmäydy, jotta sillä vasta kalaa saadaan.

292 ja (293) l. *Pyhäjärvi* (Kr. 2453 a. M. 60 v.) Kun on talven nuotta ahtimeessa nuotti-kodassa 'ja' kun mennään keväällä ensi kerran nuotalle, niin pitää olla yhdeksän raudan-kipenettä ja niissä pitää olla sitte hevosenkengän-naula kanssa, joka on löydetty tieltä. Sitte pitää panna yhdeksään kohti itse kukin raudan kipinä sinne nuotti-kodan seinän-rakoon ja semmoiseen kohtaan, että ne pysyvät siellä tallessa. Sitte on pitänyt viedä poikalapsi, joka on tietysti poika vielä, ja se pujotellaan sitte nuotan läpi kaksi kertaa myötä- ja yhden kerran vastapäivään. Kun sitte vedetään nuottaa, niin ensimmäinen kala otetaan sieltä läpi silmän kautta pois peristä ja se sitte panee lakkariinsa sen kalan ja sitte vasta pudistetaan kalat sieltä sikon kautta veneeseen. Se kala, joka lakkarissa on, pitää antaa köyhälle. Sitte tehdään valkea tervaksista, ja mitä itselleen keittää niitä kaloja, siinä paistetaan sitte ja syödään, niitä ei panna muiden kalain kanssa se'kaisin', ennenkun on syönyt ja 'niitä' maistettu ja sitte ne loput pannaan vasta 'yhteen'. Siitä kuuluu sitte tulevan 'se', että niillä saapi kaloja hyvästi, eikä kenenkään pilaamiset tepsii nuottaa'n', kun sillä pujotellaan poikalapsella.

l. *Oulun p.* (M. II 5. M. 78 v.) Nuotalle kun lähdetään ensi kerta ja nuotta viedään rantaan, niin pujotetaan peräin läpi kaikki *nuotta-kalut* porkat, kalakontit y. m. ja sitte isketään tuli elävän puun taulaan, se pujotetaan kaksi kertaa sapusta päin ja kolmas kerta sappuun päin perän kitasista, joka pujotus-kerraksi isketään veres tuli, ja sitte, kun aina on pujotettu, nakataan se palava taulakipene vasemman olan yli järveen. Sitte viimeiseksi pujotetaan läpi perän vastasyntynyt tyttölapsi, jota ei ole siunattu eikä ristitty. Sitte mennään apajan-perille, veneet käännetään myötäpäivin (vert. 253), niin ei tarvitse kadehtijoita peljätä ja saa hyvästi kaikenlaisia kaloja.

'm.' (Mustak. 43 f.) Toisen konstit ei'vät' pysty, kun nuottaan kulkku-kivekseen eli kivekseen, joka viimeksi nousee ja jota on yksi kitasissa nuotan-perän suun alla, panee yölinnun ja kukkolautaan

'kaivaa' rei'än ja siihen elävää hopeata ja leppätapilla kiinni. Kun nuotalle lähdetään, isketään valkea tuluksilla ja poltetaan tulikiveä sen nuotan päällä. Kun sitä vailla ollaan, että nuotta potketaan, otetaan elävän puun (= puu, jonka toinen kylki on elävä, kasvava, toinen laho) pakkula-aulaa ja isketään tuleen ja pannaan se auskariin, ynnä pujotetaan se auskari kitasista perään päin, eli perästä sappuun (= josta kalat pudistetaan) ja viskataan pakkula vasemman olkapään yli järveen. Otetaan toinen taulapalanen niinikään ja tehdään samoin. Isketään vielä kolmanteen taulapalaseen ja tehdään niinkuin on sanottu, vaan pujotetaan nyt vastaanpäin, sapusta suuhun päin. Sidotaan perä kiinni ja lähdetään apajalle. Veneet käännetään rannasta lähtien myötäpäivin (vert. 253 §) paikalle, josta apaja vedetään.

p. *Uhtua* (M. II 233. M. 60 v.) Nuottamiehet kun lähte'vät' keväällä ensi kerran nuotalle 'ja' kun nuotta on rannassa sitä vailla, että lähdetään, niin otetaan pieniä tervas-lastuja, niistä tehdään tuli pienen kiven-lintan päälle ja siihen pannaan pyhää-savua. Se kiven-lintta annetaan pienelle tytölle käteen ja puukko hampaisiin, sitte se tyttö kulkee sen tulen kanssa kolmasti läpi perän, ja viimeisen kerran kun on tullut läpi perän kitasista sappuun päin, niin silloin nakataan järveen se kivi niine tulineen ja sanotaan:

„Anna Antti ahvenia,
Pekka pieniä kaloja,
Jussi julmia lohia,
Iivana isompia!“

Sitte se puukko pannaan vasuun, johon pannaan kaloja, ja sitte pannaan kitasiin semmoinen kives, johon on pantu yölintu ja saunan-kiukaasta kolme kiveä ja vanhan aitan seinän-raosta yhdeksän ohran-jyvää (vert 293 §). Sitte lähdetään apajalle. Josta ruvetaan potkemaan apajata, niin siihen vuolla hopeata ja sanotaan:

„Ve'en kultainen kuningas,
Ve'en Ahti armollinen
Tule nyt kullan muuttelohon,
Hopean vajehtelohon,
Nämä on kullat kuun-ikuiset,
Päivän-päälliset hopeat“.

Sitte vedetään nuotta ja kalat perkataan sillä veitsellä, joka on kuljetettu läpi perän, sentähden, että jos reikä tulee verkkoon, niin siinä palaa tuli, niin ei tohdi kala mennä rei'ästä apajasta pois. Pyhää-savua kuljetetaan, niin eivät pysty kirot.

294 §. e. *Pihtipudas* 1 (G. & R. 93 a.) Nuotta kun on tehty tai korjattu, niin sika peräin läpi pujotellaan.

e. *Pihtipudas* 2 (Kr. 15501 a. 1. M. 60 v.) Kolmasti nuotan alatse sikaa vetää, ennenkun kiinni pantiin.

f. *Mikkelin p.* (Vi. 146. M. 50 v.) Kun nuottaa viedään järveen, pujotetaan sian-porsas perän läpi sekä pannaan leipää (vert. 384 §) ja peili-hopeaa linnun-sulkaan ja se sidotaan nuotan perälankoisiin, niin ei nuottaa voi kukaan pilata.

295 §. j. *Ilomantsi* (Kr. 8116 b. M. 45 v.) Otettiin yösiivikko 'ja pantiin nuottaan'. Sitte vedettiin nuottaa, vaan ei saatu kaloja, kun yhtä jälkeä lie vetäneet, piti vetää verekseltä 'toisten'.

j. *Kaavi* 1 (Kr. 12556 b. M. 33 v.) Yösiivikon pani Juhan-nuksen-aattona koppiin ja piti olla perimmäisessä kiveksessä tahi yhdeksännessä kiveksessä siitä lähtien.

j. *Kaavi* 2 (Kr. 12614 a. M. 41 v.) Kun nuotan-vetoa pitäneet, niin pyytäneet yöllä yösiivikon, kolmasti pujotelleet ja sitte panneet rantaan, josta he lähtevät vetämään, ja ensimmäisen apajan pohjaan.

j. *Pielisjärvi* (Kr. 8669 a. M. 50 v.) Nuotan-perään 'yö'siivikko ja sian-kärsä.

297 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 15769. M. 60 v.) Hylkeen-pää panna nuottikodan alle, sitte ei pysty pilaamaan nuottaa.

298 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 15472. Porkan-lumpioon pantiin elävää hopeata kynään.

299 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 88. 'M.' 30 v.) Ruumiin-rinnalla pidetty nuppineula pidetään koppisommassa nuotassa.

304 'm.' (Mustak. 43 h.) Detrimentum verriculo affertur, si hera in partem extremam verriculi ducitur ibique cum ea concumbitur.

305 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 115. 'M.' 30 v.) Nuotan 'saa' pilautumaan, kun ainaan sidotaan lapsen-käsi, niin sillä ei saa kaloja.

307 §. e. *Laukaan p.* (N. 364. 'M.' 48 v.) Kun saa yökön ja kiinnittää sen nuotan suu-palliin, niin ei sillä nuotalla saada kaloja.

i. *Korpiselkien p.* (Kr. 7049 f. V.) Yölietakon kun panee selyksiin, niin ei toinen saa apajasta.

j. *Rääkkylä* (Savok. Osak. & Hels. Alk. 52. M. 72 v.) Yösiivikon kun ne panevat, paha-ilkiset toisen nuottaan, niin ei sinä iltana siitä apajasta enää kaloja saa.

j. *Nurmes* (N. 1060. M. 52 v.) Kun kätkee toisen nuottaan yösiivikon, niin ei sillä saa kaloja vaikka kuinka yrittäisi.

k. *Pyhäjärvi* (Kr. 2403 b. M. 60 v.) Kun sai yölinnun, nahkasiiven, sen kun pani kivekseen, niin silloin nuotalla ei saanut kaloja.

p. *Himola* (Kr. 6616. M. 65 v.) Kun toista himotti rikkoa, niin yölepakot 'piti' panna nuottaan.

308 §. e. *Kivijärvi* (Kr. 3794 b. M. 85 v.) Kun pannaan elävätä 'hopeata nuottaan', niin silloin pilautuu.

320 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 114 b. 'M.' 35 v.) Jos mateen saa nuotasta, on se nuuska suussa järveen pantava, tai on saatettava rantaan ja naulattava se made kuivaan honkaan pohjoispuolelle.

323 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 100.) Ensi apajalla kun perät nostetaan, vedetään jalkain alitse.

324 §. i. *Suistama 1* (Kr. 5619 b.) Nuotta kun pilattiin, 'niin' naiset kaikki harakoivat 'sitä' helmoineen.

i. *Suistama 2* (Kr. 5500 b. V.) Nuotta ja verkko 'päästetään' pilasta 'siten, että' naiset veteen pannessa työntävät sen jalkojensa välitse.

324 §. i. *Suistama* (Kr. 5619 c.) ja **l.** *Pyhäjärvi* (Kr. 2403 ab. M. 60 v.) Cum feminis in verriculo concumbitur.

327 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 15987. M. 66 v.) Nuotta kun pilataan, niin se ei pääse muuten, pitää heittää joka rihma kiertomiehen pois ja mennä kolme kertaa läpi peräsikosta, kun nuotta on järvessä.

330 §. g. *Suonenjoki* (K. Ekberg 119. V. 30 v.) Jos matikka vaan nuotassa nousee, niin silloin ei ole nuotta reilassaan (ks. 320 §), eikä sillä saa muita kaloja, ennen kun se 'nuotta' savustetaan saunassa, metsä'n' tehdään suuri tervas-rompsu ja nuotta ripustetaan puiden päälle tuulen alle, että siihen savu hyvästi käy.

i. *Suistama 1* (Kr. 5500 a. V.) 'Kun' nuotta pilautuu, 'niin' veistetään tervasta ja otetaan veden ajamia ruokoja ja ne sytytetään tuleen ja savustetaan nuotta, tahi kun on vähempi pilaus (ks. 303 §), vedetään riiheen ja savustetaan.

i. *Suistama 2* (Kr. 5619 a.) Nuotta 'kun' pilattiin, 'niin' nostetaan saunaan ja etsitään metsästä tervasta ja savustetaan, kataja-vastoilla ja tuli-vastoilla.

j. *Ilomantsi* (Kr. 8461 b.) Tervakset pantiin sitte nuotan alle ja siihen pantiin laatanaa palamaan.

j. *Eno* (Kr. 8298 b.) Kun ei kalaa saatu, niin petäjän-kaarnoilla savustettiin.

j. *Juuka* (Kr. 11791 a. M. 51 v.) Entisillä nuottimiehillä oli tuohus ja laatanaa venäläisen kirkosta. Laitettiin virikkeihin verkot ja niillä savustettiin.

329 ja 330 §. k. *Pyhäjärvi* (Kr. 2116. M. 50 v.) Kun nuotta joutuu, ettei se kaloja anna, niin sitte heitetään kääntämättä ja sitte metsästä haetaan yhdeksästä tervas-kannosta kolme lastua aina kannosta ja sitte otetaan semmoinen umpinainen tuohi ja ne

tervakset pannaan siihen sisään. Sitte otetaan tuulen tuomia ruohoja, jotka itseksensä irti pääsevät järven-pohjasta ja tuuli ne rannalle lyöpi. Niihin isketään sitte valkea ja pistetään ne peräin läpi kahdesti myötäpäivään, kolmas kerta vastapäivään, ja jos on sitte semmoinen poikalapsi, joka on niin pienokainen, niin sen pitää 'myöskin' kulkea peräin läpi ja pistää tulukset poveen. Porkka pitää sitte ottaa myöskin peräin läpi kahdesti myötäpäivään ja kolmas kerta vastapäivään. Järven-pohjasta pitää ottaa kolme kiveä, ja kun löytää semmoisen tuohisen, joka on tehty ja järveen nakattu ja jonka tuuli on kuljetellut ympäri järvellä, niin ne kolme kiveä roista panna sitte siihen tuohiseen ja sitte se taas peräin läpi pujotella 'an' niin ikään kahdesti myötä- ja kolmas kerta vastapäivään ja sitte vasta pitää ruveta kääntämään ja laittaa sitte nuotta kuntoon ja veteen, niin sitte se kuului päässeeseen.

p. Pistojärvi 1 (M. II 323 b. M. 62 v.) Nuotta pääsee pilauksesta (ks. 315 §), kun tuntematon lapsi pujotetaan kolmasti perän läpi, tahi jos sitä ei ole, niin otetaan lastuja rantapuista semmoista rosoista, jotka jäiden-lähdön aikana ovat jäät kuluttaneet puiden kylkiin. Niistä tehdään tuli ja perä savustellaan sillä tulella ja elävän puun taulassa kuljetetaan tuli kolmasti läpi perän, niin muuta ei tarvitse.

p. Pistojärvi 2 (M. II 93. M. 68 v.) Jos on joku paha-ajatuksinen ihminen nuotan silmännellyt, ett'ei saa kaloja, niin pujotetaan vastasyntynyt lapsi läpi perän, otetaan veden kuljettamia puita ja risuja, tehdään tuli rannalle, siihen tuleen vuolla kuorta järven päälle kallistuneesta kolmesta pajusta, kolme lastua kustakin, ja kesueen-kannon juurikoita pannaan lisäksi siihen tuleen, sillä savustellaan nuotan-perä ja luetaan, että:

„Ukkoseni ainoseni,
Taivahainen taattoseni
Kuules kultaiset sanani,
Kun mä ainoisin anelen,
En minä sinua vaaji,
En sotahan, en kalahan,
Enkä miesten miekkasille,
Vaan mie nyt sinua vaajin
Sikehille suutehille“, j. n. e.

Sitte lähdetään vetämään apajata, joku liika henkilö syyttää sen tulen rannalta jälkeen sinne järvelle, ensimmäiset kalat keitetään suolineen suomuneen ja syödään veitsettä ja lusikatta, tähteet viedään sinne apajan perille järveen antimiksi Vellamolle.

331 §. j. Kaavi (Kr. 12782 a. M. 64 v.) Kun nuotan saivat laitetuksi, niin toisesta talosta sian-porsas varastettiin ja se nuotan

läpi kolme kertaa pujotettiin ja sitte vietiin pellon-veräjältä takaisin menemään, eivät vieneet pihalle asti.

332 §. e. Pihtipudas (Kr. 15693 c. M. 50 v.) Kissa pujotettiin peräin läpi.

333 §. e. Viitasaari (Kr. 16677 a. M. 68 v.) Kolmesta kannosta lastut ja kolme kiveä tieltä, lastut panna palamaan ja pujottaa perän läpi, kivet 'myöskin'.

e. Pihtipudas (G. & R. 121 'M.' 80 v.) Nuotta pääsee pilasta, jos kolmesta tervas-kannosta otetaan lastuja, jotka sytytetään 'palamaan' ja pujotetaan sikon läpi.

334 §. e. Pihtipudas 1 (Kr. 16003 a. M. 55 v.) Nuotta kun päästetään, niin keitin-selkä pannaan peräin sisään.

e. Pihtipudas 2 (Kr. 16537 b. M. 40 v.) Keitin-selkiä ja vanhoja viskaimia pujotetaan läpi selkien kahdesti myötäsukaan ja yhden kerran vastapäivään, ja köysimies silpaisee itsensä alasti ja peräin läpi kulkee.

g. Karttula (Kanninen 46.) Nuotturien kala-onni korjataan, 'jos' ei saada oikein kaloja, 'siten, että' mennään maalle ja keitetään rantakala, sitte otetaan se keitin-selkä ja pujotetaan nuotan-peräin läpi, niin kyllä onnistaa.

335 §. e. Pihtipudas (Kr. 15699. M. 25 v.) Nuottaa puoskiessa vieneet riiheen ja panneet jouhikkaan (jouhesta tehty nuotanveto-käsine) porkan nenään ja ikkunasta sitte laittaneet peräin kautta sen ulos ja sitte yhdeksästä tervas-kannosta lastut veistetty ja pujoteltu perän kautta.

k. Pyhäjärvi (Kr. 2175 b. M. 50 v.) Kun nuottaa piloista päästää, niin porkan pistää perän läpi.

m. Säräisniemi (Kr. 952. M. 61 v.) Kun nuotan-veto on luomallaan, niin 'pitää' ottaa orjan-ruoskia kolme, kun vaan tuntee, ett'ei kala ala vastata siihen, ja pujotella peräksittäin ne orjan-ruoskat perästä läpi kolmasti ja sitte porkat pujottaa läpi perän. Sitte 'pitää' nakata perä vasemmalle olkapäälle ja sitte vasemmalla kantapäällä vetää sapanta ja lähteä vesille:

„Saata sille saarekselle,

Josta vilja saataisiin,

Iso erä tehtäisiin.

Vaan ken katsot katehen silmän,

Kieron silmän keksinet,

Sen silmät vettä vuotakoon,

Veret vielä viimeiseksi,

Vaan ken katsot metiset (!) silmät,

Niin suo Jesus [metiset silmät]

Ja puna luomen lommottimet!“

336 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 15572.) Ottaa hongan k—än (oksa puun-haarassa ks. 263 §) ja sen työntää nuotan-perän lävitse, niin sitte pääsee nuotta piljoista.

337 §. e. *Pihtipudas* (Kr. 16003 b. M. 55 v.) Nuottaa kun päästetään, niin ammutaan jousella läpi peräin, kaksi kertaa suusta päin ja kolmas kerta sikosta päin takaisin.

g. *Suonenjoki tai Leppävirtain p.* (Langinen 54. M. 56 v.) Nuotta paranee pahoista, kun tervas-rompsun läpi leppäisellä jousella kolme pihlajaista nuolta ampuu läpi.

m. (Mustak. 43 c.) Nuotalle lähtiessä ammutaan pyssyllä neljään ilman-suuntaan perän läpi, kyllä hiinuskat karkoittuu.

338 §. m. (Mustak. 43 g.) Jos riena tarttuu 'nuottaan', otetaan metsästä kolme pihlajaa, niin yksinäisiä, ett'ei ole muita paljon näkyvissäkään. Mennään rannalle ison kiven luo, josta aalto lyö yli, ja pannaan sille nuotan-perä ja vitsoilla piiskataan, jonka perästä tehdään se tuli-temppu ks. 292—293 § [m.] Sitte viedään ne pihlajat metsään, paikkaan, joka ei ole kenenkään jaloissa eikä kenenkään nähtävissä.

345 §. e. *Pihtipudas* (G. & R. 120.) Kun nuotta on pilattu, otetaan pajapihdistä niskanaula nuotan-perän keskimäiseen sompaan ja keskilautaan tehdään kövertamalla väkinaulan muotti, niin nuotta on sillä autettu.

j. *Nurmes* (Kr. 9358. M. 57 v.) Paja-pihtien niskanaulat panna kita-kivekseen ja yösiivikko ja sian-kärsä, 'niin' se 'poistaa' toisen jäljeltä pahat vihat.

350 §. j. *Kaavi* (Kr. 10717. M. 60 v.) Keräsivät rutaa vesiajolta ja sikopahnasta rikkoja, jolla tiprustivat tervasten kanssa verkkoloita, ja veden-vaahtea kantoivat tuleen.

354 §. j. *Juuka* (Kr. 12002 b. M. 61 v.) Eräät tuohus-kynttilällä käsiverkkonsa savustelivat.

362 §. f. *Kangasniemi* (Vi. 80. M. 44 v.) Kirous 'verkoista' häviää, kun kerää maantien-risteyksistä palavia aineita, ripustaa verkot puun-oksaan ja polttaa niiden alla roinat.

379 §. j. *Kaavi* (Kr. 12782 b. M. 64 v.) Rysien läpi toisen talon porsas pujoteltiin

380 §. d. *Somero* (Pettersson 274 b.) On pidettävä silmällä, kelle 'rysällä-pyytäjä' kaloja myy, että näkee, kuka kalastus-onnen vie, että myy sitte taas toiselle, että saa onnensa takaisin.

381 §. d. *Hämeenlinna* (Kok. Hämeenl. Vank. 2.) Otat kolme, neljä kiiltomatoa ja kaksi kastematoa ja panet ne valkoiseen pulloon ja panet vähän sitä haavan-kannon pehkaa pottuun, että ne kiiltomadot saavat syödä, sillä ne ovat siitä syntyneet, ja panet rysän keskimäiseen vyöhön kiinni ja panet rysän veteen, niin kyllä saat kaloja niin paljon kuin tahdot.

389 §. 1. Piippola (Kr. 1099. M. 69 v.) Kun näet, että verkkoja on kohotettu, niin elä mene avokäsin, niin ota pikkunen neula, nuppineula, ja pidä neula tallessa ja puhkaise silmät siltä kalalta, jonka saat ensinnä siitä verkosta, ja pistä neula sen suuhun mene-mään, niin katsokoon vaan itseänsä.

391 §. j. Juuka (Kr. 11792 b. M. 58 v.) Jos suomut verkkoon jääpi 'varkaan kalaa' ottaessa, niin ne suomut pitää sitte kiehittää sammakon suuhun ja sille suitset ja se laittaa veteen sitte.

392 §. [m]. (Mustak. 68 b.) Jos taas (ks. 391 §) tahdotaan kalan-rosvolle niin, että sen voi päästää, jos tulee tunnustamaan tekojaan, pitää ottaa nytkin kolme solmua verkosta, jotka solmut pannaan elävän hau'in suuhun ja suu sidotaan kiinni punaisella langalla, jonka perästä hauki viedään järveen, nuoraan tai pitkään lankaan sidottuna, että kun rosvo tulee tekosiaan tunnustamaan, voi ottaa hau'in ja sen suusta panokset ja sen kautta päästää kalarosvon tuskistaan.

382 § 1. *Vapetus* (Kr. 1899 M. 69 v.). Kun näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

381 § 1. *Juola* (Kr. 11702 R. M. 53 v.). Jos suomen verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

382 § 1. *Mustak.* (Mustak. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

383 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

384 § 1. *Norja.* (Norja. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

385 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

386 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

387 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

388 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

389 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

390 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

391 § 1. *Kuusi.* (Kuusi. 68 v.). Jos näet, että verkko on kahotettu, niin olet menne avokseen, niin olet jättänyt neula ömpimään ja pidä neula tallessa ja pidä neula silmällä, jos neula on katoanut, niin katooson vään häämään.

Liitteitä.

I.

Sana- ja asia-luettelo.

Sanan jäljessä oleva numero osoittaa pykälä-lukua
ja kirjain toisintoa.

<p> Aamu, 365; 370.
 Aarre, 227.
 Aineet, palavat, 362 f.
 Airo, 335.
 Aisa, 268.
 Aitan seinän-rako, 292—293 p.
 Akka, ks. vaimo.
 Ala-kivi, 51; 296; ks. myöskin maakivi.
 Alakuu, 143 [ml; 273.
 Alaisin, 164; 217.
 Alaleuka, nuotan, 285 e.
 Alasti, 6; 49—50 p; 139; 282; 327, e; 334 e.
 Alku-kuu, 269; 270 d, k; 271; 271—272 g.
 Altтарin pöytä-vaate, 177.
 Ampua, läpi nuotan-perän, jou-sella, 337 e; pyssyllä, 337.
 Apajan keskelle, 47.
 " perä, 50.
 " sisäpuoli, 264 e.
 Arkku, leppäinen, 349.
 Askel, 139; 140; 141.
 Atras, 388.
 Aura, 132.
 Auringon-lasku, 56; 260. </p> | <p> Auringon-nousu, 56; 58; 160; 178; 194; 365; 370.
 " -pimennys, 156; ks. myöskin päivä.
 Auskari, ks. äyskäri.
 Avanto, 14.
 Avo jaloin, 131.
 " käsin, ks. koskea ja käsi.
 Calceus, ks. virsu.
 Coma, 277 e.
 Concumbere, 233; 304 [ml; 324 i.
 Elävä-hopea, 5, e; 15; 16, p; 18; 29; 43; 48; 110 e; 124; 223; 264, e; 266; 285 e; 287—288 c, g; 288, e; 292—293 [ml; 293; 294 f; 298, e; 299; 308, e; 346; 347; 358.
 Elävä, kala, ks. kala, elävä.
 Elävän puun pakkula, taula, ks. pakkula.
 Etelä-tuuli, 62; 70; 143 e; 144; 158, e; 271 e; 271—272 g; 272; 351; 368; 384.
 Eteläinen ilman-suunta, 200.
 Etujalka, hevosen, 227.
 Evä, 389. </p> |
|--|--|

Haahlat, 279 g.
 Haavan-kannon pehka, 381 d.
 Haavoittaa, kalaa, 107.
 Hakanen, 316; 339.
 Hakata, nuotio-puuta, ei saa, 27.
 Hako, 146.
 ✓ ” vedessä oleva, 325.
 ” -risu, 397.
 Halkaista, 326.
 ✓ Halko, 279 e, [m].
 Hampain, 171; 207; 226; ks. myös
 puukko ja raha.
 Hanhi, 63.
 Harakka, 251; 373.
 Harakoida, 324 i.
 Hattu, otetaan päästä, 3.
 Hauki, 51 p; 61; 94.
 ✓ ” elävänä muurahais-ke-
 koon, 392.
 ” järveen takaisin, 392 m.
 ✓ Hau'in ala-leukalu, 219.
 ” -koukku, 218.
 ” -kutu, 115.
 ” -suu, 392, m.
 Haukata, 380; 409.
 Haukkuuttaa, käärmeeellä, 170, g.
 j; 240, [m].
 Hauta, 14; 349; 400.
 Hautajaiset, talon-isännän, 227.
 Hautuu-maa, ks. kirkkomaa.
 Havu, 69; 105; 122; 124; 125 j.
 ” -puu, 281 d.
 ” -n oksa, 125.
 Heinä-teppo, 185.
 (✓) Heittopyhät, Pääsiäisen ja Hel-
 luntain, 407.
 Heittää, järveen, 32, p; 247; 292
 —293 p; 338.
 ” pajan-katon yhi, 217; 226.
 (✓) Hela-tuorstai, 406.
 (✓) Helluntai, 407.
 Herran-siunaus, 167 e.
 ✓ Hete, 16
 Hevosen-häntä, 179.

Hevosen-kenkä, 227.
 ” -kengän naula, 292—293 l.
 ” -lanta, 37.
 Hevos-mies, vastaan, 66.
 Hiekka, 106.
 Hierin, ks. metsähierin.
 Hieroa, 360.
 Hiha, nutun, 108.
 Hiili, kesueen-kannon, 361.
 ” -hautaa, 227.
 ” -koukku, 122; 279 g.
 ✓ Honka, 47; 263.
 ” kuiva, 320 e.
 ✓ Hongan-oksa, 263; 290; 336 e.
 Hopea, 11; 13; 24; 30; 49; 50; 54;
 56; 57; 58; 121; 246; 247; 285
 e; 292—293 p; 338; 339; 386.
 Hopeainen, 209.
 Housun-lahje, 205.
 Hukuttaa, koira, 13; 58; 59.
 Huomen-kellon sointi, 236.
 Huoneen kynnyks, muutetun, 163;
 275.
 Huora, 66; 165; 168; 235 e.
 Huulet, 75 e.
 Huutaa, 303.
 Hylkeen kusetin, 256.
 ” luu, 287; 287—288 e.
 ” pää, 17; 47; 287; 297, e.
 ” pääluu, 14; 47.
 ” rasva, 17 t.
 Hyppiä, 401.
 Häntäsulka, kukon, 100.
 Höyhän, valkea korpin, 137.
 Ihminen, kunnon-, 66.
 Ihmisen hammas, 287—8 c.
 ” p—a, 239.
 Ilman-suunta, 337 m.
 Iskeä tuli, 292 g, j; 292—293 [m].
 ” ” elävän puun taulaan,
 292—293 l.
 Isä, 28.
 Isämeidän-rukous, 397.

- Jalka, 241 e; metsikanaan, 99; jal-
 kain alle, 401; jalkojen välitse,
 245; 281—282 g; 324 i.
 Joki, 49; 112; 339.
 Joen-ranta, 190.
 Jouhi, 179; 183.
 Jouhikas, 259; 335 e.
 Joulu, 167 e; 179 f; 271 e.
 „ -aamu, 57; 167 e; 236.
 Joulun-rauha, 407.
 Jousi, 337.
 Juhannus, 160 e, k; 178, e.
 „ -aamu, 160; 178; 234.
 „ -aatto, 295 j.
 „ -yö, 2; 49.
 Jumalan-ilma, 4.
 „ „ -n särkeä 220.
 Jumalan-palveluksen aika, ks.
 kirkko-aika.
 Juuri, 26; 330; juurineen otetaan
 näre, 234.
 Juurikas, 68; 354.
 Jyrin-päivä, 61.
 Jäniksen kapala, 37.
 Järvi, 21 d; 28; 32 p; 247; 338;
 339; 349; 397; keskelle j. 13;
 56; 57; järvi kuivaksi, 15; 18;
 48; j. kuljettelee leviä, 123; saa-
 reton, 370; järven syvin paikka,
 17; 18; heittää järveen, 292 j;
 292—293 l; 'm'; järven päällä,
 52.
 Järvi-rupa, 235.
 Järven pohja, 398.
 „ pohja-hako, 125 g; 396.
 „ „ ryönät, 59.
 „ -ranta, 190; 343.
 Jää, 125 f; jaat sulavat, 52; jäi-
 den-aika keväällä, 149.
 Jää-nuotta, 370.
 „ „ n-salko, 370.
 Kaakkuri, 65; k. p—ntaa, 133; 134.
 „ „ n-ääni, 133.
 Kahdeksas, 271.
 Kahdeksas päivä kuuta, 135 c; 270 d; 382.
 Kahdeksi-kanta, 396.
 Kaisan-päivä, 269 f.
 Kaisla-murto, 155.
 Kaivaa ylös, kirkkomaasta, 228 e.
 Kaivon-kansi, 164.
 Kaivos-oja, 15.
 Kaksi, (luku), 10; 21; 58; 149; 182 g;
 219; 258; 354; 362; 381 d; ks.
 myötä-, vasta-päivään.
 Kaksi-haarainen, 263.
 Kaksoisten äiti, 152.
 Kala, 28; 32; 49—50 p; 51; 76 g, j;
 82; 90 e; 95—96 c; 96 e; 97; 259;
 380; 389; 390; 399; 408; 409; ka-
 laa ei kuiviin astioihin, 92, j;
 k., elävä, 31 g; 50; 76 e; 107;
 380; 390; ensimmäinen k., 6, n;
 20; 21; 22; 23; 24; 27; 59 p; 61;
 73; 75 e; 76 d, e, g, j; 77; 78;
 81; 82 l; 84; 85; 95—96 e; 104;
 105; 106, e, g; 107; 119; 121 j;
 205; 292—293 l; 329—330 p; 357;
 365; 388; 389 l; 408; hyljättävä,
 211; iso, 105—106 e; 215; itse-
 seen kuollut, 32 p; 360; jäinen,
 93; järveen takaisin, 31; 83; 95
 —96 c; 389; 390; 391 j; 392 m;
 393; 399; kalat laihtuvat, 11;
 maiti-k., 91; ongella saatu, 76
 g; perkkaamaton, 76; 85; ks.
 perkata; poreesta saatu, 76 j;
 punasilmäinen, 302; suolaan,
 408; toisesta järvestä saatu, 6,
 n; veres k., 135; ks. vaahdeta.
 Kala-astia, 10; 87; kuiva, 92, j.
 „ -keitto, 21, j; 84; 85; ensim-
 mäinen, 86.
 „ -kirrin kynsi, 276.
 „ -kontti, 292—293 l; ks. vielä
 kala-astia ja k.-vasu.
 „ -kutu, 126; 130.
 „ „ -paikka, 129; 132.

Kala-murto, 45 k. ✓
 " -ruoka, 82.
 " -vasu, 259; 292—293 p.
 Kalan-kappale, 409.
 " -kuva, 33; 59.
 " -luut, 88.
 " -perkuut, 89; 95.
 " -pyrstö, leikataan, 83; y-
 lösp. pataan, 81.
 " -pyydys, 153; 154.
 " -pää, alaspäin, kesueen kan-
 toon, 365; takaisin jär-
 veen, 22.
 " -ruodot, takaisin järveen,
 6 n; ks. ruota.
 " -saalista, ei saa näyttää,
 96 b, d.
 " -silmit puhkaistaan, 389, l.
 " -suomut, 391 j; 392; 408; ks.
 suomukset.
 " -suhun, neula, 389 l; tuli,
 32.
 " -uutinen, 133.
 " -veri, 399.
 Kalaveneen tarpeet, 403.
 Kalastus-luku, 50.
 Kaljan-mäski, 192.
 Kallio, 363.
 Kalvoisin, 275 j.
 Kantapää, 103; 166; 174; 206; 335
 m; k.-pään alatse, 291.
 ✓ Kanto, 333 e.
 Kara-mätäs, 182 g.
 Karjaista, 226 e.
 Karsi, ks. kyven.
 Karttapiikki, 167 d.
 Karvat, koiran, 16.
 Kastaa, päänsä järveen, 19, d.
 Kastella, 149; nuottaa, 280; n.-
 miehet, 79.
 Kastemato, 381 d.
 Kasvannainen, 247; 281 d.
 ✓ Kataja, 350.
 ✓ " -vasta, 330 i.

Katajan-oksa, 281—282 g.
 " -n-savu, 281—282 g.
 Katajainen, onkivapa, 181.
 Kateellinen, 359.
 Kateen-sanat, 57.
 " -silmä, 306.
 Kateus, 46.
 Katiskan perivaaja, 385.
 Katsoa, kateen-silmillä, 306; kyn-
 siensä välitse, 136; läpi käden,
 208; katsomatta taaksensa, ks.
 taaksensa.
 Kattila, 11; 48; 50.
 Katto, 342.
 Kehrätä, 269 f. ✓
 Kehua, ei saa, 96 g.
 Keitinselkä, 322; 334, e, g.
 Keitto-astia, 11.
 Keittää, 6; 10; 52; 120 j; 139; 292;
 292—293 l; 329—330 p;
 334 g.
 " kala, perkkkaamaton, 76 j.
 " " suomuineen, 76 g.
 Kekäle, 47; 279 [m¹]; 340.
 Kello 2 yöllä, 353; 371.
 Kengät, jalkaan, 138.
 Keppi, 76 e; tulvan ajama, 155.
 Keskiviikko, 273; 407.
 ✓ Kesueen-kanto, 247; 361; 339; 365.
 " " -n-juurikka, 329—
 330 p.
 Ketun pää, 36.
 Kevät, 34; 51 p; 292—293 l.
 ✓ Keyri, 269 f; 271 e.
 " -kuu, 367.
 Kieli, 107.
 Kierimet, nuotan, 249 j; 349.
 Kiermipuut, nuotan, ks. kierimet.
 Kierrellä, 362.
 Kiertää, 5; 16; 34 e; 47; 51 p; 69;
 ✓ 179 d; 247; 289 l; 311;
 340; 355; 356; 388; ks.
 myöskin soutaa ym-
 päri.

- Kiertää itsensä ympäri, 112; 246; 247.
- Kiiltomato, 381 d.
- Kiiski, 211 b.
- „ syö onkea, 214.
- Kipene, 376.
- Kintaat, 259.
- „ kädessä, 125 j.
- Kirkko, 57; 165 e; 167, d, d—e, e, f, g, 'm'; 288 e.
- „ -aika, 19 d—e; 46; 160 k; 165 e; 167 d, d—e, e, g j, 'm'; 175; 179 d; 191.
- Kirkon-aita, 241.
- „ -kello, 399.
- „ „ -n-i'es, 399.
- „ „ -n-soitto, 227; 236.
- „ -kihveli, 228, e.
- „ -kynnys, 163; 165; 167; e, f, 'm'; 175; 180.
- „ „ -alle, 236.
- „ -lattia, 167, d—e, e.
- „ -portaat, 165 j; 175; 196; 241 g.
- „ -raput, ks. k-portaat.
- „ -seinän rako, 176.
- „ -seinän takana, 167 d—e.
- „ -taka-ovi, 179 d.
- „ -torni, 167 e.
- Kiroilla, 30.
- Kirves, 164; 293 j.
- Kissa, 78; 95; 95—96 e; 332, e; 379.
- ✓ Kiu'as, 300.
- Kives, 254; 292—293 p; 306; 361; ks. myöskin verkon kives.
- Kiveksen-kuori, 293.
- Kivi, 5 e; 8; 58; 246; 264 e; 287 —288 g; 293; 300; 333 e; 363.
- „ järven pohjasta, 329—330 k.
- „ liikuttamaton, 355.
- „ nokinen, 300.
- Kivi, veden ympäröimä, ks. vesi-kivi.
- Kiven-lintta, 329—330 p.
- Koira, 13; musta, 16 p; vasta penikoinut, 56.
- Koiran penikka, 56.
- „ penikan pääluu, ks. koiran pääluu.
- „ pääluu, 59, p; 309; 348.
- Koivu, 350; kuiva, 354. ✓
- Koivun-kanto, 234. ✓
- „ -roso, 292.
- Koivuinen, 76 e; onkivapa, 181.
- Kokon-kynsi, 310.
- Kolme, (luku). 5, e; 6, n; 8; 14; 15; 17; 18; 19, d, d—e; 21 d; 31, g; 34 g; 39; 47; 49 n; 51, p; 54; 55; 58; 75; 102; 103; 105—106 e; 106, e; 107, m; 112; 120; 125; 139; 140; 143, e; 147; 148; 150; 155; 164; 166; 174; 176; 177; 182, g; 201, e, f; 205; 206; 217; 219; 222; 232; 234; 237; 238; 240 e; 241; 247; 249 e, g, i, j; 254; 257; 259; 262; 263; 266; 271—272 g; 275, e, f, g; 276; 281—282 d, g; 285 e, 'm'; 287—288 g; 289; 292, g, j; 292—293 'm', p; 293; 294, e; 295 j; 299; 311; 316; 317; 325; 327, e; 329; 329—330 k, p; 330; 331 j; 333, e; 334 e; 335 m; 336; 337 e, g; 338, m; 340; 344; 345; 346; 347; 349; 352; 354; 355; 357; 362; 365; 370; 375; 376; 385; 391; 392, m; 397; 399; 401; 403; 404; 405; 409.
- Kolme yhdeksää, 28; 173; 276.
- Kolmi-haarainen, 54; 105—106 e; ✓ 391.
- Kolmi-kulmainen, kappale verkosta, 357.
- Kolminaisuuden-sunnuntai, 34 e; ✓ 167 d; 179 d; 219.

Kontti, ks. kala-kontti.
 Koppi, 285 g; 345.
 Korento, 279, e.
 Korppi, 373. +137
 Korpin-kynä, 293; 375; 385.
 „ -siipi, vasen, 375; 385.
 „ -sulka, 375; 385.
 Koskea, käsin ei saa, 120; 124 d;
 125, g; 394; 397.
 Koski, 19 d; 59 p; 240 e; 348; 396.
 pohjoiseen päinjuokseva,
 2; laskeva, 49; 49—50 p;
 lähtevä, 49; 49—50 p.
 „ -kara, 287—288 i.
 Kosken kivi, 19 d; 165; 240, e;
 246; 348.
 Kota, 219.
 Kodan-liesi, 219.
 Kotelo, 31.
 Koukku, 279; 397.
 Krapu, 214 d.
 Kuivata, kalan-pyydyksiä, 143.
 Kuljettaa läpi, ks. pujottaa.
 Kulkea, läpi, ks. pujottautua; k.
 yli, 175; 212; 219.
 Kulta, 11; 24.
 „ -sormus, 355.
 Kuninkaan-raha, 6, n: 56.
 Kuollut, ks. ruumis.
 ✓ Kuori, lepän, koivun, kuusen, 350.
 Kupari-lantti. aarteesta löydet-
 ty, 227.
 Kurki, 61.
 Kusiais-pesä (-pehko), 182; 194;
 292 j.
 Kusta, 130; 141; 292 j; 304.
 Kutu-havu, ks. kutu-murto.
 „ -murto, 120; 122; 123; 125, f;
 126; 128.
 „ -paikka, 121; 124; 126; 127;
 131; ks. myöskin kalan-
 kutupaikka.
 ✓ Kuu, uusi, ylä-, 49—50 p; 120;
 143 e, k; 144; 159; 243; 270, d;

271 e; 280; 382; ks. alku-, täysi-
 kuu.
 Kuun-kanta, 144. ✓
 „ -pimennys, 230.
 Kuudes, 269.
 „ päivä kuussa, 270 k; 382.
 „ verkon-kives, 361.
 „ verkon-silmä, 275 g. ✓
 Kuukausi, 113; 232. ✓
 Kuusi (puu), 47; 234; 336; 350. ✓
 Kuusen-kasvake, 223. ✓
 „ -vesa, 234.
 Kylvää, 51 p; 52; 121.
 Kylän-tunkio, 229 e.
 Kynnys, 236 e; k. yli, 275 e; ks.
 myös huoneen, kirkon, sikolä-
 tin ja tuvan kynnys.
 Kynsi, 136; 276.
 Kynsi-solmi, 278.
 Kynttilä, 57; 146; 330, j; 354 j.
 Kyntää, 132; 241 e.
 Kynä, 110 e; 180; 223; 287—288 c;
 288 e; 298 e; 299; korpin k, 293;
 375; 385; vesilinnun, 29
 Kypene, 51 p; 52; 59; 121, j; 348.
 Kytketään, käärme, 34
 Kytkyt, 31 g.
 Käen-kukkuma. 34, e; 170 j; 182;
 196 j; 311; 356.
 Käpry, verkon, 306.
 Käsi, 10, 124 d; 125 g; 186; kat-
 keaa, 389; ei avo-, paljain kä-
 sin, 389 l; ks. myöskin kintaat
 kädessä ja koskea.
 Käden pudistanta, 390.
 Kääntää, nuotta jättää kääntä-
 mättä, 329—330 k. ✓
 „ nurin, 328.
 „ venettä, 252—253 k; 253;
 292—293 l, 'm'.
 Kääriä, nutun-hihaa, 108.
 Käärme, 164; 170, j; 311; 356; 364;
 elävä, 74; 170, g; veneen pe-
 räan, 34 e.

- Käärmeen-häntä, 170;
 „ -nahka, 100;
 „ -pää, 16; 34; 196 j.; 255;
 240 e; 287—288, c;
 356,
 „ -silmä, 196.
 „ -suu, 240 e.
 Köyhä, 292—293 l. ✓
 Köysimies, 252—253 k.
 Laatana, 146; 167 'm'; 180; 330 j;
 372.
 Lahja, 11; 30.
 Lahnan-kutu, 116; 117.
 Laiho, 393.
 Laikkare, ks. lastu.
 Lakaista, 275 j.
 „ permanto, 148
 Lakkari, 292—293 l.
 Lakki, 401.
 Lammas, 283, l.
 Lampaat ajetaan nuotanyli 283;
 „ „ rysän y. 150.
 Lampi, keskelle l., 47.
 Lanka, 5 e; 54; 55; 125, j; 263;
 289, l; 306; 390; 391; 392, m; 394;
 398; ks. myös villa-lanka.
 Lapsi, 82 l; tuntematon, 329—330
 l; vastasyntynyt, 329—330 p;
 Lapsen-käsi 305 e.
 ✓ Laskiainen, 62, k; 114; 162.
 ✓ Laskiais-ehdot, 148.
 ✓ Laskiais-päivä, 274.
 Lastu, 21, j; 155; 219; 222; 308;
 329—330 k, p; 333 e; 335 e.
 Latva, onkivavan eteenpäin, 189.
 Lauantai, 407.
 „ -ilta, 264 e.; 284 e.
 Laudan-kappale, 400.
 Laulun-aika, kirkossa, 165 e.
 Lauta, nuotan, ks. nuotan-l.
 Leikata, 389.
 Leipä, 284 p; 294 f.
 Leipäkakku, 247.
 Leipi-lapio, 279, e.
 Leivän-sydän, rukiinen, 369.
 Leppä, 15; 31; 47; 58; 337; 350; ✓
 394; 397.
 ✓ Leppä -kurikka, 365.
 „ -lastu, 54.
 „ -lauta, 399.
 „ -naula, 365.
 „ -tappi, 266; 292—293 'm'.
 „ -vasara, 178. ✓
 Leppäinen, 47; 170; 181; 299; 337 ✓
 g; 349; 356.
 Leukapieli, kalan, 119.
 Levä, 123.
 „ -palli, 123.
 „ -mätäs, 126.
 Liesiporo, 172.
 Linnun-sulka, 294 f; ks. myöskin ✓
 kynä.
 Liuha, 21.
 Lohi, 264 e.
 Lukea, (laskea), 195; 210.
 Lumpeen-lehti, 184.
 Luodepuoli, 28; 68.
 Luokki, 268.
 Luoma-silmä, 275 j.
 Luomi, 136.
 Luoto, 333.
 Lusikka 404; lusikalla ei saa
 syödä, 85, e, f; 338.
 Luu, 275 j; luut, kalan, (linnun) 27.
 Lyödä, 226 e; hyppysille, kyn-
 sille, sormille, 275, e, f, g, j;
 olan takaa, 226.
 ✓ Lähde, 18; 398.
 ✓ Lähteen-pohja, 391.
 Lähteä, kalaan, 96 g.
 Lähtö-kellon sointi, 236.
 Laikkyä, 248.
 Lämmittää, 388.
 Läpi, 18; 58; 292—293 'm'; 299; ✓
 308; 343; 347; 354.
 Löttö, hylky-, 285 j.

Löytää, 360; neula, 167, d—e, e, f, g; raha, 169; 227; tieltä, 292—293 l; virsu, 155 e.
 Maa, 249 j; järven-pohjasta, 349; märkä, 365.
 Maa -kivi, 344.
 Maan-kulkija, 316.
 „ -tie, 179, f.
 „ -tien risteys, 362 f.
 Maanantai, 273; 407.
 Maarian (ilmestys-)päivä 61; 142; 163.
 „ „ n-aamu 383.
 Made, 113; 301; 320 e; 321; 330.
 Mateen-kutu, 113 b.
 Maistaa, 292—293 l.
 Manaus-sanat, 325.
 Martin-päivä, 61.
 Matikka, ks. made.
 Mato, ks. käärmē.
 Matkamies, 4.
 Mehiläinen, 287—288 c.
 Mela, 101; 249 e, g.
 Mennä läpi, ks. pujottautua.
 Meri-ajo, 287—288 g, 340.
 Merinorpan pää, 52.
 Meren-ranta, 17.
 Merellinen, ks. meri-ajo.
 Messupyhä, 176.
 Metsikana, 99; m.-kanan silmä, 99.
 Metsä-palo, 12; 361.
 „ -tuli (nuotio), 26; 404; ks. tu-let.
 „ hierin, ristimätön, 35; 53.
 Metsänväki, 35.
 Mies, 51; 149.
 Mitata, (= punnita), ei saa ka-loja, 96 g.
 Moukari, 226.
 Muikku, ensimmäinen, 75; suu-ret, pienet muikut, 67; puh-kaistaan, 106; verisilmä, 322.
 Multa, 14; 242.
 „ -kerros, 349.

Muna, 12; 121; 394. ✓
 Murtaa, 6.
 Musta, 16 p; 332; 398.
 Mustilainen, 316.
 Muurahais-keko, 54; 392. ✓
 Myrsky-ilma, 260.
 Myydä, kaloja, 380, d.
 Myötäpäivään, 34 e; 51 p; 182 g; 292; 292—293 l, m; 311; 329—330 k; 334 e; 355; 357; 362; 378; 388.
 Myötä-sukaan, 21; 257.
 Mäti, 124, d.
 Mätikala, 121.
 Määhinä, 394.
 Nahka-liestari, ks. yökkö.
 Nahka-siipi, ks. yökkö.
 Nahka-yökkö, ks. yökkö.
 Nainen, ks. vaimo.
 Naisten-ovi, kirkossa, 236.
 „ -puoli, kirkossa, 167 e.
 Nakata, ks. heittää.
 Naula, 299; 343.
 Nauriin-hitu, 319.
 Neljä, (luku), 5; 337 m; 381 d.
 Neljas, verkon-silmä, 275 g.
 Neula, 166; 167, d—e, f, g; 389 l; 398; kirkosta löydetty, 35; 167, d—e, e, f, g; varastettu, 165 e; ks. myös nuppineula.
 Nielaista, kala kokonaan, 76 g.
 Niistää, nenänsä, 140.
 Nimetön sormi, 6 n.
 Niska, kalan, 409.
 Nuoli, pihlajainen, 337 g. ✓
 Nuora, pajun-juurista, 34
 Nuotta, 50; 290 e; nuotan yli aje-taan lampaat, 283.
 Nuottakalut, 292—293 l.
 Nuottakoppi, ks. nuotan-sompa,
 Nuottakota, 297 e.
 „ kodan-seinä, 249 g.
 „ „ seinän-rako, 292—293 l.

- Nuottakodan-silta, 249 e.
 Nuottamies, 292; n.-miehet kas-
 tellaan, 79
 „ -vene, 244; 319; 326.
 Nuotan-aina, 316; 317;
 „ -haltija, 284 e;
 „ -koho, 84;
 „ -lauta, 109; 248; 290 e.
 „ -perä, 8; 21; 28; 289 l; 339;
 343.
 „ „ -lauta, 308;
 -sompä, 5 e; 109; 313; 314;
 346.
 Nuppineula, 165, e; 167, d, e, f;
 299 e; 389 l; ks. myös neula.
 Näpistää, kappale kalasta, 90 e.
 Näre, ks. kuusi.
 Näyttää, ei saa kalaa, 95-96 c;
 104; 105; saalista, 96 g.
 Ohran-jyvä, 285 g; 292-293 p;
 293.
 Oikea puoli, 268.
 Oksa, 263.
 Olkapää, 101; 335 m; olan takaa
 lyödä, 226; olan, vasemman, yli,
 32 p; 338; 292-293 'm'.
 Onki, 106 g.
 „ -vapa, 199 f; 206.
 Ongen-siima, 179 d.
 Onkia, 154.
 Ontelo, 15.
 Ori-hevonen, piirtopää, 227.
 Orjan-ruoska, 335 m.
 Orpo-lapsi, 292.
 Osotella, 10; 261.
 Ostaa, onki, 169.
 Ottaa läpi, ks. pujottaa.
 Pahka, 365.
 Pahoittaa toisen mieli, 35, k.
 Paistaa, 10; 121 j; 292-293 l; ka-
 la, elävältä, 76 e.
 Paja, 127; 160 e; 178 e; 217; 226;
 234.
 Paja-pihdin niskanaua, 345, e, j.
 Pajan-katto, yli p. k. heittää,
 217; 226.
 „ -kuona, 190.
 „ -lakeinen, 226.
 „ -n-nuoha, 125.
 „ -n-tuhka, 32 p.
 Paju, 34; 396.
 Pajun-juuri, 34.
 „ -kasvannainen, 391.
 „ -kuori, 329-330 p.
 „ -vesä, 18.
 Pakkula, elävän puun, 15; 16; 21;
 32; 112; 287-288 g; 292 g, j;
 292-293 l, m; 329-330 p; 338.
 Panna palamaan, ks. sytyttää.
 Panta, 47.
 Pantti, 14.
 Papinlapion-terä, ks. kirkon-kih-
 veli.
 Parikkain, ei p., 407.
 Partaveitsi, 336.
 Partus, immaturus, 235 e.
 Pata, 21; 81; 138; 139; halkeaa, 26.
 Peilihopea, ks. elävä hopea.
 Peite, 259.
 Peltokivi, 362.
 Pellon-veräjä, 331 j.
 Perjantai, 273; 407.
 „ kuukauden viimeinen,
 161.
 Perkata, 10; 96, e; 392-393 p.
 Perkkaamaton, kala syödä, 76;
 292; 329-330 p. 338; keittää,
 76 j.
 Peruna, 313.
 Perustin, 218.
 Perälanka, ks. peränauha.
 „ -lauta, ks. nuotan p.-lauta.
 „ -mela, ks. mela.
 „ -nauha, nuotan, 318; pyydyk-
 sen, 149.
 Perässä vetäjä, nuotan, 264 e.
 Pestä, 392; kätensä, 186.

- Pesuvasta, ruumiin, 42; 55.
 Pesuvesi, 402.
 ✓ Petäjä, 320; 343.
 „ n-kaarna, 330 j.
 ✓ Petäjäpuun-juuri, 26.
 Piakka, 279, g.
 Pieni lintu, 287—288 i.
 ✓ Pihlaja, 326; 343; 394; yksinäi-
 ✓ Pihlajan-vesa, 338.
 nen, 338 m.
 Pihlajainen, onkivapa, 181.
 „ seiväs, 34, e.
 Pihti, leppäinen, 170.
 „ -n-niskanaula, 345.
 Pii(-kivi), 39; 314.
 ✓ Piinaviikko, 407.
 Piiskata, nuottaa, 322; 338 m; 363.
 Pilke, 354; ks. lastu.
 Pilvetön, taivas, 157.
 Pirtin kiu'as, 300.
 Pirun-sonta, 118.
 Pistää neula, kalan suuhun, 389 l.
 Pistää läpi, ks. pujottaa.
 Pistäytyä, 244.
 ✓ Pitkäperjantai, 125 f; 191.
 Pohjoinen, tuuli, 62; 143; 144;
 275; 280; 384.
 „ ilman-suunta, 19 d;
 112; 247; 320 e; 349.
 ✓ Pohjapäreet, kalavasun, 407.
 Poika, 51.
 „ -lapsi, 28; 292—293 l; 329—
 330 k.
 Polkea, 206.
 Polttaa, 51 p; 52; 59; 84; 121, j; 219;
 281; 292—293 'm'; 330; 362 f; 392.
 Polvi, 47.
 Pore-kala, ks. kala, poreesta saa-
 tu.
 Porkka, 292—293 l; 308; 329—330
 k; 335 k, m;
 Porkan-lumpio, 298 e.
 „ nenä, 335.
 Porsas, ks. sian-porsas.
- Pottu, ks. pullo.
 Puhalttaa, 292 g; sormien läpi,
 102.
 Puhdas, 6; 104; 394; ks. pestä.
 Puhkaista, kala, 76 j; 105—106 e;
 106 e; kalan-silmä, 365; 389, l.
 Puhkoa, ks. puhkaista.
 Pujottaa, 8; 21; 54; 146; 149; 182
 ✓ g; 234; 283 l; 185 j; 292, g, j;
 292—293 l, 'm'; 293; 294, e, f, j;
 295 j; 323 e; 325; 326; 329; 329—
 330 k, p; 331, j; 332, e; 333; 334,
 e; 335, e, k, m; 336, e; 339; 356;
 357; 364; 379 j.
 Pujottautua, 68; 182; 281—282 g;
 292—293 p; 327, e; 329—330 k;
 334 e.
 Pullo, 18; 240 e; 377; 381 d.
 Punainen, 5 e; 7; 54; 55; 125, j;
 229; 289, l; 306; 390; 391; 392, m;
 394; 398.
 Punasilmäinen, kala, 302.
 Puro, 233 e.
 Puraista, kalaa, 106 e, g.
 Pureksia, 73; 207.
 Purettaa, ks. haukkuuttaa.
 ✓ Puro, pohjoiseen päin juokseva,
 394.
 Purra, ks. pureksia.
 Pursto, kalan, 106 g; 409.
 Pussi, 38; 287—288, c; 381.
 Puu, 5; 47; 59; 170; 247; kasvava,
 ✓ jota ei saa hakata, 27; lude,
 142; naukuva, 395; nuotiopuu,
 27; Ukkosen (Jumalan)-ilman
 repimä, 41; 362; veden kuljet-
 tama, 329—330 p.
 Puun-halkeama, 395.
 „ -juuri, 27.
 „ -kuori, 5.
 Puukko, 337; hampaihin, 292—
 293 p.
 Pyhä(-päivä), 6, n; 19 d—e; 46
 ✓ 167 e; 191; 237.

- Pyhä-puoli, 407.
 „ -savu, 292—293 p; ks. myös-
 kin laatana.
- ✓ Pyhäinmiesten-päivä, ks. Keyri.
 Pyrstötön, kala, 83.
 Pyy-ilma, 62 k; 271.
 Pyyhkiä, huuliaan, 75 e.
 Pyörittää, 28.
 Pyöräyttää, kirkon kelloa, 399.
 Päivä, 240 e; päivä (= aurinko),
 paistaa, 349.
 Päivän-nousu, ks. auringon-
 nousu.
 „ -tasaus, 270; ks. ruoho.
 Pärskäyttää vettä, ks. viskata.
 Pää edellä, 281—282 g.
 Päähine, vaimon, 51; miehen, 51;
 päähineet vaihetetaan, 51.
 ✓ Pääsiäinen, 62; 407;
 ✓ Pääsiäis-yö, 52; 165.
 Pölikkä, 15.
- Raha, 23; 169; r. hampaihin, 216.
 Rakeet, ks. sade.
 Rannan-räivä, 146; 147; 330;
 „ -ruoho, 220.
 Rantahako, 21; 155 e.
 „ -kala, 20; 334 g;
 „ -kivi, 178; 224; 338 m;
 „ -puu, 329—330 p;
 „ rupa, ks. rannan-räivä.
 Ratkaista, nuotta, 327.
 Rauta, 73;
 „ -ase, 391.
 „ -rassi, 18.
 „ -n-kipene, ks. r -silu.
 „ -n-silu, 127; 292—293 l;
 293 j;
 „ -n-siru, ks. r.-silu.
 Rautanaula, 299; kerjäläisen ken-
 gän-kannasta, 293;
 „ -n-kanta, 287—288 g.
 Reikä, ks. läpi.
- Reikä-leipä, 5 e.
 Reisi, 187.
 Repiä, kynsin, 180.
 Rienen-rasva, 38.
 Riepu, 394.
 Rihma, ks. peränauha, pyydyk-
 sen.
 Riidellä, 30; 45 p.
 Riihi, 330 i; 335 e.
 Riiehen-ikkuna, 335 e. ✓
 „ -parret, 281 d.
 Riitely, 56.
 Rikki-kuppi, 292 j.
 Rikkoa, 259.
 Ripillä käymätön, 275 e; 289.
 Rippiväki, 177; 237.
 Risti, 391.
 Ristiin, kynnety maa, 227; soude-
 taan järvi, 35; 57; 58; uitetaan
 koiran-penikka, 56.
 Risu, 125 f; ks. myöskin kutu-
 murto.
 Roska, tokeen, 122.
 Roso, puun kyljessä, 26; 292; 329 ✓
 —330 p.
 Ruhka, 275 j.
 Ruoho, ruoko, 103; tuulen tuoma,
 329—330 k; veden ajama,
 330, i; ks. ruta.
 „ -murto, 155.
 „ -n-pörrö, 155 e.
 Ruota, 6, n; 121 j.
 Rupa, saunan-kiukaasta, 127.
 Ruta, vesi-ajolta, 350 j.
 Ruumis, 166; 173; 174; 268; 336;
 349.
 Ruumiin-arkku, 164; 299; 400.
 „ „ -n-lauta, 402.
 „ „ -n-naula, 228 e.
 „ hivukset, 350.
 „ käsi, 366; 398; 405.
 „ lauta, 299.
 „ luut, 2; 305; 398; 405.
 „ mittakeppi, 219.

- ✓ Ruumiin pesuvasta, ks. pesu-
vasta.
„ päälly, 214, e, g.
„ rinta, 299 e.
„ silmäriepu, 197.
„ suu, 173.
Rysä, ensikerran veteen, 148; 150.
„ n-nielu, 381.
„ n-perä, 374.
„ n-vaaja, 375.
Saalista ei saa näyttää, 96 g.
Saarna-aika, 165 e; 167; 168; 241 g.
„ -tuolin-porras, 219.
Sade, 71; rae-s., 145.
Sakastin-pöytä, 237.
„ -seinä, 237.
Salaisesti, 4; 95—96 c, g; 96, b,
d, e, g; 188; 221; 242; 281; 405.
Salata, 95—96 c.
Salakan-kutu, 118.
Sammakko, 64; s. kutee, 135.
Sammakon-näkeminen, 135 j.
„ -suu, 391 j.
Sammal, 285 e; 344.
Sateinen, 271.
Sauna, 49—50 p; 50; 127; 186; 187;
281 i; 330 g.
„ n-hormin tuke, 127 f.
„ n-ikkunan tuke, 127 f;
281.
„ n-kiuas, 127; 266.
„ „ -kivi, 127 g; 292
—293 p;
„ n-uuni, 155.
Saviranta, 149.
Savu, 281.
Savustaa, 49—50 p; 50; 146; 155,
e; 167 'm'; 220, i; 235;
281, d, i; 329—330 p;
330, g, i, j; 339; 354,
j; 372; itsensä, 69.
Scortum, ks. huora.
Seinän-rako, 119; ks. myöskin ai-
tan s.-r.
Seitsemän, 407.
Seitsemäs päivä, kuuta, 382. ✓
„ verkon silmä, 275 g.
Seiväs, pihlajainen, 34 e.
Sekoittaa, vettä, 18. ✓
Seuraava päivä, 56.
Sika, 89; 294, e.
Sian-kärsä, 55; 285, g, 'm'; 286;
205 j; 345 j.
„ -liha, 111; 267.
„ -luut, 52.
„ -porsas, 294 f; 285 j; 331 j;
379 j.
Siko-pahnan rikat, 350 j.
Sikko, ks. nuotan-perä,
Sikolätin-kynnys, 275 e.
Silakan-mäti, 47.
„ -niska, 47; ks. niska,
kalan.
„ -pää, 47.
Silmukka, 47.
Silmä, kalan, puhkaistaan, 365;
389, l.
Silmäkerta, verkossa, 362.
Silmä, silmien edessä vaate, 34;
metsikanan-s., 99.
Sitoa, 28.
Sittipörri, 312.
Siunata, 281—282 g.
Sokeripala, 124.
Solmu, ruohon, 103; ks. myöskin
verkon-solmu.
Sompä, ks. nuotan-s.
Sompiaiset, 25.
Sormus, 346; 357; 376.
Sorsan-siipi, 149.
Sotamiekka, 247.
Soutaa, koira veneen perässä,
16 p; käärmettä, 34; veneen
jäljestä, 122; 125, j; 126; kalan-

- pyydyksen päälle, 153; poikki lahden, 42; 55; ristiin, ks. ristiin; veneiden välistä, ei saa, 252—253 k; yli, 404; ympäri, 51, p; 57; 58; 327.
- Suden-sonta, 318.
- Suitset, 390; 391 j.
- Sukia, verkkoa kalalla, 390.
- Sukka, hevosen takajaloissa, 227.
- Sukka-lanka, Vedenhaltijan, 7.
- Sulka, ks. kynä.
- Sulan-kynä, ks. kynä.
- Suo, 396.
- Suola, 10; 80; 102; 104; 105—106 e; 128; 284; suoloitta, 76 e; s. suuhun, 147.
- Suolaamaton, 10.
- Suolata, kala suomuiheen, 76 g.
- Suomukset, 90; 94; 395; 398; suomuiheen kala, suolata, 76 g; syödä, 76 g, j; ks. myöskin kalan-suomukset.
- Suomu-kala, 15.
- Suu, 171; 173; suuhun uistin, 233.
- Suuri, 9; ks. myöskin iso.
- Suurus, 284; ks. myöskin, leipä ja ohran-jyvä.
- Suututtaa, Vedenhaltija, 12.
- Syksy, 367; 370.
- Sylkeä, 19 b, d; 103, 147; 201, d, e, f, g, k; 211 b; 322; 352; 359.
- Sytyttää, 155 e; 235; 281—282 g; 292—293 p; 330 i; 333 e.
- Syyhyttää, suuta, 75.
- Syödä, 59; 76 d; 95—96 c; 98, 292—293 l; ei saa s, 22; s. kala suomuiheen, 76 g, j; suoloitta, 76 e; s. särpämällä, 85; veitsen kärjellä, 85, f; veitsettä, 292; veitsettä ja lusikatta, 329—330 p.
- Syötti, 196 j; 229 c.
- Syöttää, 365; 392; syöttää käärmeellä, ks. haukkuuttaa k.
- Syöttö, ks. syötti.
- Säkki, 10.
- Särkimätäs, ks. kutumurto.
- Särjen-kutu, 114; 123; 125; 128.
- „ „ -paikka, 124.
- „ „ -sanat, 125 g.
- „ „ toe, ks. kutumurto.
- Taaksensa, katsomatta, 17; 21 d.
- Takaperin, 5; 72; 219; 281—282 g.
- Takka, 88.
- Takoa, 178 e; 218; t. onkia, 160 e.
- Tallin-silta, 150.
- Tapion-pöytä, 285 e. ✓
- Tarvoin, 249 i; 308; 335.
- Taula, ks. pakkula.
- Teeren-pesä, 12; 121.
- Tehdä tuli, ks. sytyttää.
- Telkän-pönttö, 397.
- Tervahaudan pohja, 40.
- Tervas, 33; 69; 220 l; 292 i; 292—293 l; 330 i, j; 350 j.
- Tervas-kanto, 21; 69; 155; 222; 292, j; 329—330 k; 333, e; 354; 355, e. ✓
- „ -lastu, 292—293 p.
- „ -pilkkeet, 21.
- „ -rompsu, 291 j; 330 g; 337 g.
- Terärauta, 138.
- Tienhaara, 229. ✓
- Tiistai, 407. ✓
- Tikku, 225.
- Tina, 266; 338.
- Toinen, 275 e, f, g; 397.
- „ päivä alkukuunta, 271—272 g.
- Toe, ks. kutumurto.
- Tokeen-havut, 124.
- Toppineula, 317.
- Torstai, 232; 407. ✓
- „ -aamu, 58.

- (V) Torstai-ilta, 56.
 Tuiskuinen sää, 270 d.
 Tuli, ks. valkea.
 „ -kivi, 16 p; 287—288 g; 292—293 [m].
 „ -rauta, 15; 396.
 „ -tikku, 190.
 „ -vasta, 330 i
 Tulenväki, 35.
 Tulet (= nuotio), 3; ks. myöskin metsätuli.
 Tulukset, 16; 137; 257; 292—293 [m]; 329—330 k.
 Tulusvalkea, 155 e.
 Tulla, vastaan, 66; 359.
 Tunkio, rikka-, 148; kylän, 229: e.
 ✓ Tuohi, 287—288 g; 293.
 „ -koppi, 110 e; 264 g; 284 e; 285 e.
 ✓ Tuohinen, järveen nakattu, 329—330 k.
 ✓ Tuohipää veitsi, 219.
 ✓ Tuohitorvi, 234; 329—330 k; 354.
 Tuohus, tuohus-kynttilä, ks. kynttilä.
 Tuomi, 47.
 Tuominen, ongen saitta, 181.
 Tupakka, 9.
 Turku, 14.
 Tuuli, 339; tuulen alle, 330 g.
 Tuulinen, 271.
 Tuvan-kynnys, 275 j.
 „ -lattia, 275 j.
 Tyttö, 6; 329; pieni, vastasynty-nyt, 292—293 p.
 Työntää lävitse, ks. pujottaa.
 (V) Täysi-kuu, 368.
 Uhri, 3; 6; 8; 30; 50; 51 p; 54; 57; 58; 121; 247; 293 l; 338; 339.
 „ luku, 51 p; 54; 57; 121; 247.
 Uittaa, veneen jälkeen, 16 p.
 ✓ Ukon-ilman sarkemä, puu, 362.
 „ -kivi, hienonnettu, 129.
 Umpilampi, 48; 227.
 „ -n-hako, 227.
 Umpinainen tuohi, ks. tuohitorvi.
 Upottaa, 398.
 Uuniluuta, 41; 262; 315; 355.
 Uuniluudan-varsi, 279 g.
 Uusikuu, ks. kuu.
 Vaahdeta, kalat eivät v., 302.
 Vaahto, 21, d, j; 240 e; 350 j.
 Vaaja, 125 f.
 Vaate, 10; likainen, 60.
 Vaatteen-kappale, 229.
 Vaimo, 51; 152; 160 e; 233 e; 281—282 g; 327; kirkottelematon, 218.
 Vaivainen syntinen, 167 e.
 Valinkauha, messinkinen, 287—288 c.
 Valkea, 10; 21; 26; 32; 47; 69; 81; 139; 140; 147; 190; 220 l; 235; 247; 257; 292, j; 292—293 l; p; 329—330 p; 330; 333; 338; 350; 354; 362; 388; valkean yli kuljettaa, 86
 Valkoinen, 398.
 Varastaa, 32 p; 54; 165, e; 167, d; 227; 228, e; 287—288 g; 293; 316; 331 j; 332; varastaa onki, 168 g, j.
 Varis, 373.
 Varkain, 32.
 Varpu, kuiva, 125 j.
 Varras, leppäinen, 356. ✓
 Vasara, 164; 226, e.
 Vasen, housun-lahje, 205.
 „ jalka, 99; 323; hevosen etu-jalka, 227; kalakirrin, 276.
 „ kantapää, 103; 166; 174; 206; 291; 323; 335 m.
 „ käsi, 6 n; 340; vääntää vas. käteen, 47.
 „ olkapää, 292 j; 292—293 l, [m]; 335 m; 338.
 „ puoli, 101.

- Vasen siipi, korpin, 375; 385.
 „ silmä, metsikanan, 99.
 Vasikan-nahkan kappale, 229 e.
 Vaski, 6 n; 226; 338.
 „ -astia, 28; 357.
 Vasta, 396.
 Vastaa-tulija, 66; 359.
 Vasta-hakaan, 21.
 Vastapäivään, 5; 34 e; 51 p; 73;
 182 g; 252—253 k; 253; 257; 292
 j; 292—293 l; 311; 329—330 k;
 334 e; 340; 355; 357; 362; 378;
 388.
 Veden-pinta, 5 e.
 „ -vaahti, ks. vaahto.
 „ -väki, 12.
 Veistokset, 355; ks. myöskin las-
 tut ja pilkkeet.
 Veitsi, 98; 219; 227; 238; 292—293
 p; veitsettä syödä, 225; 292;
 338.
 Veitsen-kärki, 227; 85 f.
 Veneen-kaari, 305.
 „ -laita, 109.
 Veri, 6 n; 107.
 „ -silmä, 322.
 Verkkomätäs, 357.
 Verkon-aloke, 275 j.
 „ -kives, ensimmä., kolmas,
 kuudes, yhdeksäs, 361.
 „ paula, 60.
 „ silmä, 357; 362; 364; en-
 simmäinen, 275, e, f, g;
 neljäs, viides, kuudes,
 seitsemäs, 275 g.
 „ -solmu, 391; 392 m.
 „ -sompä, 358.
 Veropiiri, 149; 403.
 Vesa, 247.
 Vesi, 11; 18; 21 d; 49, n; 49—50 p;
 50; 52; 76 g; 103; 201, e; 246;
 249; 343; 355; 357; vettä
 pitkin, 199 f; v. päällä,
 271 e; v. sisään, 28.
 Vesi-kivi, 51 p; 121; 337; 338.
 „ -myyrän-hammas, 287—288 g.
 Veden-murto, 374.
 Vetää alatse, läpi, ks. pujottaa.
 „ poikki lahden, ks. soutaa
 p. l.
 Vetää veneen perässä ympäri
 järven, ks. soutaa y. j.
 Viikimä-sormus, ks. sormus.
 Viikate, 17; 49 n; 58; 247.
 Viisi, (luku), 227; 407.
 Viides, verkon-silmä, 275 g.
 Viisikanta, 54; 264; 266.
 Vilja, 393.
 Villahuivi, 28.
 „ -lanka, 7; ks. myös lanka.
 Virsu, 235, e; löydetty, 155 e.
 Virta, 29; 149.
 Viskain, 334 e.
 Viskata, ks. heittää; v. vettä, 249
 e, g, i, j.
 Voi, 97; 238.
 Vuolupuukko, ks. veitsi.
 Vuori, vuoren välissä, 398.
 Vuorokausi, 120; 166; 172; 174; 399.
 Vyötäinen, 47.
 Vyöllä, 100.
 Väitellä, 45; ei saa v., 151.
 Väki-naulan muotti, 345 e.
 Väantiäin, 343.
 Väantää, ongen mutka, 167 j—m.
 Yhdeksän (luku), 28; 47; 103; 120;
 155; 172; 179 d; 199; 201; 227;
 275 e; 285 g; 292—293 l, p; 293;
 295 j, 299; 329—330 k; 335 e;
 347; 357; 391; 407.
 Yhdeksäs päivä kuuta, 135 e.
 Yhteenkasvanut, puu, 290 e.
 Yksi (luku), 21; 50; 103; 182 g;
 254; 292 j; 362; 397; ks.
 myötä-, vasta-päivään.
 „ -kantainen, 15; 31; 338; 365;
 394; 397.
 Yksi-kesäinen, 391.

Yksi-vuotinen, 18; 234; 396.
 Yksinään, 191.
 Yli ks. lampaat, valkea, soutaa;
 lyödä y. olkansa, ks. olkapää,
 Yläkuu, ks. kuu.
 Ylös-alaisin, 28.
 Yö, 56; 178; 178 e; 217; 240 e; 285
 'm'; 392.
 Yökkö, 38; 110, e, 193; 254; 257;
 258; 264 g; 265; 266; 284 e; 285,
 e, g, j, 'm', p; 292—293 'm', p;

295, j; 296; 299; 307, e, i, j, k, p;
 341; 345; 381.
 Yökön-kynsi, 284 d.
 „ -raato, 284 k.
 Yö-lepakko, ks. yökkö.
 „ -lietakko, ks. yökkö.
 „ -lintu, ks. yökkö.
 „ -repponen, ks. yökkö.
 „ -siivikko, ks. yökkö.
 Ämmä, 359.
 Äyskäri, 292 j; 292—293 'm'.

II.

Metsästys- ja kalastus-tai'oissa tavattavia jumalais-tarullisia, haltijain, y. m. nimityksiä.

Lyh.: K. = Kalastus-tai'at; M. = Metsästys-tai'at.

Ahti, 190, K; 339, K.	Jumalan vilja, 343 m, M; 443, M;
531, M.
Annikki, 299 p, M; 466, M.	Jussi, 292—293 p, K.
Antiluojja, 68, M.	Kallioiden isäntä, 769, M.
Antti, 292—293 p, K.	Kalma, 402, K.
Haltija, 2, K; 6, K; 15, K; 17, K;
24, M; 27, K; 35, K; 48, K; 49, K;
278, K; 298, M.	Kalman-voima, 755, M.
Havulinna, 299, M; 681, M.	Kankahan eläjä, 17, M.
Helvetti, 19, M; 20, M.	Kehno, 278, K; 532, M. ✓
Helvetin tuli, 113, M; 250 i, M;
377, M.	Kipuvaara, 320, M.
Hiiden honka, (karhu), 328, M.	Koriplia, 201, K.
„ vinttura, (jänis), 452, M.	Korpi, 4, e, M; 9 j, M; 12, M; 15 l,
M; 26, M; 452 j, M; 479 e, M.
Hiisi, 47, K; 274 i, M; 662 e, M;
729 g, M.	Korven kirjo lähtemäinen, (ora-
va), 547, M.
Hiitola, 108, M; 281, M; 286 M.	Kouko, (karhu), 360, M.
Iivana, 292—293 p, K.	Kyyttökynsi, 352, M.
Ilman-lintu, 88, M.	Käyrän-poika, (karhu), 352, M.
Isommainen, (karhu), 362, M.	Käärikkiinen, (kettu), 399, M.
Isompi, (karhu), 362, M.	Kynnys, ks. huoneen, kirkon, si-
kolatin ja tuvan k.
Jeesus, 335 m, K; 754 e, M.	Lappalainen, 566, M; 751, M; 751—
752 b, M; 752, M.
Jumala, 21, M; 22, M; 68, M; 321,
M; 350, M; 377, M; 534, M.	Lantupää, (karhu), 308, M.
Jumalan kökkö, 88, M.	Lapinmaa, 427, M.
	Lapin salo, 320, M.
	Lehto, 4, M; 479 e, M.

- ✓ **Lemmon poika**, 235 e, K.
Luisu-otsa, (Piru), 15 j, M.
Luonnon-tyttäret, 299, M.
Luonnottaret, 466, M.
Luoja, 21, M; 350, M; 377, M; 466, M.
- Maan-isäntä**, 17, M.
Maitosuu, (karhu), 299, M.
Mana, 636, M.
Meren-ukko, 49, K.
Metsola, 139, M; 681, M.
Metsolan-emäntä, 688, M.
 „ -**muori**, 10, M.
Metsä, 2, K; 4 e, M; 5, M; 9 e, j, M; 12, e, M; 14, tois., M; 15, l, M; 26, M; 298 j, M; 328 j, M; 356, M; 452 j, M; 479 e, M; 534, M; 715, M.
Metsä-hiisi, 105, M; 349, K; 383, M; 392, K; 409, M; 707, M; 761, M.
Metsälä, 9 j, M.
Metsän-emäntä, 1, M; 9, M; 12 e, M; 299 p, M; 326, M; 436, M; 681, M.
 „ -**emännät**, 321 i, M.
 „ -**eukko**, 299 m, M.
Metsänhaltija, 2, K; 3, K; 3, M; 4, M; 6 p, M; 13, M; 17, M; 18, M; 297, M; 306, M; 352, M; 499 'n', M; 590, M; 615, M; 675 M.
Metsän-isäntä, 12 e, M; 321 i, M; 680 i, M.
Metsän-kakkinen, 2, M.
 „ -**karja**, 383, M.
 „ -**kissa**, (ilves), 370, M.
 „ -**kukka**, (Mieli neiti), 65 M; 681, M.
Metsän kuningas, 8, M; 10, 11, M; 18 M; 688, M; 769, M.
Metsän-linna, 466, M.
 „ -**mies**, (karhu), 360, M.
 „ -**nenä**, 542, M; 729, j, M.
 „ -**piika**, 68, M; 299 p, M; 466, M.
 „ -**piiat**, 299, M; 320 M.
- Metsän-riista**, 1, M.
 „ **Tapio**, 299 m, M.
 „ -**tytöt**, 350 p, M.
 „ -**valtikka**, 769, M.
 „ **valta-vanhemmat**, 321 i, M.
 „ **vasanen** (orava), 547, M.
 „ **vilja**, 443, M.
 „ -**väki**, 35 K; 67, M; 155 M; 562, M.
- Mielikki**, 299 p, M; 681, M.
Mieli neiti, 465, M.
Mies mäen-takainen, 21, M.
Mustatukka, 246, K.
Mönnikäinen, (karhu), 362, M.
- Nakki**, 1, K.
- Otso**, Otsonen, 299 p, M; 352, M.
Otus, (jänis), 543, M.
- Paavi**, 479, M.
Paavo, 328 e, M.
Paha, 662 i, M; 751—752, M.
Paha (-henki), 394, K; (jänis), 544, M.
Paha valta, 281, M.
Pahan vallan valkea, 108, M; 113, M; 250 i, M; 286, M; 377, M.
Paha virta, 320, M.
Painajainen, 47, K.
Pajanhaltija, 74, M.
Pajanväki, 74, M; 322, M.
Palvoinen, 40, M.
Peikoen pelätti, (peura), 409, M.
Pekka, 292—293 p, K; 425 e, M.
Perkele, 19 d, K; 19 j, K; 19, M; 20, M; 23, M; 97, M; 160, M; 226 l, M; 274 i, M; 316 'n', M; 539, M; 634, M; 635, M; 657 e, M; 666, M; 729 g, M; 745 d, M; 748, M.
- Pienempi**, (susi), 362, M.
Piru, 6 j, M; 19 b, K; 19 d, d—e, K; 22, M; 22 (21) e, M; 25, M; 167 d, K; 223 n, M; 359, M; 425 e, M; 539, j, M; 668 g, M; 765 j, M.
- Pohjan akka**, 320, M.

- Pohjan-neito, 74, M.
 Pohjola, 708, M.
 Puhdas muori, 9, M.
 Pyhä Kusmoi Jimjana, 297 i, M.
 Pääpiru, 19 d, K.
 Rautahammas, 246, K.
 Rieskasuu (karhu), 299 M.
 Roiskuhäntä, (susi), 366, M.
 Saatana, 19 d, K; 146, K.
 Saksa, 352, M.
 Salon herra, 17, M.
 Santa Pietarin emonen, 9, M.
 Saukko, 463 j, M.
 Siukko, 463 j, M.
 Suomi, 751, M.
 Suuremmainen, 362, M.
 Taatto taivahinen, 40, M; 329—330 p, K.
 Tapio, 1, M; 4, e, M; 12, M; 68, M; 299 m, M; 352, M; 452 j, M.
 Tapiola, 9 j, M; 681, M.
 Tapion karja, 15 l, M; 352, M.
 „ karihta, 479 (499) e, M.
 „ linna, 465, M; 479 p, M.
 ✓ „ näre, 299 p, M.
 „ paimen, 299 p, M.
 ✓ „ -pöytä, 4 e, M; 6, M; 15, l, M; 49, M; 124, M; 131, M; 322, K; 568 e, M.
 ✓ „ tuulen-koura, 131 e, M.
 „ tytär, 299 p, M; 466, M.
 Tellervo, 299 p, M.
 Tonttu, 751—752 b, M.
 ✓ Tuli-lappalainen, 259, K.
 Tulenhaltija, 43, K.
 „ tyttö, 74, M.
 „ väki, 35, K; 98, M; 323, p, M.
 Tuonela, 20, M; 104, M.
 Tuonen-tytär, 201, K.
 Tuurikkinen (kettu), 399, M.
 Ukko, Ukkonen, 9 j, M; 41, K; 105, M; 155, M; 264, M; 329—330 p, K; 442, M; 494 e, M; 577, M; 658, M; 667, g, M.
 Ukkosen voima, 155, M.
 Ukko kallion-alainen, 21, M.
 „ ylijumala, 40, M; 74 p, M.
 Uhu (karhu), 351, M.
 Vapahtaja, 170 e, M; 561 m, M.
 Ve'en Ahti, 8, K; 49, K; 292—293 p, K.
 „ asukas, 20, K.
 „ emonen, 49—50 p, K.
 Veden-emäntä, 21, d, j, K.
 Vedenhaltija, 2, K; 3, K; 4, K; 5 e, K; 7, K; 8, K; 10, K; 11, K; 12, K; 13, K; 15 K; 16, K; 22, K; 30, K; 31, K; 41, K; 43, K; 48, K; 49, K; 51 p, K; 52, K; 143 'm', K; 247, K.
 Vedenhaltijan karja, 16, K; 41, K.
 Ve'en Hippa, 20, K.
 „ isäntä, 20, K.
 „ kuningas, 8, K; 292—293 p, K; kuulaisa k., 20 K.
 Veden-lempo, 47, K.
 „ ukko, 49—50 p.
 „ -väki, 12, K; 74, M; 155, M; 282, M.
 Vellamo, 49—50 p, M; 329—330 p, K.
 Vesi, 339, K.
 Vesihiisi, 348, K; 391, K; 392, K; 778, M.
 Vesikalma, 400, K; 402, K.
 Veteinen, 9, K.
 Vetisen pihan väki, 49, K.
 Vilja, (jänis, kettu), 406, M.
 Viljakontti, (karhu), 361, M.
 Viro, 352, M.
 Vuorien hallitsija, 769, M.

Oikaisuja.

260 § on oleva 261 §.
 5 sivu, 1 rivi ylh., 260 § hierimeellä hierimellä.
 11 " 8 " alh., " " " "
 56 " 4 " ylh., " y. " δ.
 72 " 17 " alh., hyvin " hyvin.

Hinta: 2 markkaa.